

26–27 maj.

Debatter m. m.

Tisdagen den 27 maj.

Std.

Svar på interpellationer:

av herr Thun, Fritjof, om översyn av statsbidragen till försöksdistrikten för enhetsskolan	4
av herr Lundqvist ang. uppdelning av Bromma församling i Stockholm	8
av herr Bengtson ang. civilförsvarspliktigas ersättning för för- lorad arbetsinkomst	13
Extra tillägg å folkpensioner	15
Ändringar i lagen om folkpensionering m. m.	26
Anslag till Gisselås försöksgård	41
Förslag till ny sjömanslag	43
Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet	61
Tidpunkten för avslutande av riksdagens vårsession	82

Samtliga avgjorda ärenden m. m.

Tisdagen den 27 maj.

Val av ledamöter och suppleanter i Nordiska rådet	4
Sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 4, ang. extra tillägg å folkpensioner m. m.	15
— nr 5, ang. ändring i lagen om folkpensionering m. m.	26

	Sid.
Jordbruksutskottets utlåtande nr 41, ang. anslag till bokföringsverksamheten inom jordbruket	40
— memorial nr 42, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	40
— utlåtande nr 43, ang. anslag till stipendier m. m.	40
— nr 44, ang. anslag till specialgymnasiet för lantbruks-, mejeri- och skogsstuderande	40
— nr 45, ang. anslag till avlöningar vid statens skogsskolor m. m.	40
Statsutskottets memorial nr 189, ang. tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52	41
— nr 190, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	41
Jordbruksutskottets utlåtande nr 46, ang. anslag till statens försöksgårdar	41
— nr 47, ang. utbyggnad av ett försöks- och forskningsinstitut vid Röbäcksdalen i Västerbottens län	43
Andra lagutskottets utlåtande nr 44, ang. förslag till ny sjömanslag m. m.	43
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 28, ang. utbyggnad av folkomröstningsinstitutet	61
— betänkande nr 29, ang. vissa ändringar i riksdagsordningen	82

Måndagen den 26 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3 eftermiddagen.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets memorial nr 189 och 190, bankoutskottets utlåtande nr 27 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 46 och 47.

På framställning av herr talmannen beslöts att andra lagutskottets utlåtande nr 44, konstitutionsutskottets utlåtande nr 28 och betänkande nr 29 samt bankoutskottets utlåtande nr 27 skulle i nu angiven ordning uppföras sist på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 51, i anledning av väckt motion om höjning av de skattefria beloppen för förmånstagare till livförsäkring m. m.; och

nr 57, angående beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 48, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 3.02 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Tisdagen den 27 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 10 förmiddagen.

Justerades protokollet för den 20 innevarande månad.

Företogs val av åtta ledamöter i Nordiska rådet.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN erhöill på begäran ordet och yttrade: Herr talman! För varterdera av de två val, som nu skall förrättas, ber jag att få överlämna en gemensam lista, vilken godkänts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Varje lista uppftar namn på så många personer som det ifrågavarande valet avser.

Herr förste vice talmannen avlämnade därefter en lista, som under partibeteckningen »den gemensamma listan» upptog följande namn:

Sandler,
Vougt,
Andersson, Birger,
Werner,
Ohlon,
Herlitz,
Fru Sjöström-Bengtsson,
Andersson, Elon.

Sedan herr talmannen för kammaren uppläst denna lista, blev densamma på gjord proposition av kammaren godkänd; och förklarades de å listan upptagna personerna hava blivit utsedda till ledamöter i Nordiska rådet.

Anställdes val av åtta suppleanter i Nordiska rådet.

Herr förste vice talmannen avlämnade en av de av kammaren valda ledamöter-

na i talmanskonferensen godkänd lista, som under partibeteckningen »Den gemensamma listan» upptog följande namn:

Sjödahl,
Gillström,
Ahlkvist,
Pålsson,
Andersson, Axel,
Fröken Andersson,
Pettersson,
Bengtson.

Efter det herr talmannen uppläst denna lista, blev densamma på gjord proposition av kammaren godkänd; och förklarades de å listan upptagna personerna hava blivit utsedda till suppleanter.

På framställning av herr talmannen beslöts att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om kammarens val av ledamöter och suppleanter i Nordiska rådet samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om de förrättade valen.

Om översyn av statsbidragen till försöksdistrikten för enhetsskolan.

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet PERSSON, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Fritjof Thuns interpellation om översyn av statsbidragen till försöksdistrikten för enhetsskolan, och nu anförde: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Thun frågat mig, om jag är villig att företaga en allmän översyn av statsbidragen till försöksdistrikten för enhetsskolan samt

Om översyn av statsbidragen till försöksdistrikten för enhetsskolan.

eventuellt förelägga riksdagen förslag om att merkostnaderna för denna verksamhet om möjligt helt måtte bäras av staten.

På herr Thuns frågor får jag efter samråd med finansministern svara följande.

Pedagogisk försöksverksamhet för det framtida genomförandet av en nioårig enhetsskola pågår i ett begränsat antal skoldistrikt fr. o. m. läsåret 1949/50. Antalet försöksdistrikt var första läsåret 13 jämte ett överlärardistrikt i Stockholm. Andra läsåret var antalet 19 skoldistrikt och 2 överlärardistrikt i Stockholm. För innevarande läsår har rätt att anordna förberedande pedagogisk försöksverksamhet, vilket är den normala inledningen till försök med enhetsskola, medgivits ytterligare fyra skoldistrikt samt Stockholms skoldistrikt för ännu ett överlärardistrikt. Ett skoldistrikt har fått rätt att anordna dylik försöksverksamhet för ett begränsat antal läraravdelningar.

Försöksverksamheten har från och med innevarande läsår nått upp i enhetsskolans 7 klass, d. v. s. första klassen å högstadiet.

Redan samma år som Kungl. Maj:t gav de första medgivandena till försöksverksamheten berördes denna verksamhets ekonomiska innebörd för försöksdistrikten i en proposition till riksdagen. I propositionen den 11 mars 1949, nr 148, ang. anslag för budgetåret 1949/50 till viss försöksverksamhet m. m. uttalade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet följande.

»En fråga, som påkallar riksdagens medverkan, gäller de ekonomiska betingelserna för skoldistrikten för försöksverksamheten. Detta spörsmål, som icke har någon aktualitet för nästa budgetår, då försöken ännu blott komma att röra sig inom den nuvarande folkskolans ram, torde få upptagas till närmare övervägande vid nästa års riksdag.»

»Nästa års riksdag» var 1950 års. Vid denna riksdag behandlades principfrågan om den stora skolreformen. I propositionen nr 70/1950 angående riktlinjer för det svenska skolväsendets ut-

veckling diskuterades också försöksverksamheten i skolorna. Något uttalande om statens bidrag till de ökade kostnaderna i de skoldistrikt, vari försöksverksamhet bedrevs, gjordes ej i propositionen. Däremot vidrördes kostnadsfördelningsfrågan i propositionen nr 133 samma år angående vissa riktlinjer för enhetsskolans ledning och lokala organisation. Sedan departementschefen i denna proposition uttalat, att han utan tvekan anslöte sig till skolkommisionens förslag, att enhetsskolan skulle bli kommunal och åtnjuta statsunderstöd, anförde departementschefen därefter bl. a. följande beträffande kostnadsfördelningen.

»Med spörsmålet om statlig eller kommunal skola sammanhänger frågan om fördelningen mellan staten och kommunerna av kostnaderna för skolväsendet. Skolkommisionen har här endast helt allmänt uttalat, att dessa kostnader bära så långt som möjligt åvila statsverket och att statens bidrag bör utgå automatiskt utan närmare statlig prövning, så länge skolväsendet hålles inom ramen för en av staten angiven minimistandard. Först i fråga om utgifter därutöver bör bidragsrätten närmare prövas.

Kostnadsfördelningen är ett mycket invecklat problem, som det icke är möjligt att utan föregående noggrann utredning taga ställning till. Hur mycket staten å ena och kommunerna å andra sidan bära svara för och om staten ens kan påtaga sig hela merkostnaden för skolreformen äro frågor, som jag icke nu kan besvara. Jag kan endast rent allmänt framhålla, att jag finner det önskvärdt, att staten kan ikläda sig huvudparten av kostnaderna. Detta synes angeläget för att ej bristande ekonomiska förutsättningar på sina håll skola hindra eller försena reformens genomförande.»

Under erinran om att den s. k. allmänna statsbidragsutredningen tillkallats på våren 1949 för att utreda statsbidragssystemet i dess helhet, uttalade därefter departementschefen, att resultatet av denna utredning syntes böra avvaktas. Med hänsyn till den tänkta ordningen för skolreformens genomfö-

Om översyn av statsbidragen till försöksdistrikten för enhetsskolan.

rande syntes en lösning av statsbidragsfrågan ej vara överhängande. Endast för försöksdistriktens del torde den aktualiseras relativt snart men finge då lösas genom provisoriska bestämmelser.

Dylika provisoriska bestämmelser blev också nödvändiga fr. o. m. innevarande läsår. Hitintills hade det tekniskt varit möjligt att tillämpa de för den nuvarande folkskolan gällande statsbidragsbestämmelserna även på försöksverksamheten. Men då denna verksamhet nu nådde upp i enhetsskolans högstadium, måste delvis nya bestämmelser tillskapas, framför allt beroende därpå att enligt riksdagens beslut år 1950 undervisningen å enhetsskolans högstadium skall bestridas av ämneslärare. Efter utredning och förslag av en särskilt tillkallad utredningsman framlade Kungl. Maj:t statsbidragsfrågorna rörande försöksverksamheten på enhetsskolans högstadium i propositionen den 9 mars 1951, nr 155, angående anställnings- och avlöningsförhållanden för vissa lärare vid skolor i försöksdistrikt m. m. Sedan riksdagen godkänt Kungl. Maj:ts förslag i denna proposition (riksdagens skrivelse 1951 nr 207), har Kungl. Maj:t den 8 juni 1951 utfärdat särskilda bestämmelser för budgetåren 1951—54 beträffande försöksverksamheten inom vissa skoldistrikt.

För närvarande gäller sålunda följande regler i fråga om statsbidrag till försöksverksamheten för enhetsskolan. Till försöksverksamhet på enhetsskolans lågstadium och mellanstadium utgår statsbidrag enligt samma bestämmelser som för motsvarande stadium av folkskolan. Till försöksverksamhet på enhetsskolans högstadium utgår statsbidrag till den största löpande utgiften, nämligen lärarlönerna, enligt 1951 års provisoriska bestämmelser, vilka innebär att staten påtagit sig hela kostnadsökningen i anledning av att undervisningen ombesörjes av ämneslärare i stället för av folkskollärare. Till uppförande av skolbyggnader för enhetsskolan, till anordnande av skolskjutsar och inackordering, till förhyrande av skollokaler, till undervisningsmateriel och till skolmåltider m. m.

utgår statsbidrag enligt de för folkskolan gällande bestämmelserna. Däremot utgår inget statsbidrag till uppförande av tjänstebostäder för lärarna på högstadiet.

I den av mig nyss omförmälda propositionen nr 155 år 1951 uttalade föredragande statsrådet, statsministern Erlander, bl. a., att försöksverksamheten vore ett riksintresse, som icke borde medföra större kostnader för de i verksamheten deltagande skoldistrikt än för andra liknande distrikt eller större kostnader än försöksdistriktens eljest skulle ha haft för sitt folkskoleväsende, om i stället för försöksskola inrättats 7-årig, 8-årig respektive 9-årig folkskola i vederbörande distrikt. Till detta uttalande ger jag min fulla anslutning. Jag delar också helt det uttalande av dåvarande ecklesiastikministern Weijne i propositionen nr 133 år 1950, som av mig nyss citerats, nämligen att det synes angeläget att staten kan påtaga sig huvudparten av kostnaderna för skolreformens genomförande, så att inte bristande ekonomiska förutsättningar skall hindra eller försena detta genomförande. Försöksverksamheten för den blivande enhetsskolan är en pedagogisk fråga. De i verksamheten ingående distrikt måste utväljas främst med tanke härpå och icke med tanke på deras eventuella förmåga att själva kunna stå för merkostnaderna i anledning av försöksverksamheten. Härtill kommer den enligt min mening psykologiskt mycket viktiga synpunkten, att den av riksdagen beslutade framtida skolan icke får utsättas för risken att bli orättvist bedömd på den grund, att vissa skoldistrikt — och i regel de för enhetsskolan mest intresserade — blir oskäligt betungade genom försöksverksamheten för denna skola.

Att merkostnad för lärarlönerna skulle uppkomma i anledning av försöksverksamheten har redan tidigt stått klart. På denna punkt har också provisoriska bestämmelser, innebärande bättre statsbidrag än för andra kommunala ämneslärare, redan genomförts. Dessa bestämmelser synes mig till fyllest, så att försöksdistriktet bör vara tillfredsställda

Om översyn av statsbidragen till försöksdistrikten för enhetsskolan.

i detta avseende. Av interpellationen och av uppgifter, som jag erhållit vid vissa uppvaktningar, synes emellertid framgå, att läget nu börjar klarna även beträffande övriga merkostnader i anledning av försöksverksamheten. Härvid visar det sig tydligen, att i vissa försöksdistrikt uppkommer kostnader för skolbyggnader, för skolskjutsar och för skolmältider, vilka blir väsentligt större just på grund av försöksverksamheten. Vidare synes Kungl. Maj:ts och 1951 års riksdags beslut, att statsbidrag ej skall utgå till uppförande av tjänstebostäder för lärare på högstadiet i försöksdistrikten, innebära stora olägenheter i en del fall.

Vad som framkommit i samband med interpellationen och i vissa andra sammanhang synes mig utgöra tillräckliga skäl för en allmän översyn av frågorna om statsbidragen till de skoldistrikt, i vilka försök pågår för den blivande enhetsskolan. Jag är därför beredd att med det snaraste låta föranstalta om en sådan översyn. Jag erinrar om att jag med Kungl. Maj:ts medgivande i vår tillkallat sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på folkskolans område, nämligen statsbidragen till folkskolebyggnader, till tjänstebostäder och till skolmältider. Huruvida den nu ifrågavarande översynen bör anförtros åt dessa sakkunniga eller verkställas av en särskild utredningsman är jag icke för dagen beredd att ta ställning till. Jag vill här endast framhålla, att frågan om statsbidrag till tjänstebostäder åt ämneslärarna på högstadiet rymmer flera svåra frågor utöver de rena statsbidragsfrågorna. Jag hoppas, att översynen skall hinna slutföras vid sådan tidpunkt, att det blir möjligt att underställa nästa års riksdag de förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Härmed anser jag mig ha besvarat herr Thuns frågor.

Herr THUN, FRITJOF: Jag ber att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt tack för det utförliga svar som han har

givit här, och jag ber också att få tacka för det mycket positiva innehållet.

Jag har gjort mig till tolk för de försöksdistrikt som för närvarande finnes i landet. Jag gör det framför allt därför att den kommun jag tillhör driver sådan försöksverksamhet. Jag har därigenom haft tillfälle att närmare följa denna verksamhet, som ger både glädje och bekymmer — glädje med tanke på att vi äntligen, åtminstone som vi tror, har fått skolreformen i hamn, och bekymmer med tanke på de stora kostnader som verksamheten har medfört för de relativt små kommuner det är fråga om.

Herr talman! Jag vill dessutom framhålla att 1950 års stora skolreform kommer att revolutionera skolväsendet, framför allt på landsbygden. Det var också hög tid och en enkel gård av rättvisa att det stora avstånd i möjligheterna till utbildning, som fanns mellan läroverkens och folkskolornas elever, nu i någon mån blir inknappat. Tyvärr blev lagen om skolreformen tvetydig på mycket viktiga punkter. I diskussionen ute i landet och även i fackpressen efterlysades vad 1950 års riksdag verkligen beslöt. Jag kan inte underlåta att här citera Kommunal Skoltidning, som sarkastiskt åberopar ingen mindre än Napoleon I. Tidningen säger att han, när han stiftade lagar, förklarade »att en lag skall vara kort och tydlig».

Riksdagens beslut får väl ändå anses innebära att realskola och folkskola skall sammansmälta till en 9-årig enhetsskola utan linjeklyvning i de 6 första klasserna och med en mycket försiktig differentiering i följande klasser.

Emellertid hoppas nu alla de hundratusenden för vilka denna skolreform har så mycket att betyda, att den del av riksdagen samt den riktning ute i landet skall segra, som i beslutet vill inlägga den meningen att i och med lagens antagande lades grunden till den demokratiska enhetsskolan.

Dagens bekymmer för försöksdistriktens kommuner, varom denna interpellation huvudsakligen gäller, är den ekonomiska sidan av spörsmålet. Jag ber att få erinra om alla de nya kostnader

Ang. uppdelning av Bromma församling i Stockholm.

som har uppstått. Det behövs materiel som är av helt annat slag och dyrbarare än folkskolans, det behövs lärare på högstadiet, det behövs klassrum, skol-skjutsar och skolmåltider m. m. Allt detta har medfört att kostnaderna har sprungit mycket väsentligt i höjden för dessa kommuner som icke har så stor skattebärkraft. Jag kan erinra om att min egen kommun har en avgift per skattekrona för skolväsendet, vilken ligger omkring kronor 3:25, och jag hörde vid en konferens med överlärare som tjänstgör inom dessa försöksdistrikt, att det i Norrland finns kommuner, där avgiften till skolväsendet är uppe i över 5 kronor.

Efter det svar jag i dag har erhållit av herr statsrådet och med vetskap om statsrådets stora intresse för enhetsskolan, hoppas jag och alla, som nu arbetar inom landets försöksdistrikt, att vi skall kunna påräkna det ekonomiska stöd som är en förutsättning för att denna försöksverksamhet skall kunna bli det fundament på vilket den demokratiska enhetsskolan kan byggas.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. uppdelning av Bromma församling i Stockholm.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet Persson hade förklarat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl herr Lundqvists interpellation angående uppdelning av Bromma församling i Stockholm. Svaret, vilket omedelbart före sammanträdet i stencilerad form utdelats till kammarens ledamöter, finnes såsom bilaga fogat vid detta protokoll. Herr statsrådet *Persson* erhöll nu ordet och lämnade en kort sammanfattning av svaret.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för det mycket utförliga svaret. Jag uttalar min tacksamhet, även om jag givetvis känner stor besvikelse över att intet beslut i den viktiga frågan om Bromma för-

samlings delning kan väntas så tidigt, att ändringen kan träda i kraft den 1 januari 1953.

Med den kännedom jag har om herr statsrådets inställning till kyrkan och starka förståelse för vikten av att statsmakterna inte lägger onödiga hinder i vägen för kyrkan att fullgöra sin viktiga uppgift, är jag personligen övertygad om att herr statsrådet innerst inne själv djupt beklagar, att det inte varit möjligt att i dag ställa i utsikt en så snabb slutbehandling av ärendet, att en ändrad församlingsindelning skulle kunna genomföras från och med nästa årsskifte. Att ett ikraftträdande redan då vore i hög grad motiverat, belyses inte minst av herr statsrådets egna uttalanden, dels att Stockholm, siffermässigt sett, har en sämre organiserad församlingsindelning än någon av landets övriga städer, dels att herr statsrådet är »överens med interpellanten om att de exceptionellt höga befolkningssiffror, som föreligga för åtminstone de tre ytterförsamlingarna i Stockholm — Bromma, Enskede och Brännkyrka — måste innebära en för dessa församlingar föga tillfredsställande församlingsindelning» och att frågan om en uppdelning av i varje fall dessa tre församlingar därför synes honom särskilt angelägen.

Jag instämmer också helt i och är tacksam för herr statsrådets uttalande om vikten av att de sakkunniga, vilka förordnats att överse församlingsindelningen i Stockholm, skyndsammast möjligt fullfölja sitt arbete beträffande de återstående stora ytterförsamlingarna, Enskede och Brännkyrka. Jag har härvidlag särskilt fäst mig vid herr statsrådets uttalande om de allmänna normer för blivande förslag till församlingsindelning i de större städerna som herr statsrådet säger sig vara benägen att godtaga. Jag tolkar vad herr statsrådet i detta avseende har sagt så, att uttalandet bör och måste anses kunna tjäna de sakkunniga till sådan ledning för det fortsatta arbetet, att detta inte skall behöva bedrivas utan utsikt till framgång.

Vad sedan angår det nu hos Kungl.

Ang. uppdelning av Bromma församling i Stockholm.

Maj:t vilande förslaget om ändrad indelning av Bromma församling saknar jag givetvis möjlighet att själv bedöma, vilka återverkningarna på församlingsindelningsfrågan i övrigt kan eller behöver bli av den av statsrådet nu omnämnda väntade framställningen från Stockholms stads sida om en partiell reglering av församlingsgränsen inom bl. a. Blackebergsområdet. Jag vill här endast inskjuta, att det är första gången jag hört talas om en sådan väntad framställning och att det ju verkar litet förvånande att, trots att detta ärende under årens lopp varit föremål för så många remisser, det spörsmål som statsrådet nu berört icke tidigare — i varje fall av handlingarna att döma — över huvud synes ha varit på tal. Lika omöjligt är det givetvis för mig att bedöma, vilken tid som kan behövas för att inom departementet medhinna den omsorgsfulla beredning som en sådan fråga som denna givetvis kräver.

Då emellertid herr statsrådet i detta sammanhang framhåller, att den tid av fyra månader som enligt gällande bestämmelser måste förflyta mellan dagen för beslut om ändring i församlingsindelning och dagen för samma indelningsändrings ikraftträdande, icke är tillnärmelsevis tillräcklig, där fråga är om församlingsdelning i flera självständiga församlingar, så vill jag — utan att närmare gå in på den frågan — endast erinra om att det nu föreliggande ärendet dock har legat i Kungl. Maj:ts kansli ända sedan oktober förra året och att därför, åtminstone rent teoretiskt, möjligheter synes ha bort föreligga att fatta beslut åtskilligt tidigare än fyra månader i förväg. När jag säger detta, är jag givetvis icke blind för att det personskifte, som ägde rum på ecklesiastikministerposten just i höstas, kan ha vållat särskilda praktiska svårigheter att medhinna en sådan snabbare behandling.

Genom statsrådets svar är emellertid nu definitivt fastslaget, att de förhoppningar som på kyrkligt håll allmänt närts om att få till stånd en delning av Bromma församling enligt det senaste

förslaget redan från och med den 1 januari 1953 icke kommer att gå i uppfyllelse. Jag har redan sagt, att detta måste djupt beklagas.

Jag vågar emellertid tolka de uttalanden, svaret i övrigt innehåller, som en bestämd utfästelse från herr statsrådets och regeringens sida att frågan om Bromma församlings delning dock kommer att avgöras så snart ärendets slutliga beredning inom departementet det möjliggör och alltså utan att de sakkunnigas förslag till ändrad indelning av huvudstadens församlingar i övrigt behöver avvaktas. Att så sker, måste också under alla förhållanden anses vara högeligen angeläget.

Till vad jag nu sagt skulle jag allra sist endast vilja foga en varm och vördsam vädjan till regeringen att verkligen göra en helhjärtad insats för att med minsta möjliga tidsutdräkt få till stånd en sådan organisatorisk ändring när det gäller dessa mammutförsamlingar här i Stockholm på nära och över 100 000 invånare vardera, att åtminstone någon möjlighet erhålles att även här upprätthålla ett verkligt församlingsliv och över huvud skapa och bevara den kontakt mellan kyrka och församlingsbor, som är en nödvändig förutsättning för att kyrkan skall med någon utsikt till framgång kunna söka fylla sin för samhället och den enskilde viktiga uppgift.

Jag nöjer mig med dessa kommentarer och uttalar än en gång min tacksamhet till herr statsrådet för det bekomna svaret.

Herr MOGÅRD: Herr talman! Jag hör inte till dem som ivrar för delning av de stora folkrika kyrkoförsamlingarna av bara schematiska hänsyn. Det förhåller sig nämligen så, att en stor församling också har sina fördelar som man inte bör blunda för. Det är där exempelvis lättare att bland prästerna, som ofta är flera ju större församlingen är, fördela verksamheten på olika områden. Det finns sålunda präster som lämpar sig särskilt väl för ungdomsverksamhet, andra som kommer bättre till sin rätt

Ang. uppdelning av Bromma församling i Stockholm.

inom annan församlingsverksamhet. I den stora kyrkoförsamlingen bjuds möjligheter att rekrytera prästerskapet med olika begåvningstyper. Detta är värdefullt, och det betyder mycket inte minst i en stor stad med dess synnerligen varierande befolkningsförhållanden. En stor församling kan för övrigt ha en mycket tät bebyggelse och goda kommunikationer. I en sådan är människorna mycket nära varandra. Det är därför inte alldeles nödvändigt att dela upp territoriet på flera pastorat, utan den stora församlingen kan bibehållas som den är.

Härtill kommer att församlinglivet och församlingsarbetet i hög grad vilar på den enskilde församlingstjänarens karaktär, begåvning och förmåga. Det finns de, som ger ut sig helt, som arbetar och sliter vare sig de tjänstgör i en liten eller stor församling. Andra tar det lättare. Och prästvalen leder inte alltid till att idel apostoliska karaktärer får prästbefattningarna, utan ibland misslyckas även ett sådant företag som ett prästval.

Vi hörde nu i statsrådets interpellationssvar en vacker historisk skildring av hur diverse herrar kamrerare i olika utredningar har förklarat det eller det befolkningstalet vara det lämpliga som grundval för en församlingsbildning — 20 000 var det år 1922. År 1948 gick Kungl. Maj:t på en församlingsdelning för Göteborg, där det ideala befolkningstalet ansågs vara 30 000 — talet är inte så heligt. Det kan finnas församlingar med större befolkning än detta heliga tal, där behovet av en församlingsdelning rakt inte är så trängande som man kunde föreställa sig. Å andra sidan kan en i befolkningshänseende liten församling, som har en mycket spridd bebyggelse inom ett stort territorium, där byarna ligger litet här och var och ofta är lämnade åt sig själva, behöva en församlingsreglering. Där kan det vara nödvändigt med en uppdelning av prästernas arbete och krävas en starkare rekrytering av prästerskapet.

Jag är alltså inte med på att man utslutande lägger schematiska regler till grund för församlingsdelningar, allra

minst när det gäller Stockholm. Stockholm föरेter nu en gång ett mycket egenartat kyrkligt ansikte, om jag så får uttrycka mig. Dels är ju befolkningen här mycket rörlig. Jag skulle tro att befolkningens flertal i nästan alla församlingar är inflyttad. Det sker även en ständig utflyttning. Många församlingar är som såll — människorna passerar ut och in oavbrutet. Det uppstår inte den rotfasthet i och samhörighet med församlingsområdet som på andra håll där befolkningen är mera stabil i fråga om sin bosättning.

I Stockholm har vi också ett mantalsverk, som det heter, som är den egentliga folkbokföringscentralen i staden. De enskilda församlingarnas pastorsexpeditioner är i fråga om befolkningsregistreringen så att säga endast filialer. Medan prästerna i landsorten måste sköta allting, som har med folkbokföringen att göra, så är deras kolleger i Stockholm i hög grad befriade från dessa besvär och bördor. Efter vad jag har sett, har man också i brommaförslaget ifrågasatt att bibehålla en enda pastorsexpedition, även om man delar upp församlingen i två eller flera pastorat. Även detta bör tas i ögonsikte när det gäller församlingsdelningarna här i Stockholm. Dessa för ju med sig ekonomiska konsekvenser av den storlek att det vore ansvarslost — det säger även en så kyrkligt intresserad människa som jag ju av naturliga skäl är — att inte tänka sig noga för, innan man går åstad och beslutar församlingsdelningar efter de schematiska grunder som hittills varit vägledande i dessa ärenden.

När jag likväl delar interpellantens uppfattning, så beror det helt enkelt på att jag anser att de tre församlingar, som här kommer i fråga till delning, har nått en sådan folkmängd att de praktiskt taget upphört att vara kyrkoförsamlingar i vanlig bemärkelse. Ett befolkningstal på 100 000 och däromkring kan inte ur kyrklig synpunkt vara rimligt när det gäller att bedriva en god församlingsverksamhet. Jag tänker i synnerhet på Brännkyrka, som snart är uppe i 120 000 invånare, inte sammanförda så att säga

Ang. uppdelning av Bromma församling i Stockholm.

i en tätort, utan fördelade på tre eller fyra skilda befolkningscentra med ganska olikartad karaktär. Därtill kommer att man där är nästan helt berövad varje samlingsmöjlighet, eftersom det knappast finns en lokal, där folket kan samlas till sina överläggningar vare sig i världsliga eller andliga angelägenheter. Man märker genast vari det där brister, när det gäller för det kyrliga församlingsarbetet att göra en insats. Inom dessa områden finns det praktiskt taget ingen andlig gemenskapsgrund. Då, menar jag, har var och en som har intresse och respekt för kyrkligt arbete skäl att kräva en församlingsdelning. Jag tänker då inte bara på predikoverksamheten, utan också på den omfattande ungdomsvård och övrig social verksamhet som är stadsprästens, ja väl alla prästers, arbetsmetod och uppgift nu till dags. Ur den synpunkten förefaller det mig vara angeläget att man nu fortast möjligt tar upp problemet om delning av de elefantförsamlingar, som vi har i Stockholm och som håller på att förlora sina nödvändiga arbetsmöjligheter.

Jag ger statsrådet rätt i att det kanske hade varit klokt, om de sakkunniga tagit upp frågorna i en något annan ordning än de har gjort. De borde måhända inte ha börjat med Bromma, som dock är den mindre församlingen av de tre, utan med de båda församlingar, Brännkyrka och Enskede, som dels är större och dels också i kyrkligt hänseende sämre lottade och där dessutom befolkningen numera är uppdelad på skilda, mycket utpräglade och bestämda befolkningscentra. När statsrådet för sin del anfört detta som ett skäl till att något dröja med beslutet beträffande Bromma, kan man i varje fall inte fränkänna honom ett bestämt skäl härför. Men ur mina synpunkter och med den erfarenhet jag har av tidigare församlingsdelningar här i Stockholm vågar jag påstå att ingen i de delar av Stockholms stad, som under de senaste 30 åren varit föremål för församlingsdelning, önskar en återgång till de gamla förhållandena. Man är uppenbart glad och nöjd med den nya församlingsorganisationen. Jag

tror att det i det långa loppet kommer att bli på precis samma sätt när det gäller delningen av de i dagens debatt omtalade storförsamlingarna i Stockholm.

Herr GÖRANSSON: Herr talman! Statsrådet har i sitt interpellationssvar berört också frågan om vid vilken folkmängd spörsmålet om församlingsdelning skulle aktualiseras. Efter mitt sätt att se och såsom också herr Mogård framhållit, har statsrådet inte bundit sig vid någon fix siffra, utan menat att detta är en fråga som bör prövas från fall till fall och med hänsyn till lokala och andra förhållanden. Schematiska lösningar är på detta område i allmänhet icke att rekommendera.

När det gäller de tre församlingar, som här är i fråga, har man emellertid inte bara överskridit det befolkningstal på 30 000 eller 35 000 som i vissa fall angivits som lämpligt, utan man har kommit upp i befolkningssiffror av inte endast för svenska förhållanden enastående storlek. De, som har översikt över de internationella förhållandena, påstår att det inom hela den protestantiska kristenheten inte finns maken till Bromma, Brännkyrka och Enskede församlingar när det gäller folkmängden. Dessa församlingar har tilldragit sig uppmärksamhet bland främlingar av detta skäl, och även svenska medborgare från landsorten brukar förvåna sig över att man kan dragas med dessa olidliga förhållanden. Kan man vid en befolknings-tillväxt ordna upp skolväsen, hälsovård och sjukvård och annat för att tillgodose människornas behov, så får man väl också göra det i vad gäller kyrkans verksamhet. Jag har varit med i Stockholms domkapitel i tio år, och under dessa år har frågan om församlingsdelning kommit tillbaka med obönhörlig envishet. Det har varit utredningar och remisser, nya utlåtanden, jämkningar och förslag.

Vi trodde nog i fjol, när man kommit fram till en samsyn om nödvändigheten av delning beträffande Bromma, att

Ang. uppdelning av Bromma församling i Stockholm.

lösningen skulle finnas inom räckhåll. Det vållade rätt stor besvikelse, att det nu till vårsidan väntade beslutet uteblev.

Nu har statsrådet anfört vissa skäl, som måste godtagas. Det är utan tvivel på det sättet, att det föreligger vissa komplikationer, som kan göra att frågan förtjänar nytt övervägande — jag tänker bl. a. på Blackebergsområdet — men jag tillåter mig, liksom föregående talare, att tolka statsrådets svar på så sätt, att man skall försöka åvägabringa en lösning så fort som möjligt och alltså inte dröja mer än vad som är strängt nödvändigt.

Jag talade nyligen med en prästman i en av dessa jätteförsamlingar. Han underströk, vad kyrkoherde Mogård redan sagt här, att församlingen praktiskt taget upphört att existera såsom församling. Han sade, att man för länge sedan hade överskridit den gräns, inom vilken en kyrkoherde på något sätt kan säga sig, att han står i kontakt med större delen av församlingsborna. Prästen får inskränka sig till de allra nödvändigaste förbindelserna, och arbetet har ibland präglats av missmod, därför att man tycker sig vara ute i ett folkhav, som icke kan bemästras.

Det är klart att man kan anlägga olika synpunkter på denna fråga. Man kan säga, att de, som är intresserade för kyrkan, är intresserade också för församlingsdelning, medan frågan ter sig likgiltig för de andra, för dem som inte är intresserade av kyrkan. Jag ser emellertid saken på detta sätt: staten har genom förbindelsen mellan stat och kyrka åtagit sig förpliktelser mot kyrkan, staten vill också fullgöra dessa förpliktelser; detta har staten bl. a. visat genom prästlöneregleringen. Vid det tillfälle, då prästlöneregleringen behandlades i denna kammare, anfördes av en talarinna, som i övrigt inte deklarerade någon förståelse för kyrkan utan tvärtom en likgiltig inställning, att rena resonemangsskäl krävde, att man, när det gällde lönerna, gav denna grupp av statstjänare vad de behövde. Jag överför resonemanget till det område vi nu

behandlar och säger: staten måste se till att prästerskapet även får drägliga arbetsförhållanden.

Statsrådet har nu sagt, att det inte kan bli fråga om någon delning av Bromma den 1 januari 1953, och det måste godtas. Han sade, att delningen tidigast kan ske den 1 januari 1954 — det är alltså ungefär ett och ett halvt år dit. Jag tillåter mig uttala den förhoppningen, att statsrådet, med sitt ådagalagda intresse för dessa frågor, i sitt innersta menar, att det verkligen skall bli delning den 1 januari 1954. Med den försiktighet, som helt naturligt kan prägla en departementschefs uttalande i dessa sammanhang, har statsrådet bara velat göra en liten reservation.

Försök att se till, att delningen verkligen blir realiserad till den 1 januari 1954! Prästerskap och kyrkofolk har under ett årtionde eller längre ömsom upplivats av förhoppningar och ömsom blivit nedslagna av besvikelse. Jag hoppas att statsrådets interpellationssvar i dag icke längre fram skall behöva hänföras under rubriken »försvinnande glädjeämnen».

Herr EWERLÖF: Herr talman! Jag vill gärna begagna tillfället att utan många ord understryka, hur utomordentligt angeläget det är, att denna för huvudstadens kyrkliga liv vitala fråga snarast bringas till sin lösning. Efter 13 år i utredningskvarnen borde frågan ha varit mogen för ett avgörande, tycker man.

Jag tar emellertid fasta på de i allt väsentligt positiva uttalanden, som statsrådet har gjort. Ingen har naturligtvis större anledning att söka övervinna de hinder, som till äventyrs alltjämt återstår, än den som vill göra rättvisa åt sin ställning som kyrkominister.

Det är emellertid några ord i svaret som jag satt frågetecken för. Det är när statsrådet säger, att »frågans avgörande om möjligt icke bör undanskjutas längre tid än som med nödvändighet kräves för dess slutliga beredning». Jag frågar mig: Vad är det som skulle göra det

Ang. civilförsvarspliktigas ersättning för förlorad arbetsinkomst.

omöjligt att ta upp frågan ens vid den tidpunkt när den blivit slutligen beredd? Det kanske bara är en formulering, som det inte ligger någon tanke bakom, men jag frågar mig vad uttrycket »om möjligt» i det sammanhanget har att betyda.

Jag har, herr talman, endast att uttala min önskan om framgång i statsrådets strävanden att bringa denna fråga till en lösning så snart som möjligt.

Herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Den sista frågan skulle jag vilja besvara bara genom att hänvisa till vad i interpellationssvaret är sagt, å ena sidan om att jag önskar att delningsförslag även beträffande de andra stora församlingarna skall komma fram snarast möjligt, och å andra sidan om att ett förslag för Bromma visserligen föreligger men har komplicerats på allra senaste tiden — interpellanten anmärkte ju också att han inte förut hade hört talas om tanken på en uppdelning med hänsyn till Blackebergsområdet.

Det kan ju tänkas att kommittén efter detta får möjlighet att ganska lätt slutföra förslagen till uppdelning av de båda andra församlingarna, och då skulle man ju gärna vilja se förslagen som en enhet. Om det nu emellertid inte blir på det sättet, är det klart att det kan bli nödvändigt att ta Bromma för sig.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. civilförsvarspliktigas ersättning för förlorad arbetsinkomst.

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet HEDLUND, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr Bengtsons interpellation angående civilförsvarspliktigas ersättning för förlorad arbetsinkomst, fick nuordet och yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Bengtson frågat mig om jag uppmärksammat, att i vissa län bestämmelserna om ersättning till civil-

försvarspliktiga för förlorad arbetsinkomst tillämpas så, att t. ex. jordbrukare, hantverkare och andra företagargrupper icke erhåller sådan ersättning. Herr Bengtson vill vidare veta, om jag i så fall har för avsikt att ta initiativ till utfärdandet av sådana bestämmelser, att för hela riket vinnes en enhetlig tillämpning, som gör det möjligt för alla civilförsvarspliktiga att erhålla ersättning för förlorad arbetsinkomst.

I sin interpellation hänvisar herr Bengtson till bestämmelsen i 3 § avlösningsreglementet den 15 juli 1944 för personal i det allmänna civilförsvaret. Där stadgas, att om en person till följd av viss civilförsvarstjänstgöring under en avlösningsperiod gått miste om inkomst till belopp, som överstiger den honom tillkommande daglönen enligt reglementet, så utgår ersättning för den av tjänstgöringen föranledda inkomstminskningen med det belopp, vartill civilförsvarschefen finner att minskningen har uppgått, dock högst hälften av den utgående daglönen. I en annan bestämmelse, som återfinnes i ett Kungl. brev av den 26 maj 1950, heter det, att den som deltagit i central civilförsvarskurs äger uppbära ersättning för arbetsinkomst, varom han på grund härav går miste.

Det förhåller sig utan tvivel så som interpellanten framhåller, att dessa bestämmelser tillämpas olika i olika län beroende på att man saknar entydiga anvisningar om hur de rätteligen bör tolkas.

Till inrikesdepartementet har redan tidigare från ett par länsstyrelser inkommit skrivelser, där denna fråga aktualiserats. Civilförsvarsstyrelsen har också gjort en viss utredning i ämnet.

Det torde icke råda någon tvekan om att i den mån en jordbrukare eller annan egen företagare verkligen kan styrka, att han gått miste om inkomst till följd av civilförsvarstjänstgöringen eller deltagande i en kurs, så skall han vara berättigad till ersättning för inkomstbortfallet i enlighet med reglementet eller det nämnda kungliga brevet. Tvekan uppstår emellertid i de fall — som tor-

Ang. **civilförsvarspliktigas ersättning för förlorad arbetsinkomst.** de vara de vanligaste — då en sådan företagare icke kan tillförlitligen verifiera, att han gått miste om inkomst. Civilförsvarsstyrelsen anser, att då man har att bedöma ett sådant fall och omständigheterna gör det sannolikt att vederbörande gått miste om inkomst, bör ersättning utgå med hänsyn till den uppskattade medelinkomsten för arbetsdag under löpande kalenderår. Till ledning för beräkandet härav skulle enligt civilförsvarsstyrelsen kunna tjäna t. ex. arbetsinkomsten per dag enligt föregående års taxering till statlig inkomstskatt. En av styrelsen företagen utredning visar, att 14 länsstyrelser redan i huvudsak tillämpat bestämmelserna på detta sätt. Civilförsvarsstyrelsen anser rättvisesynpunkter tala för, att den angivna beräkningsgrunden vinner tillämpning även vid övriga länsstyrelser. Civilförsvarsstyrelsen har tillika förklarat sig beredd, att i tillämpningsanvisningar för avlöningsreglementet och Kungl. Maj:ts förenämnda beslut fastställa grunder för ersättningens bestämmande i enlighet med vad styrelsen föreslagit.

För egen del anser jag, att de av civilförsvarsstyrelsen angivna grunderna bör i huvudsak kunna vinna tillämpning, därvid det givetvis bör tillses, att gottgörelsen icke får avse annat än kompensation för inkomstbortfall. Jag anser det också lämpligt att civilförsvarsstyrelsen utfärdar anvisningar i enlighet med denna sin uppfattning.

En särskild fråga är, hur en i hemmet arbetande husmor skall gottgöras i detta hänseende. Om hon går på en längre civilförsvarskurs måste hon ibland för hushållets skötsel och familjens vård anställa särskild hemhjälp. Riksräkenskapsverket har såsom sin mening uttalat, att ersättning för hjälp i hemmet under den tid husmodern genomgått civilförsvarskurs icke synes kunna utgå enligt gällande bestämmelser. Civilförsvarsstyrelsen anser det påkallat, att bestämmelser utfärdas, som medger hushållsarbetande kvinna rätt till viss ersättning för de extra utgifter, som familjen får vidkännas, när hon är borta på en civilförsvarskurs. Styrelsen angi-

ver som en möjlig lösning att ersättning- en fastställes att utgå med ett schablonmässigt belopp om t. ex. 3 kronor per dag.

Sistnämnda spörsmål torde icke kunna lösas annat än genom en ändring av gällande ersättningsbestämmelser. Jag vill icke nu ta ståndpunkt till om en sådan ändring bör genomföras och icke heller till frågan om den eventuella ersättnings storlek. Ytterligare utredning torde erfordras innan frågan avgöres.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellantens fråga.

Herr BENGTSO: Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet ber jag få framföra ett tack för svaret på min interpellation. De uppgifter, som lämnats i svaret, bestyrker vad jag framhållit i interpellationen, nämligen att ersättningen för förlorad arbetsinkomst vid civilförsvartjänstgöring utbetalats olika i olika län. Det är endast 14 länsstyrelser, som tillämpat bestämmelserna efter de grunder, som inrikesministern och civilförsvarsstyrelsen nu förklarat böra gälla. Övriga länsstyrelser har tydligen tillämpat andra betalningsgrunder, och därmed har förmodligen jordbrukare, hantverkare och andra företagargrupper inte fått den ersättning, som de egentligen varit berättigade till.

Jag är emellertid mycket nöjd med inrikesministerns svar på denna punkt, då han förklarar att de missförhållanden, som tidigare rått, skall rättas till. Det är säkerligen av stor betydelse för civilförsvaret, att detta irritationsmoment undanröjes, och jag är övertygad om att inrikesministerns besked kommer att hälsas med största tillfredsställelse av alla de grupper, som beröres av civilförsvarsplikten.

Vad sedan beträffar den andra punkten, d. v. s. ersättning åt i hemmet arbetande husmor, har riksräkenskapsverket förklarat, att ersättning inte kan utgå enligt gällande grunder. Civilför-

Ang. extra tillägg å folkpensioner.

svarsstyrelsen har ansett det påkallat, att »bestämmelser utfärdas, som medger hushållsarbetande kvinna rätt till viss ersättning för de extra utgifter, som familjen får vidkännas, när hon är borta på en civilförsvarkurs».

Inrikesministern har förklarat, att han inte nu är beredd att vidta åtgärder utan närmare utredning. Jag kan då bara uttala den förhoppningen, att utredningen så snart som möjligt kommer till stånd och att sedan eventuella ändringar kommer att vidtagas. Även på denna punkt kan det vara anledning att man undanröjer irritationsmoment och källor till missnöje, och jag vill därför, herr talman, ännu en gång uttala min tillfredsställelse med inrikesministerns positiva svar.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs och bordlades ånyo bevillningsutskottets betänkanden nr 51 och 57 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 48.

Ang. extra tillägg å folkpensioner.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om extra tillägg för år 1952 å folkpensioner m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 25 april 1952 dagtecknad proposition, nr 238, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till lag om extra tillägg för år 1952 å folkpensioner m. m.;

dels ock till Extra tillägg å folkpensioner m. m. för budgetåret 1952/53 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 37 000 000 kronor.

I det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget var 1 § så lydande:

Å folkpension i form av allmän ålderspension, tilläggspension eller änkepension skall för juli 1952 utgå extra tillägg

med 30 kronor för änkepensionsberättigad och för hustru, som uppbär hustrutillägg, 40 kronor för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension eller tilläggspension eller vars hustru uppbär hustrutillägg, samt 50 kronor för annan pensionsberättigad.

Å bidrag enligt lagen den 26 juli 1947 om bidrag till änkor och änklingar med barn skall för juli 1952 utgå extra tillägg med 30 kronor.

I anledning av propositionen hade väckts två motioner, nämligen inom första kammaren nr 510 av herr *Bergvall* m. fl. och inom andra kammaren nr 666 av herr *Ohlin* m. fl. I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en skyndsamt utredning rörande folkpensionärernas andel i den allmänna standardhöjningen måtte komma till stånd;

2. utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit i proposition nr 238 besluta ytterligare ett extra tillägg för år 1952 å den allmänna ålderspensionen, tilläggspensioner och änkepensioner samt änke- och änklingsbidragen att utbetalas i oktober månad;

3. till Extra tillägg å folkpensioner m. m. för budgetåret 1952/53 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 74 000 000 kronor.

Före propositionens avlämnande hade vid innevarande års riksdag väckts de likalydande motionerna nr 110 i första kammaren av herr *Norling* och herr *Persson, Helmer*, samt nr 148 i andra kammaren av herr *Senander* m. fl. I dessa motioner hade hemställts, att riksdagen måtte besluta höja grundpensionen för ålderspensionärerna med 300 kronor för ensamstående och 480 kronor för två makar;

att maximibeloppet för invalidpensionen måtte höjas på samma sätt;

att änkepensionen måtte höjas med 180 kronor; samt

Ang. extra tillägg å folkpensioner.

att indextillägg enligt gällande grunder måtte utgå på de sålunda förhöjda beloppen i deras helhet.

Propositionen samt motionerna I: 510 och II: 666 hade hänvisats, så vitt de anginge anvisande av anslag under femte huvudtiteln, till statsutskottet samt i övrigt till behandling av lagutskott, varefter de i sistnämnda delar tilldelats andra lagutskottet. Motionerna I: 110 och II: 148 hade hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet. Enligt överenskommelse mellan statsutskottet och andra lagutskottet hade propositionen och motionerna hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och andra lagutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 510 och II: 666, såvitt de avsåge förevarande lagförslag, oförändrat antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om extra tillägg för år 1952 å folkpensioner m. m.;

B. att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 510 och II: 666, såvitt de avsåge förevarande anslag, till Extra tillägg å folkpensioner m. m. för budgetåret 1952/53 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 37 000 000 kronor;

C. att motionerna I: 510 och II: 666, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet förut hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

D. att motionerna I: 110 och II: 148 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anmälts av, utom annan,

1) herr *Bergh*, som dock ej antytt sin mening;

2) herrar *Boman* i Kieryd, *Bengtson* och *Jacobsson* i Igelsbo, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen med bifall till motionerna I:

510 och II: 666, såvitt de avsåge ifrågasvarande lagförslag, funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda lagförslaget — måtte för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag om extra tillägg för år 1952 å folkpensioner m. m.;

B. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 510 och II: 666, såvitt de avsåge förevarande anslag till Extra tillägg å folkpensioner m. m. för budgetåret 1952/53 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 74 000 000 kronor;

C. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsamt utredning rörande folkpensionärernas andel i den allmänna standardhöjningen; samt

D. att motionerna I: 110 och II: 148 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I det av sistnämnda reseranter förordade lagförslaget hade 1 § erhållit följande avfattning:

Å folkpension i form av allmän ålderspension, tilläggspension eller änkepension skall för envar av månaderna juli och oktober 1952 utgå extra tillägg med 30 kronor för änke pensionsberättigad och för hustru, som uppbär hustrutillägg, 40 kronor för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension eller tilläggspension eller vars hustru uppbär hustrutillägg, samt 50 kronor för annan pensionsberättigad.

Å bidrag enligt lagen den 26 juli 1947 om bidrag till änkor och änklingar med barn skall för envar av månaderna juli och oktober 1952 utgå extra tillägg med 30 kronor.

I den av samma reseranter föreslagna motiveringens sista stycket så lydande:

»Kostnaderna för det i förevarande proposition föreslagna extra tillägget ha beräknats till 37 miljoner kronor. Enär utskottet funnit skäl tillstyrka att ytterligare ett extra tillägg av samma storlek utbetalas innevarande år komma sammanlagda kostnaderna att uppgå till

Ang. extra tillägg å folkpensioner.

omkring 74 miljoner kronor. Dessa kostnader komma att belasta statsbudgeten för nästkommande budgetår. För ändamålet bör ett särskilt förslagsanslag å sistnämnda belopp anvisas.»

Herr SUNNE: Herr talman! I sitt svar på fru Västbergs fråga om vilka åtgärder som vidtagits eller planerats i syfte att snarast infria regeringens löfte i programförklaringen, att de sociala förmånernas realvärde skall återställas, anförde socialministern bland annat: »Det bör dock observeras att användandet av levnadskostnaderna som måttstock vid omprövningen av förmånerna innebär ett ganska snävt tillgodoseende av kravet på realvärdets bibehållande.»

Det är ungefär samma mening, som skymtar i första särskilda utskottets utlåtande 1946, där det bland annat heter — jag tar mig friheten att citera en liten passus ur utlåtandet: »Socialvårdskommittén har vid sitt arbete med utformningen av en reformerad folkpensionering uppställt målet att pensions-tagarna skola kunna erhålla en med hänsyn till den allmänna levnadsstandarden i samhället skälig försörjning utan att annat än i undantagsfall behöva anlita fattigvården eller den understödsform, som enligt kommitténs mening borde träda i stället för densamma. Chefen för socialdepartementet har i det vid förevarande proposition fogade statsrådsprotokollet uttalat, att han till fullo kunde instämma i socialvårdskommitténs uttalande att man i våra dagar icke kan nöja sig med att endast lämna de gamla och arbetsoförmögna livets oundgängliga nödtröft. Omsorgen om dem borde enligt departementschefens mening fastmera inriktas på att bereda dem en levnadsstandard som är skälig i förhållande till den, varpå medborgare med låga inkomster i gemen leva.»

I den nu föreliggande propositionen nr 238, vari framlagts förslag om ett extra tillägg för år 1952 å folkpensionerna, är departementschefens motivering för förslaget framför allt att man bör bereda folkpensionärerna en särskild kompensation för levnadskostnads-

ökningarna, särskilt med hänsyn till de stegrade livsmedelskostnaderna. Det heter ju också därom i en motion, som framförts i denna kammare från folkpartiets sida, att på grund av indexregleringen, som är bunden till levnadskostnadsindex, erhåller inte folkpensionärerna full kompensation vid stegrade livsmedelskostnader, därför att för folkpensionärerna i motsats till andra grupper stegringen av livsmedelskostnaderna gör sig starkare gällande än stegringen av levnadskostnaderna i allmänhet.

Departementschefens motivering här är naturligtvis alldeles riktig; jag vill inte bestrida den. Men lika obestriddigt är vad socialministern uttalar, då han, vilket jag nyss citerade, framhåller att användandet av levnadskostnaderna som måttstock vid omprövningen av förmånerna innebär ett ganska snävt tillgodoseende av kravet på realvärdets bibehållande. Den uppfattningen har också framförts i den till detta utlåtande fogade reservationen. Där göres gällande att folkpensionärerna också borde erhålla någon andel i den stegring av nationalinkomst och levnadsstandard som ägt rum sedan tillkomsten av 1946 års lag om folkpensionering. Den genomsnittliga höjningen av levnadsstandarden har ju väsentligt överstigit 10 procent. Av denna stegring anser reservanterna, liksom också folkpartimotionärerna gör det, att folkpensionärerna borde ha någon andel, och att det är på tiden att frågan om en höjning av pensionernas grundbelopp upptages till prövning.

Med hänsyn till den mängd faktorer, som måste inverka här, får man nog förutsätta att en höjning av grundbeloppen måste föregås av en utredning. I väntan på denna utrednings resultat bör emellertid folkpensionärerna redan i år, enligt vad både motionärerna och reservanterna framhållit, erhålla någon liten del av den allmänna standardhöjningen. Vi har ansett i motionen — och samma mening har hävdats av reservanterna — att tillägget bör utgå med samma belopp, som Kungl. Maj:t föreslagit skall utgå i juli och utbetalas i oktober månad.

Ang. extra tillägg å folkpensioner.

Vi inom folkpartiet har ju under en följd av år särskilt framhållit angelägenheten av att folkpensionernas värde inte på något sätt förminskas och att samhället har skyldighet att upprätthålla pensionens köpkraft. Det är fullt i stil med denna tankegång som vi nu hävdar att folkpensionärerna också bör få någon del av den allmänna standardhöjningen.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den av herr Boman i Kieryd m. fl. avgivna, till utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr BENGTSO: Herr talman! Det torde inte kunna bestridas att folkpensionärerna, i synnerhet med tanke på det nuvarande kostnadsläget, är i en synnerligen bekymmersam situation. Det har också understrukits av utskottet. Man kan visserligen säga att folkpensionerna äro indexreglerade. Men det finns en hel del faktorer som inverkar i det fallet. Dels finns det osäkerhetsmoment beträffande alla indexberäkningar, som utskottet påpekat, och dels är det så, att redan när pensionsbeloppen fastställdes var de i knappaste laget. Dåvarande socialministern sade, att de visserligen innebar en avsevärd förbättring men att de dock inte var tillfredsställande utan att de så snart som det fanns möjlighet därtill, borde förbättras.

Vi har ytterligare en sak att räkna med, och det är att folkpensionärerna rimligen borde ha någon andel av den ökade nationalinkomsten. Jag anser därför att det är fullt berättigat, att man gör de förbättringar som är möjliga för folkpensionärerna. Jag har vid åtskilliga tillfällen, både i remissdebatter och motionsvägen, fört fram förslag om förbättringar såväl när det gäller grundpensionerna som när det gäller andra reformer för folkpensionärernas del. Jag har inte mötts av någon större förståelse tidigare, men i år har Kungl. Maj:t föreslagit att de skall få detta extra tillägg. Det är ju tillfredsställande att man nu gått mig till mötes, åtminstone något, på denna punkt.

I samband med denna proposition har det väckts en motion från folkpartiets sida. Det gläder mig att se folkpartiets tämligen nyvaknade intresse för denna sak. Folkpensionärerna undrar kanske, varför de i maj månad, i slutet av riksdagen, plötsligt möts av en så stor förståelse från folkpartiets sida och varför det partiet inte tidigare har varit intresserat av denna sak. Herr Sunne säger visserligen att folkpartiet under åtskilliga år arbetat för en förbättring av folkpensionerna, men jag skulle vilja erinra om att ungefär detsamma, som folkpartiet nu motionerat om, då det gäller folkpensionernas grundbelopp, fanns i en motion förra året från vår sida. Men i fjol såg jag inte folkpartiets representanter med på den reservation, som då avgavs av herrar Hallagård och Rubbestad. Det är med anledning härav som jag gläder mig över denna förändrade inställning med tanke på folkpensionärernas bästa, och det är därför som jag nu — utan tanke på vilka motiv, som ligger bakom folkpartiets motion — anslutit mig till den. Kan vi nå en förbättring i detta avseende, är jag utan vidare beredd att gå med på att söka nå den. Därför anmälde jag omedelbart min anslutning till den reservation, som här föreligger.

Någon ytterligare motivering härför är kanske inte nödvändig, ty jag anser det fullt klarlagt att det är berättigat, att man ger detta tillägg. Det överensstämmer helt med vad jag sagt tidigare, och därför har jag inte någon anledning att komma med någon utförligare motivering. Jag tror att man är beredd på alla håll att medge, att folkpensionärernas ekonomiska förhållanden inte är tillfredsställande. Man har emellertid i regel anfört statsfinansiella besvärligheter, då man inte ansett sig kunna ge några ytterligare bidrag; det skulle medföra för stora kostnader för staten. Den synpunkten kommer alltid fram, och den fördes också fram gentemot den motion, som väcktes av mig förra året. Det sades att man skulle under sommaren, efter det en då arbetande utredning slutförts, närmare undersöka, huruvida det vore

möjligt att genomföra en höjning av folkpensionernas grundbelopp. Jag vet inte vad den undersökningen ledde till för resultat. I varje fall har det inte blivit något annat initiativ på denna punkt än förslaget om detta extra tillägg. Men oavsett hur vi diskuterar i denna fråga, måste vi slå fast att en förbättring av folkpensionärernas läge är en av de mest angelägna uppgifter som vi har för närvarande.

Herr talman! Jag vill med hänvisning till det anförda ansluta mig till det yrkande, som gjorts här om bifall till utskottets hemställan med den ändring som föreslås i den av herr Boman m. fl. avgivna reservationen.

Herr NORLING: Herr talman! Av någon oförklarlig anledning har utskottet blandat in här vid behandlingen av detta lagförslag om extra tillägg å folkpensioner ett par av våra motioner. Men då vi på nästa punkt av föredragningslistan, nämligen angående sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 5, i samma ärende återkommer till dessa motioner, tänker jag inte här ställa något yrkande beträffande dem.

I fråga om den reservation som är avgiven får jag för min del säga att vi kommer också att rösta för reservationen. Visserligen innebär det extra tillägg, som här föreslagits, mycket litet. Vi kommer likväl att rösta för det, ty det är ju i alla fall dubbelt så mycket som regeringen har föreslagit. Jag hoppas nu bara, att folkpartiet inte här tillämpar sin gamla taktik att, när kommunisterna ansluter sig till ett förslag, springa ifrån detsamma. Redan när socialstyrelsen beräknade levnadskostnadsstegringen till 12 procent, motionerade kommunisterna om 12 procents tillägg på folkpensionerna. Även folkpartiet väckte en motion om 12 procents höjning av folkpensionerna. Men i utskottet lämnade folkpartiet sin motion i sticket, och kommunisterna blev ensamma om att rösta för en höjning med 12 procent. Det har varit på sam-

Ang. extra tillägg å folkpensioner.
ma sätt även övriga gånger som det varit fråga om höjning av folkpensionerna. När riksdagen förra gången beslöt indextillägg, var det endast kommunisterna som till slut höll fast vid att folkpensionärerna borde ha full kompensation.

Beträffande bondeförbundet och herr Bengtson måste jag säga, att man på det hållet är betydligt anspråkslösare nu än för några år sedan, ty då föreslog man en utredning om möjligheten att jämställa folkpensionärerna med de lägre statstjänstemännen, så att folkpensionärerna skulle få kompensation efter en motsvarande skala. Vi kommunisterna kommer emellertid att stödja även detta anspråkslösa förslag som reservationen innebär för att folkpensionärerna skall få detta lilla tillägg på pensionen.

Herr BERGH: Herr talman! Den proposition, som nu behandlas, framlades för riksdagen så sent, att utskottsbehandlingen har blivit mycket summarisk. För att belysa detta vill jag nämna ett par data. Propositionen är daterad den 25 april och anmälles i riksdagen den 7 maj. Den remitterades så snabbt som remiss i vanlig ordning kunde ske, den 10 maj. Realbehandlingen i utskottet började den 15 maj. Motionstiden utgick först den 17 maj. Sista motionsdagen, om jag inte tar fel, väcktes en motion i ämnet. Innan denna motion vare sig hunnit tryckas eller remitteras, måste den tas upp till behandling i utskottet. Den tid som utskottet då hade till förfogande var mycket knapp, vilket medförde att utskottsbehandlingen blev ganska summarisk.

Situationen komplicerades av en särskild omständighet. I propositionen föreslås ett extra tillägg, vilket principiellt motiveras med den förvärrade dyrtiden. Tillägget avses alltså vara en dyrtidskompensation, ehuru väl denna dyrtidskompensation föreslås skola utbetalas något tidigare än det egentliga dyrtidstillägget. Motionen bygger på en principiellt avvikande grund så till vida, att

Ang. extra tillägg å folkpensioner.

motionärerna föreslår en förändring av grundbeloppet. Därigenom kom ju frågan i ett mer komplicerat läge, varför utskottet egentligen hade behövt längre tid att fundera över saken.

Å ena sidan kan med goda skäl sägas, att även med den dyrtidskompensation, som riksdagen tidigare beslutat och som regeringen nu föreslår skall förbättras, blir det totala pensionsbeloppet alltså tämligen lågt. På den punkten är jag fullt enig med motionärerna. Men å andra sidan kan man inte heller bortse från de förändringar, som har inträffat i relationen mellan folkpensionsavgiften och det totala pensionsbeloppet, alltså grundbeloppet plus dyrtidskompensationen, sedan de nuvarande folkpensionsavgifterna fastställdes. De egna avgifterna har undan för undan kommit att utgöra en minskad andel på finansieringssidan, medan den del av finansieringen, som utgöres av allmänna skatter, blivit en relativt större andel. Därav följer, att när man diskuterar en förändring av folkpensionernas grundbelopp, bör man givetvis också överväga en förändring av själva folkpensionsavgiften.

För att kunna tillgodose det intresse man har av att folkpensionärerna skall få det bättre och samtidigt i någon mån återställa den tidigare relationen mellan avgifts- och skattefinansieringen förefaller mig därför den naturliga slutsatsen bli, att man bör acceptera motionens linje i vad den gäller höjning av grundbeloppen men samtidigt också begära en höjning av folkpensionsavgifterna av den storleksordningen, att den föreslagna höjningen av grundbeloppen i stort sett finansieras genom uttagande av högre folkpensionsavgifter.

Med anledning därav, herr talman, ber jag att få yrka bifall till folkpartiets reservation i vad den avser klämman men föreslår följande tillägg till den i reservationen intagna motiveringen, nämligen att i sista stycket, som börjar med orden »Kostnaderna för» och slutar med »sistnämnda belopp anvisas», tilläggs följande meningar: »Det är emellertid angeläget att en inkomst — under alla förhållanden ungefärligen av en storleks-

ordning jämförlig med kostnaderna för det extra tillägg å folkpensionen som i realiteten innebär en förhöjning av dess grundbelopp — beredes statsverket. Därigenom ges ett klart och för alla gripbart uttryck för det faktiska förhållandet, att en extra förmån som beredes de åldrar som i huvudsak fullgjort sin produktiva insats är ett åtagande från de fortfarande i produktionslivet verksamma. Folkpensionsavgiften bör därför höjas i en grad som ungefärligen motsvarar utgifter för statsverket av ett så kallat extra tillägg å folkpensionen, och förslag om sådan höjning från den 1 juli detta år bör föreläggas riksdagen vid instundande höstsession.»

Häri instämde fröken *Andersson*.

Herr **NORMAN**: Herr talman! Jag gjorde en reflexion, när jag satt och lyssnade till de ärade opponenterna, vilken jag inte kan underlåta att delge kammarens ledamöter. Jag kom att tänka på att det inte är så förfärligt länge sedan som fattiga människor här i landet var föremål för auktion. Man auktionerade helt enkelt bort dem till den som fordrade minsta ersättningen, för att man skulle få så små kostnader för deras vård på ålderdomen som möjligt. Jag tycker faktiskt att debatten här också erinrar litet om en auktion, men en auktion av rakt motsatt slag, där bjudarna tävlar om att bjuda mest.

Vi har här ett regeringsförslag som syftar till att något hjälpa upp ställningen för dessa fattiga människor, som är särskilt pressade på grund av de förhållanden som har utvecklats på andra områden, framför allt de dyrare livsmedelspriserna. Nu kopplar man i detta sammanhang in frågan om en höjning av pensionernas grundbelopp. De motionärer, som har motionerat i anslutning till propositionen, tycks inte ha tänkt på den saken redan i januari i år. Men det har herr Norling gjort, ty han framlade redan då en motion med direkt begäran om höjning av folkpensionernas grundbelopp, vilket skulle beslutas vid innevarande riksdag. Herr Bengtson för

sin del tänkte på den saken redan i fjol, då han motionerade i samma riktning.

Jag vet inte hur det kommer sig, men mina tankar leds i detta sammanhang in på mina erfarenheter som amatörfiskare. Även om det inte direkt hör hemma i detta sammanhang, skall jag berättat en historia. Jag brukar roa mig med att vandra omkring i fjällvärlden och fiska laxöring. Som bete använder jag ibland mask, ibland fiskar jag med spinnare, och någon gång med fluga. Jag misslyckas alltid. Har jag spinnare, tänker jag alltid att det hade varit bättre, om jag tagit mask med mig. Har jag det ena eller det andra, så önskar jag alltid att jag haft det tredje. Men det är nog över huvud taget så med amatörfiskare, att de aldrig har tur — åtminstone inträffar detta ytterst sällan.

Jag tillåter mig att berätta ännu en historia. Jag gick en gång — jag tror att det var år 1948 — förbi fiskkiosken hemma i Tureberg. Där stod en klunga småpojkar, fem till åtta stycken, av vilka ingen var tio år. Eftersom jag har barnasinnet kvar, tänkte jag genast, att här måste det vara fråga om någon märklig fisk, som pojkar tittar på. Även jag ville se på den. Jag gick fram till kiosken. Där låg på vågen den största gädda som jag någonsin sett. Den hade dessa småpojkar själva fiskat upp, och nu ville de sälja den. Man förstår, hur förtjusta pojkar var. Jag begriper faktiskt inte hur de kunnat få upp den stora gäddan ur isvaken, men de hade i alla fall på något sätt lyckats därmed och där låg den nu. Men hur långt dessa pojkars liv än blir, tror jag inte, att de än en gång kommer att få samma tur, därför att det är så sällsynt med stor tur för amatörfiskare.

Jag har, herr talman, funderat på ytterligare en sak i detta sammanhang, nämligen huruvida jag inte bör försöka att ändra partibeteckning och bli folkpartist. Jag har nämligen alltmot kommit underfund med att folkpartiet har ett väldigt tilltalande program. Folkpartiets stödtrupper i detta avseende, kommunisterna, hade ju för någon tid sedan parollen: »Högre löner och lägre pri-

Ang. extra tillägg å folkpensioner.

ser.» Det förefaller mig, som om folkpartiet nu skulle sträva efter att förverkliga den mycket trevliga parollen: »Lägre skatter och högre statsutgifter.»

Det är naturligtvis en mycket sympatisk tanke i och för sig att söka hjälpa fattiga människor, i all synnerhet om det inte kostar oss något. Högern har ju samma uppfattning som jag, att vi bör göra vad vi kan för dessa fattiga människor, men att vi själva bör ta på oss bördan härav.

Det framgick av det yrkande som herr Bergh ställde, att högern anser, att frågan om folkpensionernas grundbelopp måste ställas i samband med frågan om pensionsavgifternas storlek. Men motionen i anslutning till propositionen om det extra tillägget bygger nog på att vi skall kunna klara detta, även om statens utgifter ökas. Och frågan, varifrån vi skall få inkomsterna, har ju diskuterats och kommer att ytterligare diskuteras under de närmaste dagarna.

Talet om att folkpensionärerna skall få del av den allmänna standardhöjningen är alldeles riktigt, men hur stämmer det överens med den uppfattning motionärerna har om samhällsekonomin och dess tillstånd just nu? Jag har nästan fått det intrycket att motionärerna anser att man måste bereda sig på att överta ett konkursbo, därför att jag och mina partivänner, framför allt i regeringen, har hållit på att fördärva samhällsekonomin sedan många år tillbaka. Att man under sådana förhållanden uttrycker förhoppningar om att det skall finnas möjligheter att ge folkpensionärerna del av någon standardhöjning, det är för mig rätt svårt att fatta.

Utskottet har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, som vi finner väl motiverat med hänsyn till de prisförhöjningar man kan vänta. Det är visserligen riktigt som herr Bengtson nämnde, att folkpensionen är indexreglerad och att det därför inte skulle behöva betyda något hur levnadskostnaderna fluktuerar; grundbeloppets realvärde bevaras. Men man kan också se frågan ur den synpunkten, att en indexförmån alltid släpar efter. Vid en förändring i levnadskostnaderna blir det

Ang. extra tillägg å folkpensioner.

i regel ett visst intervall mellan stegringarna, detta för att man skall kunna ordna utbetalningar etc. utan alltför stora svårigheter. Och när vi nu vet att en alldeles påtaglig eftersläpning utan tvivel kommer att inträffa, har vi i utskottet funnit det gott att Kungl. Maj:t genom sitt förslag sökt minska de för folkpensionärerna kännbara svårigheterna på grund av eftersläpningen. Men längre har utskottet inte ansett sig kunna gå när det gäller detta extra tillägg och har således avstyrkt motionen.

Vad beträffar frågan om en undersökning av möjligheterna att höja själva grundbeloppet, vill jag säga att det är roligt att den svenska riksdagen är absolut enig om att se till, att den beslutade folkpensionsreformen verkligen blir vad vi tänkte oss. Men jag undrar, om det är den riktiga vägen att överlämna denna fråga till ett slags ny socialvårdskommitté, som skulle syssla med den år efter år och faktiskt under tiden bli en begravningsplats för alla reformförslag på området. Från mitt arbete i andra lagutskottet har jag en mycket stark känsla av att riksdagen ingenting vill göra, om en fråga ligger under utredning. Jag tror att pensionärernas bästa i verkligheten tillgodoses bättre, om vi bedömer stundens behov och i varje läge gör vad vi kan med hänsyn till den ekonomiska situationen.

Reservanterna har under D hemställt att motionerna I: 110 och II: 148 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Om utskottet kommit fram till samma yrkande som reservanterna gör under B, så skulle vi ha skrivit vår hemställan under åberopande av de i B nämnda och de under D uppräknade motionerna, och sedan skulle vi under D ha yrkat att de där ifrågavarande motionerna, i den mån de inte blivit besvarade genom vad utskottet hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Men om sammansatta stats- och andra lagutskottets hemställan haft detta utseende, skulle säkerligen herr Norling ha stigit upp här i kammaren och uttryckt sin tacksamhet och stora förvåning över att hans motion rönt sådan

framgång. Det är, tycker jag, litet oartigt av reservanterna, när de i detta fall visar sig nonchalanta mot stödtrupperna.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr OHLON: Herr talman! Utskottets ärade talesman visade sig i dag vara bekajad med en för honom ovanlig och överraskande fantasi; han blandade ihop fiske och andra näringar i ett enda obeskrivligt sammanhang.

Herr Norman vägrade absolut att gå med på någon utredning om höjda grundpensioner, med den motiveringen att en sådan utredning skulle verka som en spärr mot vidare reformer på detta område. Det är då av intresse att konstatera att inte heller herr Norman, såsom framgår av utskottets utlåtande, varit främmande för utredningstanken; utskottet talar visserligen inte direkt om en utredning, men utskottet förutsätter »att frågan om en ytterligare förbättring av folkpensionerna blir föremål för närmare prövning i samband med översynen av övriga sociala förmåner». Jag tycker nog, att herr Norman på den punkten har varit en smula inkonsekvent.

Men så »trädde där fram gullhårig, en yngling» — en fyrtioårig — och svarade: Här kommer jag. Det är herr Bengtson jag tänker på; han gjorde nämligen redan i fjol en framstöt på denna front och har liksom inmutat området för sig, så att ingen annan får ge sig in på det.

Jag vill erinra herr Bengtson om att det parti, som var folkpartiets föregångare, mycket varmt intresserade sig för dessa spörsmål redan innan herr Bengtson var påtänkt. Första beslutet om en modern folkpensionering tillkom på initiativ av en liberal regering år 1913, och herr Bengtson är — efter vad jag nyss antydde — född år 1914.

I särskilda utskottets utlåtande nr 1 år 1946, då den nuvarande pensionslagstiftningen tillkom, säges följande: »Genom den år 1913 antagna lagen om allmän pensionsförsäkring lades i vårt land

Ang. extra tillägg å folkpensioner.

grunden till den folkpensionering, som nu anses såsom en omistlig del av den sociala omvårdnaden om medborgarna. Pensionsförsäkringslagen skilde sig från samtida eller tidigare utländsk folkpensionslagstiftning därigenom att den omfattade alla medborgare och icke endast, såsom var vanligt i utlandet, löntagare eller vissa löntagargrupper. Denna anordning av den svenska lagstiftningen, vilken betingats av bland annat befolkningens sysselsättningsförhållanden, har i betydande mån påverkat lagstiftningens innehåll. Pensioneringen har sålunda icke föranlett uttagande av bidrag från arbetsgivare och har i det väsentliga måst finansieras genom skattemedel. Sistnämnda omständighet torde intill de senaste åren ha i viss mån bidragit till att pensionsbeloppen varit lägre än vad som erfordrats för att pensioneringen skulle vara effektiv. Man torde till detta utskottets yttrande kunna föga den anmärkningen, att uttalandet om pensionsbeloppens ringa storlek gäller ännu den dag som i dag är.

Sedan folkpensionerna bestämdes år 1946, har vi haft en oavbruten levnadskostnadsökning, och jag vill gentemot herr Bengtsons påstående, att folkpartiet först i dag intresserat sig för dessa materier, erinra om att det dock var på initiativ av folkpartiet som folkpensionerna kom att slutligen bli indexreglerade och från och med i föl indexreglerade enligt sådana normer, att indextilläggen inte kommer att släpa alltför mycket efter. I det särskilda utskottets utlåtande år 1946 förutsattes också en ökning av folkpensionernas grundbelopp, om de ekonomiska förutsättningarna fanns. Det heter nämligen där, att det ligger i sakens natur att ytterligare förbättringar då kan komma att visa sig önskvärda.

Jag tycker, herr Bengtson och herr Norman, att vi skulle kunna lämna alla partispekulationer ur räkningen, när vi behandlar detta spörsmål, och försöka angripa problemet med utgångspunkt från vad som i varje given situation är ekonomiskt möjligt. Vi får komma ihåg att det svenska folkhushållet i dag, sex

år efter folkpensioneringslagens tillkomst, har andra ekonomiska möjligheter än år 1946.

Herr **BENGTSON** (kort genmäle): Herr talman! Herr Ohlon påstod att jag skulle ha inmutat denna fråga för mig själv. Jag vill då hänvisa till att i vårt partiprogram, som publicerades år 1911, står talat om att folkpensioner måste införas.

Om sedan möjligen mitt födelseår skulle ha något samband med folkpensionerna, är det riktigt att jag är född år 1914, men jag är född i januari månad, om det kan säga herr Ohlon någonting om när man vanligen framlägger motioner.

Jag vill helt instämma i herr Ohlons önskan, att vi i denna fråga skall lämna de partipolitiska spekulationerna. Det är mycket tacknämligt, att herr Ohlon anser det. Jag förmodar att herr Ohlon då menar, att han befunnit sig på en sådan ståndpunkt, att han måste lämna den nu.

Herr **MÖLLER**: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att bidra till historieskrivningen i denna fråga.

Det är riktigt att det beslöts införande av en lag om folkpensionering år 1913, men den hade en mycket egendomlig konstruktion, och jag tror att man med gott samvete kan bestrida, att den nuvarande folkpensioneringen bygger på den grund, som lades år 1913. Jag kan ju gott avslöja nu — jag tillhörde inte då riksdagen — att jag var motståndare till det beslut som fattades. Det fanns en liten socialdemokratisk grupp, anförd av herr Rickard Sandler, som då satt i andra kammaren, vilken faktiskt röstade emot beslutet av följande skäl. Pensionen skulle utgå under de närmaste fyra åren med 70 kronor för kvinna och 75 kronor för man om året. Om någon hade mer än 50 kronors egen inkomst, skulle hälften av merinkomsten dragas av. Om följaktligen en person hade en egen inkomst på 100 kronor, blev pensionen för mannen 50 kronor om året. Det var till-

Ang. extra tillägg å folkpensioner.

läggspensionen. Detta belopp ökades år 1919 till det dubbla, så att pensionen utgick med 140 kronor för kvinna och 150 kronor för man, men fortfarande med 50-kronorsregeln och avdragsregeln. Lagen gav åldringarna en dricksslant, icke mera.

Jag har velat nämna dessa uppgifter, därför att 1913 års beslut onekligen var ett beslut, som hade en viss principiell betydelse, men någon reell betydelse för den tidens åldringar kan man knappast säga att det hade, även om penningvärdet var litet högre än det är nu. Pensionerna förändrades genom beslut vid 1921 års riksdag med ikraftträdande år 1922, men inte med ett öre mer än som svarade mot det då förstörda penningvärdet. Det blev en ökning för kvinnorna med 70 kronor från 140 till 210 kronor och för man med 75 kronor från 150 till 225 kronor, och då hade penningvärdet försämrats, så att 1 krona var värd 33 öre.

När man sedermera verkligen tog itu på annat sätt med folkpensioneringsfrågan, visade det sig att den år 1913 lagda grunden var oduglig. Hela tanken bakom beslutet var ett rent privatförsäkringstekniskt resonemang. Det innebar att man skulle betala avgifter, som var mycket små, och så småningom — jag räknar med att det skulle ske år 1963, alltså efter 50 år — skulle avgifterna kunna täcka en pension av väsentligt högre belopp naturligtvis än pensionstilläggen utgjorde. Denna försäkringstekniska principståndpunkt, som 1913 års beslut innebar, är numera totalt övergiven. Den är övergiven i så hög grad, att det faktiskt inte finns någon anknytning mellan avgifterna och de utgående pensionerna. Man lossade sambandet mellan dem redan genom 1935 och 1937 års beslut i pensionsfrågan, men när man fattade beslut år 1946, skedde inte bara en uppmjukning utan en fullständig upplösning av detta samband, och därmed hade man lagt en fullkomligt ny grund för folkpensioneringen i landet.

Jag medger att jag är starkt frestad att rösta för den reservation, som här föreligger, ty mitt förnuft säger mig att det

finns utrymme för höjningen och att hela resonemanget bakom reservationen är riktigt, nämligen att även folkpensionärerna skall få del i den ökade standard, som vi har uppnått sedan beslutet år 1946 fattades. Jag kommer emellertid att avstå från att rösta, och jag gör det av, som jag själv tycker, ganska reella skäl. Jag anser det nämligen omöjligt att nu på allvar, utan någon nämnvärd utredning, klargöra, hur stor pensionen bör vara med hänsyn till den förbättrade produktiviteten i landet. Man kan väl räkna med att produktiviteten förbättrats med 25, kanske 30 procent sedan år 1946.

I reservationen föreslås, att ökningen för pensionärernas del skall bli 10 procent, och det är naturligtvis bättre än 5 procent, men jag vill fästa uppmärksamheten på att det finns andra sociala reformer, och man bör enligt min mening se tingen i ett sammanhang, sociala reformer, som är beslutade — jag tänker närmast på den obligatoriska sjukförsäkringen — år 1946 och som man ännu inte ansett sig ha råd att genomföra. Jag måste för min del säga att jag betraktar genomförandet av en obligatorisk sjukförsäkring som oundgängligen nödvändigt, och jag kan inte acceptera de skäl som hittills anförts mot att sätta denna lag i kraft. Det är emellertid ingenting att göra åt den saken, men jag vill inte ytterligare försvara genomförandet av en obligatorisk sjukförsäkring genom att vi nu ökar statens utgifter på denna speciella punkt, om detta sedermera skall kunna åberopas såsom ytterligare ett skäl för ett ännu längre uppskov med sjukförsäkringsreformens genomförande. Det finns vissa andra ting, som också enligt min mening är synnerligen angelägna att genomföra. Jag skall inte uppehålla mig vid dem, ty det finns inte någon anledning för mig att på det sättet förlänga debatten, men jag är inte benägen att isolera en av de genomförda reformerna från sammanhanget med hela socialpolitiken. Vi har icke ett tillfredsställande system för en sociallagstiftning förrän vi fått den obligatoriska sjukförsäkringen.

Ang. extra tillägg å folkpensioner.

Jag vill inte gärna rösta emot reservationen — det medger jag — och jag kommer under sådana förhållanden att avstå från att rösta vid voteringen, där-est denna kommer att stå mellan utskottets förslag och reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Sunne*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Boman i Kieryd m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Bergh*, att sistnämnda förslag skulle godkännas med den ändring i motiveringen, att i sista stycket näst efter orden »belopp anvisas» tillades följande: »Det är emellertid angeläget, att en inkomst — under alla förhållanden ungefärligen av en storleksordning jämförlig med kostnaderna för det extra tillägg å folkpensionen, som i realiteten innebär en förhöjning av dess grundbelopp — beredes statsverket. Därigenom ges ett klart och för alla gripbart uttryck för det faktiska förhållandet, att en extra förmån, som beredes de åldrar som i huvudsak fullgjort sin produktiva insats, är ett åtagande från de fortfarande i produktionslivet verksamma. Folkpensionsavgiften bör därför höjas i en grad som ungefärligen motsvarar utgiften för statsverket av ett så kallat extra tillägg å folkpensionen, och förslag om sådan höjning från den 1 juli detta år bör föreläggas riksdagen vid instundande höstsession.»

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herrar *Sunne* och *Bergh* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr tal-

mannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Sunnes* yrkande.

Herr *Bergh* äskade emellertid votering även om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 4 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Boman i Kieryd m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till det av herr *Bergh* under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Sunne* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 26;

Nej — 69.

Därjämte hade 26 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Ang ändringar i lagen om folkpensionering m. m.

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Berghs under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 23.

Därjämte hade 19 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. ändringar i lagen om folkpensionering m. m.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 21 mars 1952 dagtecknad proposition, nr 215, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering;

2) lag angående ändring i lagen den 30 juni 1947 (nr 398) om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen;

3) lag angående ändring i lagen den 26 juli 1947 (nr 531) om bidrag till änkor och änklingar med barn; samt

4) lag angående ändring i lagen den 26 juli 1947 (nr 530) om särskilda barnbidrag till änkers och invaliders m. fl. barn.

Vidare hade Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition föreslagit riksdagen

dels under punkt 90 att till Bidrag till folkpensioner m. m. för budgetåret 1952/53 anvisa ett förslagsanslag av 741 000 000 kronor,

dels ock under punkt 91 att till Indextillägg å folkpensioner för budgetåret 1952/53 anvisa ett förslagsanslag av 205 000 000 kronor.

I propositionen nr 215 hade föreslagits vissa ändringar i 1946 års lag om folkpensionering i syfte att bättre än för närvarande bereda möjlighet för folkpensionärerna att utnyttja sin arbetskraft och att inneha sparkapital eller annan motsvarande tillgång samt för arbetsgivare att ordna pensioneringsfrågan för anställda utan att därigenom folkpensioneringens inkomstprövade förmåner beskures alltför starkt. Sålunda hade föreslagits, att lagens avdragsregler skulle mildras så, att den avdragsfria inkomsten, som nu var 400 kronor för ogift och 600 kronor för äkta makar, skulle höjas till 1 000 resp. 1 500 kronor per år. Avdragsfaktorn, d. v. s. den del av det överskjutande årsinkomstbeloppet varmed de inkomstprövade pensionsförmånerna skulle minska, hade föreslagits till 33 $\frac{1}{3}$ procent för inkomst mellan 1 000 och 1 400 kronor för ogift och inkomst mellan 1 500 och 2 100 kronor för äkta makar samt 66 $\frac{2}{3}$ procent för inkomst därutöver. Nämnda regler hade föreslagits skola bli gemensamma för alla inkomstprövade förmåner och således avse även de kommunala bostadstillägg, som enligt förslaget skulle ersätta de nuvarande statliga och särskilda bostadstilläggen. Bestämmanderätten angående införandet av kommunala bostadstillägg och, med visst undantag, angående grunderna i övrigt för beräkningen av sådana tillägg hade föreslagits skola tillkomma vederbörande kommun. En följd av förslaget i denna del var, att folkpensioneringslagens bostadskostnadsgruppering skulle försvinna. Förslaget innebar vidare en del andra jämkningar i folkpensioneringslagen. Bland annat ha-

Ang. ändringar i lagen om folkpensionering m. m.

de föreslagits, att karenstiden för rätt till sjukbidrag skulle nedsättas från ett år till sex månader. Maximigränsen för kommunernas skyldighet att bidra till kostnaderna för tilläggs-pensioner, änke-pensioner och hustrutillägg, hade föreslagits höjd från 50 till 60 procent. Till kostnaderna för de kommunala bostadstillsäggen hade kommunerna föreslagits skola bidra med $\frac{4}{100}$ procent för varje fullt tiotal skatteören per invånare i kommunen, dock med högst 60 och lägst 25 procent av totalkostnaden för bostadstillsäggen inom kommunen. Även avdragsreglerna i 1947 års lag om särskilda barnbidrag hade föreslagits mildrade. De nya reglerna hade föreslagits skola träda i kraft den 1 januari 1954. För övergångstiden den 1 juli 1952—den 31 december 1953 hade föreslagits viss privilegiering i inkomstprövningshänseende av pension på grund av arbetsanställning.

I anledning av propositionen nr 215 hade inom riksdagen väckts elva motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 489 av herrar *Pålsson* och *Werner*,
nr 490 av herr *Öhman* och herr *Persson, Ola*, och

nr 491 av herr *Ahlberg* samt

inom andra kammaren:

nr 617 av herr *Larsson* i Julita,
nr 618 av fru *Torbrink* m. fl.
nr 619 av herr *Bengtsson* i Varberg m. fl.,

nr 651 av herr *Andersson* i Sundsvall,

nr 652 av herr *Netzén* m. fl.,

nr 653 av herr *Hagård*,

nr 654 av herr *Larsson* i Luttra m. fl. och

nr 655 av herr *Holmberg* m. fl.

Före propositionens avlämnande hade vid innevarande års riksdag väckts följande motioner angående folkpensioneringen, nämligen

inom första kammaren:

nr 2 av herr *Bengtson* och

nr 111 av herr *Norling* och herr *Persson, Ola*, samt

inom andra kammaren:

nr 3 av herr *Pettersson* i Norregård m. fl.,

nr 142 av herrar *Jonsson* i Järvsand och *Andersson* i Alfredshem och

nr 430 av herr *Ekdahl*.

I de likalydande motionerna I: 490, av herr *Öhman* och herr *Persson, Ola*, samt II: 655, av herr *Holmberg* m. fl. hade hemställts, utom annat, att riksdagen för sin del måtte antaga det i propositionen nr 215 framlagda förslaget om ändringar i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering med vissa i motionerna angivna ändringar av den i propositionen föreslagna lydelsen av 4 § mom. 1 och 2, 6 § mom. 1 och 3, 7 §, 8 §, 14 § mom. 2, 15 §, 16 §, 33 § och i övergångsbestämmelserna samt därutöver i nu gällande lydelse av § 4 i samma lag och att §§ 19—22 i nu gällande lydelse måtte upphävas.

I de likalydande motionerna I: 2, av herr *Bengtson*, och II: 3, av herr *Pettersson* i Norregård m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag om att varje folkpensionär årligen måtte beviljas en fri resa till nära anhöriga.

I motionen I: 111, av herr *Norling* och herr *Persson, Ola*, hade yrkats, att folkpensionsavgifterna skulle avskaffas och att riksdagen till följd därav för sin del skulle besluta sådan ändring av lagen om folkpensionering, att paragraferna 19, 20, 21 och 22 upphävdes.

Propositionen nr 215 och de i anledning av densamma väckta motionerna ävensom motionerna I: 111 och II: 142 hade hänvisats till behandling av lagutskott och tilldelats andra lagutskottet. Ovannämnda punkter i statsverkspropositionen samt motionerna I: 2, II: 3 och II: 430 hade hänvisats till statsutskottet. Efter överenskommelse mellan statsutskottet och andra lagutskottet hade propositionen nr 215, nämnda punkter i statsverkspropositionen ävensom samtliga motioner hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och andra lagutskott.

Ang ändringar i lagen om folkpensionering m. m.

Sistnämnda utskott hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen nr 215 framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering — måtte för sin del med bifall till motionerna I: 490, II: 142, II: 618 och II: 655, såvitt de avsåge vissa övergångsbestämmelser i förevarande lagförslag, antaga nämnda förslag med den ändringen, att första stycket i övergångsbestämmelserna erhöles den ändrade lydelse, som i utlåtandet angivits;

B. att riksdagen oförändrade måtte antaga de genom propositionen nr 215 framlagda förslagen till

1) lag angående ändring i lagen den 30 juni 1947 (nr 398) om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen;

2) lag angående ändring i lagen den 26 juli 1947 (nr 531) om bidrag till änkor och änklingar med barn; samt

3) lag angående ändring i lagen den 26 juli 1947 (nr 530) om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn;

C. att riksdagen måtte för sin del antaga i utlåtandet införda förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 20 mars 1936 (nr 56) om socialregister;

2) lag angående ändring i lagen den 26 juli 1947 (nr 528) om kommunala pensionstillskott m. m.;

D. att riksdagen måtte för budgetåret 1952/53 under femte huvudtiteln anvisa

1) till Bidrag till folkpensioner m. m. ett förslagsanslag av 743 000 000 kronor; samt

2) till Index tillägg å folkpensioner ett förslagsanslag av 239 000 000 kronor;

E. att motionerna I: 490 och II: 655, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet förut anført och hem-

ställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

F. att motionerna

1) I: 2 och II: 3,

2) I: 111,

3) I: 489 och II: 654,

4) I: 491 och II: 653,

5) II: 430,

6) II: 617,

7) II: 619,

8) II: 651 och

9) II: 652

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I det av utskottet tillstyrkta förslaget till lag angående ändring i lagen om folkpensionering var 7 § så lydande:

Där kommun så beslutat, skall kommunalt bostadstillägg utgå till pensionsberättigad som är mantalsskriven inom kommunen eller till där mantalsskriven hustru som uppbär hustrutillägg. Sådant tillägg skall anses såsom folkpension.

Kommunalt bostadstillägg utgår enligt de grunder kommunen bestämmer. Avvikelse från vad nedan i 8 och 13 §§ stadgas må dock icke äga rum och ej heller må för rätt till kommunalt bostadstillägg fordras viss tids bosättning inom kommunen eller uppställas annat därmed jämförligt villkor.

Om kommuns beslut rörande kommunalt bostadstillägg skall pensionsstyrelsen ofördröjligen underrättas.

I förslaget till lag angående ändring i lagen om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen hade 1 § avfattats sålunda:

Kommun skall för varje kalenderår bidraga till kostnaderna för pensioner enligt lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering med

dels viss andel, motsvarande tre tjugondels procent för varje fullt tiotal skatteören per invånare i kommunen, av kostnaden för tilläggspensioner, änkepensioner och hustrutillägg, som under året utbetalats för inom kommunen mantalsskrivna pensionsberättigade, dock högst tre femtedelar av nämnda kostnad,

Ang. ändringar i lagen om folkpensionering m. m.

dels ock viss andel, motsvarande en femtedels procent för varje fullt tiotal skatteören per invånare i kommunen, av kostnaden för kommunala bostadstillägg, som under året utbetalats för pensionsberättigade, mantalsskrivna inom kommunen, dock högst tre femtedelar och lägst en fjärdedel av sagda kostnad.

Därest tilläggspensioner, änkepensioner och hustrutillägg förhöjts genom indextillägg, skall vad i första stycket stadgats om kommuns skyldighet att bidra till kostnaderna för dylika pensioner avse även indextillägg därå.

Vid utlåtandet hade reservationer avgivits

I) beträffande 7 § i förslaget till lag angående ändring i lagen om folkpensionering av herrar *Magnusson* och *Hagård*, vilka

a) ansett, att utskottets utlåtande i fråga om bostadstilläggens konstruktion bort hava den lydelse, reservationen visade,

samt b), under åberopande av vad sålunda anförts, hemställt, att riksdagen med bifall till motionerna I: 491 och II: 653, såvitt nu vore i fråga, måtte besluta, att 7 § i förslaget till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering skulle erhålla den avfattning, som i reservationen angivits;

II) beträffande besvärörförfarandet av herrar *Magnusson* och *Hagård*, vilka

a) ansett, att utskottets utlåtande angående denna fråga bort hava den lydelse, reservationen visade,

samt b), under åberopande av vad sålunda anförts, hemställt, att riksdagen med bifall till motionerna I: 491 och II: 653, såvitt nu vore i fråga, måtte för sin del besluta

1) att ingressen till förevarande förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering skulle erhålla den ändrade avfattning, som i reservationen angivits;

2) att 37 § i lagen om folkpensionering skulle erhålla följande lydelse:

Över pensionsstyrelsens beslut i ärendet rörande pension må klagan föras av justitiekanslern, kommun, pensionsnämnds ordförande och pensionsstyrelsens ombud ävensom av enskild saksägare. Klagan föres hos Konungen genom besvär, vilka vid talans förlust skola å trettionde dagen från den dag beslutet gavs vara inkomna till socialdepartementet.

3) att antaga i reservationen infört förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

III) beträffande 1 § i förslaget till lag angående ändring i lagen om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensionering av herrar *Johansson* i Mysinge och *Bengtson*, vilka

a) ansett, att utskottets utlåtande angående finansieringsfrågan bort hava den lydelse, reservationen visade,

samt b), under åberopande av vad sålunda anförts, hemställt, att riksdagen med bifall till motionerna I: 489 och II: 654 samt II: 617, såvitt nu vore i fråga, måtte besluta, att 1 § i förslaget till lag angående ändring i lagen den 30 juni 1947 (nr 398) om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen skulle erhålla följande lydelse:

Kommun skall för varje kalenderår bidra till kostnaderna för pensioner enligt lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering med

dels viss andel, motsvarande tre tjugondels procent för varje fullt tiotal skatteören per invånare i kommunen, av kostnaden för tilläggspensioner, änkepensioner och hustrutillägg, som under året utbetalats för inom kommunen mantalsskrivna pensionsberättigade, dock högst tre fjärdedelar av nämnda kostnad,

dels ock viss andel, motsvarande en femtedels procent för varje fullt tiotal skatteören per invånare i kommunen, av kostnaden för kommunala bostadstillägg, som under året utbetalats för pensionsberättigade, mantalsskrivna inom kommunen, dock högst tre fjärdede-

Ang ändringar i lagen om folkpensionering m. m.

lar och lägst en fjärdedel av sagda kostnad.

Därest tilläggs pensioner — — — (lika med utskottets förslag) — — — indextillägg därå.

IV) beträffande frågan om folkpensionärs rätt till fria resor av herr *Bengtson* och fru *Nordgren*, vilka

a) ansett, att utskottets utlåtande angående denna fråga bort hava den lydelse, som i reservationen angivits,

samt b), under åberopande av vad sålunda anförts, hemställt, att riksdagen i anledning av motionerna I:2 och II:3 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående rätt för varje ålderspensionär med behovsprövade pensionsförmåner att årligen företaga en fri resa till nära anhöriga.

I den av herrar *Magnusson* och *Hagård* avgivna, med I betecknade reservationen hade 7 § andra stycket i det av utskottet tillstyrkta förslaget till lag angående ändring i lagen om folkpensionering utbytt mot följande två stycken:

Kommunalt bostadstillägg utgår enligt de grunder kommunen bestämmer, dock att det skall ankomma på pensionsstyrelsen att besluta om det lägsta och högsta belopp varmed kommunalt bostadstillägg må utgå inom kommunen.

Kommun må ej besluta om avvikelse från vad nedan i 8 och 13 §§ stadgas och ej heller må för rätt till kommunalt bostadstillägg fordras viss tids bosättning inom kommunen eller uppställas annat därmed jämförligt villkor.

I de likalydande motionerna I:490, av herr *Öhman* och herr *Persson, Ola*, samt II:655, av herr *Holmberg* m. fl., hade för nämnda paragraf förordats följande lydelse:

Kommunalt bostadstillägg skall utgå till pensionsberättigad som är mantalskriven inom kommunen eller till där mantalskriven hustru som uppbär husturutillägg. Sådant tillägg skall anses såsom folkpension.

Kommunalt bostadstillägg utgår enligt de grunder kommunen beslutar. Dock skall bostadstilläggen utgå med grundbelopp, som icke må understiga

a) till gift pensionsberättigad och till änkepensionsberättigad 100 kronor i bostadskostnadsgrupperna I och II, 200 kronor i grupp III, 300 kronor i grupp IV och 400 kronor i grupp V, samt

b) till annan pensionsberättigad 150 kronor i bostadskostnadsgrupperna I och II, 300 kronor i grupp III, 450 kronor i grupp IV och 600 kronor i grupp V.

Avvikelse från vad nedan i 8 och 13 §§ stadgas må icke heller äga rum, och ej heller må för rätt till kommunalt bostadstillägg fordras viss tids bosättning inom kommunen eller uppställas annat därmed jämförligt villkor.

Om kommun — — — ofördröjligen underrättas.

Mom. 2. Indextillägg utgår på bostadstilläggen med procenttal som motsvarar det tal, med vilket i § 6 mom. 2 omnämnda pensionspristal överstiger siffran 100.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **NORMAN**: Herr talman! I avseende å föredragningen av sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 5 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att först föredrages det av utskottet däri tillstyrkta lagförslaget, i den mån så erfordras, paragrafvis med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån, än sådant av någon kammares ledamot begäres.

Vad herr Norman sålunda hemställt bifölls.

Ang. ändringar i lagen om folkpensionering m. m.*Punkten A.*

Det av utskottet tillstyrkta förslaget till lag angående ändring i lagen om folkpensionering.

3 §.

Herr **MAGNUSSON**: Herr talman! Jag skall endast be att i korthet få motivera de reservationer, som herr Hagård och jag avlämnat i den här frågan.

Det väckta förslaget att sammanslå det statliga och det särskilda bostadstillägget för folkpensionärer har rönt en ganska ringa anslutning bland de remissmyndigheter, som har yttrat sig över förslaget. Det har omfattats med en viss tveksamhet, vilken vi reserverar delar, och vi har därför reserverat oss beträffande bostadsbidragens konstruktion.

Om man i enlighet med förslaget överlämnar åt kommunerna att själva bestämma bidragens storlek, får man räkna med att det kan komma att uppstå en hel del orättvisor och att det kan bli olämpliga resultat av de beslut, som kommunerna kommer att fatta. För pensionstagarna torde det vara av utomordentligt stort intresse att garantier skapas för att deras skäligen anspråk på försörjning tillgodoses. Ett mycket stort antal pensionstagare erhåller i dag endast det statliga bostadstillägget, och när deras bidragsbehov kommer att prövas av kommunerna, är det angeläget att dessa ser till, att bostadsbidraget i fortsättningen blir tillräckligt för vederbörandes försörjning. Det föreligger också risk för att de olika kommunerna skall komma att tillämpa olika grunder. Utvecklingen i fråga om det nuvarande särskilda bostadstillägget visar också att detta har utformats på mångahanda olika sätt.

För att kommunerna skall få någon ledning för sina avgöranden har vi därför i reservationen föreslagit, att man skulle uppdras åt pensionsstyrelsen att fastställa ett lägsta och ett högsta bidragsbelopp. Departementschefen har i sitt yttrande framhållit att genom vägledande upplysningar från pensionsstyrelsen och kommunalförbunden en efter-

strävansvärd enhetlighet torde kunna vinnas. Vi tror emellertid inte att det är tillräckligt med sådana upplysningar, utan vi anser att man i stället bör gå in för att låta pensionsstyrelsen utfärda riktlinjer för kommunerna.

Vi har vidare tagit oss friheten att anmäla en reservation beträffande besvärsvärförfarandet. Det nuvarande förfarandet är ingalunda tillfredsställande — det är en uppfattning som jag nog tror delas av alla. Enskilda sakägare får ju för närvarande inte föra talan mot pensionsstyrelsens beslut utan att först ha erhållit styrelsens tillstånd därtill. Det kan inte gärna vara riktigt att enskilda personer skall vara nödsakade att hos samma myndighet, som har fattat ett beslut, begära tillstånd att få föra talan däremot. Av den anledningen har vi tagit oss friheten att föreslå, att en särskild paragraf tillägges, varigenom det fastslås att tillstånd av pensionsstyrelsen inte erfordras för talan mot dess beslut.

Jag ber, herr talman, att få återkomma med yrkanden under de punkter, som berörs av reservationerna.

Herr **NORLING**: Herr talman! Redan under diskussionen angående föregående punkt på föredragningslistan fäste jag kammarens uppmärksamhet på att från det parti jag tillhör väckts två motioner, som behandlas i det nu förevarande utskottsutlåtandet. Jag avstod, som jag framhöll, av den anledningen från att då motivera vårt förslag om höjning av grundpensionerna. Jag skall därför be att nu få återkomma till den saken.

Folkpensionärerna är väl den enda grupp inom samhället, som trots högkonjunkturen fått finna sig i en ständigt fortgående försämring av möjligheterna till livsuppehälle. När de nuvarande folkpensionerna förbereddes, trodde de gamla, att det skulle bli slut med springet hos fattigvården, där de fick bikta sitt nödläge för att få sin nödortfoga försörjning. Någon ändring därvidlag har det inte blivit, utan i stället har åtminstone på senare tid antalet hjälpsökande hos fattigvården ökat.

Ang ändringar i lagen om folkpensionering m. m.

Det ekonomiska läget i folkpensionärshemmen är i dag betydligt sämre än det var före den senaste reformen av folkpensionssystemet. De upprepade löftena om ökad trygghet på ålderdomen har inte infriats. De som är helt hänvisade till folkpensionerna för sitt uppehälle är i dag besvikna däröver. En folkpensionär, som jag talat med, uttryckte saken så: »Vårt läge i dag är mycket bekymmersamt. Vi tål inte den minsta lilla rubbning i vår ekonomi. Vi tvingas att bära en ansenlig del av dyrtidsbördan på våra knappa pensioner. Det är för många av oss omöjligt att klara det nödvändigaste för livets uppehälle.»

Jag tror att denne folkpensionär gav en riktig bild av dagens läge för pensionärerna. Visserligen är folkpensionen indexreglerad, men denna indexreglering lider av så påtagliga brister, att väl ingen kan påstå att den skyddar pensionens realvärde. Ingen hänsyn togs till det värde som livsmedelsrabatterna hade, när de slopades vid årsskiftet 1947—1948, oaktat enligt socialstyrelsens beräkningar denna åtgärd höjde levnadskostnaderna i pensionärshemmen med inte mindre än 7 procent. Enligt samma styrelsens beräkningar blev det en underkompensation med 11 procent för pensionärerna redan vid den tidpunkt, då indexregleringen trädde i kraft. Dessutom omfattar indexregleringen endast ålderspension, tilläggspension och änkepension men däremot inte bostadstilläggen, ehuru sedan dessa tillägg infördes den 1 juli 1946 bostadskostnaderna ökat med inte mindre än 22 procent, främst beroende på den starka stegringen av bränslekostnaderna. Därför anser vi att såväl bostadstilläggen som den avdragsfria inkomsten bör indexregleras enligt samma grunder som gäller för de nu indexreglerade pensionerna.

Att ett verkligt nödläge råder bland folkpensionärerna visar socialstyrelsens undersökning 1950. Det befanns då att konsumtionsutgifterna för pensionärshushållen i medeltal översteg totalinkomsten med 109 kronor om året. Detta underskott hade fått täckas med lån eller med pengar som man fått genom

försäljning av lösöre eller annan egendom. Detta nödläge har till och med föranlett socialministern att i förutvarande proposition som redan behandlats framlägga förslag om ett extra tillägg till pensionen, och i propositionen erkänner socialministern också, att folkpensionernas realvärde inte kunnat upprätthållas på grund av den starka levnadskostnadsstegringen. Samtidigt erkänner han också, att socialstyrelsens levnadskostnadsindex inte kan vara utslagsgivande, när det gäller utgifterna i en pensionärsbudget, då de stegrade kostnaderna till väsentlig del ligger på livsmedelsposten och dessa prisstegringar blir mera kännbara för folkpensionären än för övriga samhällsmedlemmar.

Riktigheten av vårt förslag att höja folkpensionen styrkes ytterligare genom ett uttalande av byråchefen von Hofsten, som ansett att om folkpensionärerna skulle erhålla full kompensation, varigenom pensionernas realvärde återställdes, borde tillägget utgå med 100 procent, vilket således innebär en betydlig ökning utöver vad regeringen föreslagit.

I propositionen nr 215 föreslår departementschefen i olika punkter en del ändringar i nuvarande lag om folkpensionering. Vad beträffar höjningen av de avdragsfria inkomsterna innebär förslaget ett steg i rätt riktning, men de avdragsregler, som föreslås för inkomster överstigande det avdragsfria beloppet, verkar på ett sådant sätt, att de kan medföra 75 procent avdrag på inkomsten. Det är därför nödvändigt att höja grundpensionen, och det har vi också föreslagit i motionerna nr 490 i första kammaren och nr 655 i andra kammaren. Det i motionerna framlagda förslaget till lagändring återfinns i utskottsutlåtandet på s. 25—27.

Utskottet har tillmötesgått våra yrkanden i ett par avseenden, nämligen när det gäller sjukbidraget och hustrutilläget. Utskottet har där följt våra förslag angående tiden för ikraftträdandet, och jag får med tillfredsställelse notera att motionerna åtminstone i den delen har föranlett ändringsförslag.

I motionen nr 490 i första kammaren

Ang. ändringar i lagen om folkpensionering m. m.

föreslås, att avdragsreglerna ändras så, att den pensionsberättigades årsinkomst minskas med en tredjedel då den för gift pensionsberättigad överstiger 750 kronor och för annan pensionsberättigad 1 000 kronor. I sin motivering för avstyrkandet av motionen säger utskottet, att med en enhetlig faktor å 33 $\frac{1}{3}$ procent skulle inkomstgränserna för de inkomstprövade förmånerna höjas högst avsevärt, vilket i sin tur skulle medföra starkt ökade kostnader. Hur långt upp på inkomstskalan de inkomstprövade förmånerna skulle förskjutas, har emellertid utskottet ej uttalat sig om.

Vad beträffar bostadstilläggen föreslås, att det skall ankomma på kommunerna att besluta om kommunalt bostadstillägg skall utgå, varvid den lagstadgade rätten att komma i åtnjutande av åtminstone det statliga bostadstillägget bortfaller. Endast de pensionärer, som nu har statligt tillägg, skulle garanteras rätt att erhålla minst detta belopp. I övrigt skulle kommunerna få befogenhet att själva besluta, om bostadstillägg skall utgå eller inte. Att kommunerna hitintills inte varit alltför villiga att införa kommunala bostadstillägg bevisas bäst därav, att vid årsskiftet 1950/51 hade av landets dåvarande 2 498 kommuner endast 424 infört sådana tillägg, därav 80 procent av landets städer och endast 12 procent av de verkliga landskommunerna. Bidragsgrunderna var mycket varierande, och genomsnittet för dessa särskilda kommunala bostadstillägg var 234 kronor per år. Vi anser därför att det bör i lag fastställas ett grundbelopp för dessa kommunala bostadstillägg, vilket inte får understigas, varjämte indextillägg bör utgå med samma procental som utgår för indexberättigad pension.

Invalidpensionen och sjukbidraget, som nu är behovsprövade, anser inte vi böra vara beroende av inkomstprövning. Om en långvarig sjukdom eller invaliditet leder till att vederbörande förlorar två tredjedelar av sin arbetskraft, borde detta utgöra tillräckliga skäl för att han skulle befrias från inkomstprövning i samma utsträckning som en ålderspensionär är befriad från sådan.

Samma gäller också de särskilda barnbidragen, och detta skulle endast medföra en ringa kostnadsökning ur statlig synpunkt. Lagen om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn borde därför ändras så, att 6 § slopas.

De kostnader, som kommer att uppstå genom antagande av den nya lagen, bör enligt vår mening helt bestridas av staten. Den kostnadsfördelning mellan stat och kommun, som föreslås, betyder däremot att allt större andel av kostnaderna för i detta fall folkpensionen överföres på kommunerna. Ur de små inkomsttagarnas synpunkt är detta en utveckling, som i realiteten innebär ett överlastande av kostnaderna på kommunerna. Om man uttar dessa kostnader av kommunen med proportionell beskattning, drabbar detta de små inkomsttagarna på ett helt annat sätt än genom en statlig beskattning efter progressiva grunder.

Under punkten D. 2) har utskottet behandlat en av herr Ola Persson och mig väckt motion, nr 111 i första kammaren, i vilken hemställts, att folkpensionsavgifterna skall avskaffas. Som motivering för denna hemställan har vi anfört att ett borttagande av folkpensionsavgiften skulle vara liktydigt med en skattelindring för de lägre inkomsttagarna, då folkpensionsavgifterna har såväl en minimi- som maximigräns, nämligen lägst 6 kronor och högst 100 kronor om året. Genom att utta det förhållandevis ringa belopp, som folkpensionsavgifterna ger, i statlig skatt efter progressiva former skulle det bli mera rättvisa än vad fallet nu är. Dessutom skulle det bli en lättnad för skattemyndigheterna, som slapp ifrån hela det kontrollsystem som de olika undantagen medför. Folkpensionsavgifterna beräknas ge en inkomst för budgetåret 1952/53 med omkring 155 miljoner kronor, medan utgifterna för folkpensionen beräknas till över 1 000 miljoner kronor. Det är således en ringa del av folkpensionsutgifterna, som bestrides av de medel, som inflyter genom pensionsavgifterna.

Herr talman! Med det sagda ber jag

Ang ändringar i lagen om folkpensionering m. m.

att få yrka bifall till de ändringar, som föreslås i motionerna nr 490 i första kammaren och 655 i andra kammaren, i vad de avser de i utlåtandet behandlade olika lagförslagen.

Herr NORMAN: Herr talman! Det är ganska tröstlöst att diskutera olika synpunkter på den här stora socialvårdsfrågan, ty vilket uppslag det än kan finnas skäl för att pröva, stöter man mot den här väggen: de ekonomiska resurserna medger inte någon större förbättring än som föreslagits. Så är det också i detta fall.

Herr Norlings synpunkter har vi egentligen kanske inte så utförligt diskuterat men i alla fall haft uppe vid behandlingen av föregående ärende. Herr Norling har i en motion konstruerat lagparagrafer, sådana som han vill ha dem, för att folkpensionärernas bästa skall tillgodoses. Och det är gott och väl. Men det finns inga möjligheter att så här på en gång utan andra överväganden tillgodose dessa önskemål. Vi har inom det sammansatta stats- och andra lagutskottet inte ens kunnat tillstyrka den utredning, som vi talade om vid behandlingen av föregående ärende. Vi har därför ansett att det just nu inte är någon större anledning att närmare diskutera de olika spörsmål, som herr Norling här har som bakgrund för sitt yrkande, utan vi måste avstyrka hans förslag i detta fall.

Det finns vidare några reservationer, som är fogade till utskottsutlåtandet. Vi har inom det sammansatta utskottet varit eniga om att vi här har fått ett förslag från Kungl. Maj:s sida, som efter vad vi förstår skall tillgodose ganska många av de önskemål, som har gjort sig gällande på detta område. Vi är eniga om de principer, efter vilka Kungl. Maj:ts förslag är uppbyggt.

Sedan har vi kommit till olika uppfattningar, i detta sammanhang framför allt om kontrollen. Jag vill säga att vi inom utskottet har tagit mycket allvarligt på detta spörsmål — vi har visserligen haft kort tid på oss, men vi har ansett det vara riktigt att i alla fall för-

söka få mera upplysning om detta spörsmål än vad vi har fått av det föreliggande betänkandet och av förevarande proposition. Vi har resonerat med sakkunnigt folk, och vi har inte då kunnat komma till någon annan slutsats än att det är riktigtast att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag. Kungl. Maj:t har själv varit en smula tveksam och givit uttryck däråt i propositionen. Utskottet delar departementschefens uppfattning i detta fall, men vi har litet större tillit till kommunerna än vad kanske reservanterna har. Många skäl talar för att kommunerna skall klara upp detta på ett ganska praktiskt sätt, som även tillgodoser rättvisesynpunkterna. Jag tycker att vi skall hysa den tilliten. Vi ger kommunerna ett verkligt förtroende från riksdagens sida, om vi överlåter till dem att besluta i ärenden, som kommer att åsamka staten stora utgifter; de får ju själva bära sin del, och det är alltid ett återhållande moment. Jag tror att vi kan räkna med att detta förtroende blir utan några besvärliga återverkningar, och skulle det visa sig — vilket vi får se, då kommunerna ju snart skall sätta den här reformen ut i levande livet — att det blir litet ojämnna grunder på det sättet, att pensionärerna i det ena distriktet kommer i ett sämre läge än i det andra, får vi ta upp spörsmålet igen. Kungl. Maj:t är inte främmande för den tanken, och det är kanske riktigtast att säga att inte heller vi är främmande för den tanken. Men vi bör inte följa reservanterna i detta fall. Jag tror att vi då skulle göra hela frågan en stor otjänst. Jag tror att pensionsstyrelsen skulle bli mycket bekymrad, för att inte säga ännu mera, om den skulle få denna kontrolluppgift som reservanterna yrkar att den skall få.

I detta sammanhang har också tagits upp några andra spörsmål, som inte precis är nya. Vi har t. ex. frågan om besvärsrätten. Det ligger mycket i vad som från motionärer och i reservationer framhålles, att de nuvarande förhållandena inte är riktigt tillfredsställande.

I andra lagutskottet har vi vid flera

Ang. ändringar i lagen om folkpensionering m. m.

tillfällen diskuterat detta inte bara när frågan avgjordes, då vi kom till att det var bäst att vi stadgade de bestämmelser som nu finns, utan flera gånger sedermera på grund av motioner. Det bör bli en bättre ordning. Personligen har jag den uppfattningen att vi måste komma fram till en särskild besvärinstans, en socialvårdsdomstol eller vad den nu skall kallas, så att man får pröva olika socialfrågor i ett enhetligt organ. Den frågan är ju statsmakterna intresserade av. Det pågår utredningar, som alldeles säkert kommer in på detta spörsmål — framför allt blir det väl fallet för den kommitté, som sysslar med samordning av sjukförsäkringen och pensionsförsäkringen, och jag tror att det nog är riktigast att vi låter detta vara som det är, till dess vi ser att vi kan göra något bättre. Jag tror inte att det blir bra bara genom att vi överflyttar dessa ärenden från Kungl. Maj:t i statsrådet och till regeringsrätten, utan det måste nog komma någonting annat.

Jag tror inte att det händer någon olycka under tiden heller. Den konstruktion av besvärsrätten, som här finnes, är nog sådan att de invändningar man gör mera är av psykologisk art än verkligt reella.

Vi har en pensionsstyrelse, som är intresserad att göra det bästa möjliga för pensionärer, som inte tycker sig ha fått det som de skulle ha det utan besvärar sig. Pensionsstyrelsen prövar sådant noga, och det blir nog en rättvis prövning, även om den enskilde ibland inte tror det, just därför att det är samma instans som prövar och fattar beslut. Det går säkert bra på det sättet ännu några år, till dess vi får frågan i ett sådant läge att vi kan bedöma den i det stora sammanhanget.

Utskottet har därför avstyrkt de yrkanden, som gäller denna sak, och jag hemställer om avslag på reservationerna och om bifall till utskottets utlåtande i dess helhet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, godkändes den nu föredragna paragrafen.

Härefter föredrogos i ett sammanhang

4—6 §§.

Herr NORLING: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag med den ändring som föranledes av motionerna I: 490 och II: 655 i de föredragna paragraferna.

Herr NORMAN: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på godkännande av de under behandling varande paragraferna samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna nämnda paragrafer med de ändringar beträffande 4 och 6 §§, som förordats i motionerna I: 490 och II: 655; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

7 §.

Herr MAGNUSSON: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig och herr Hagård avgivna reservationen nr I).

Herr NORLING: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring som innefattas i motionerna I: 490 och II: 655.

Herr NORMAN: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu ifrågavarande paragrafen yrkats 1:o) att densamma skulle godkännas; 2:o), av herr *Magnusson*, att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av honom och herr Hagård därom anförda reservationen; samt 3:o), av herr *Norling*, att paragrafen skulle godkännas med den avfattning, som föreslagits i motionerna I: 490 och II: 655.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och

Ang ändringar i lagen om folkpensionering m. m.

förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets förslag till paragrafens lydelse vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Magnusson* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontra-proposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 7 § i det av sammansatta stats- och andra lagutskottet i utlåtande nr 5 punkten A tillstyrkta lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej; godkännes nämnda paragraf med den lydelse, som förordats i i den av herrar *Magnusson* och *Hagård* därom anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Nu föredrogos

8—16, 18, 33, 34 och 36 §§.

Herr *NORLING*: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring som föranledes av motionerna I: 490 och II: 655.

Herr *NORMAN*: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av de nu föredragna paragraferna enligt utskottets förslag samt vidare därpå att nämnda paragrafer skulle godkännas med de ändringar, som förordats i motionerna I: 490 och II: 655; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr *MAGNUSSON* erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag ber att under 37 § få yrka bifall till min och herr *Hagårds* reservation nr II).

Herr *NORMAN*: Herr talman! Jag yrkar avslag på denna hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels, av herr *Magnusson*, att kammaren skulle antaga det förslag till ändrad lydelse av 37 § lagen om folkpensionering, som förordats i den av honom och herr *Hagård* vid utlåtandet avgivna, med II betecknade reservatioonen, dels ock att nämnda yrkande skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på avslag å herr *Magnussons* yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Magnusson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som, i enlighet med vad sammansatta stats- och andra lagutskottet i utlåtande nr 5 tillstyrkt, avslår det förslag till ändrad lydelse av 37 § lagen om folkpensionering, som förordats i den av herrar *Magnusson* och *Hagård* vid utlåtandet avgivna, med II betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages nämnda förslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Magnusson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ang. ändringar i lagen om folkpensionering m. m.

Ja — 99;

Nej — 16.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Återstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut beträffande lagförslaget.

Punkten B 1.

Herr BENGTON: Herr talman! I denna punkt föreslås av utskottet att maximigränsen för kommunernas andel skall bestämmas till 60 procent, och från vår sida yrkas i reservationen att den övre gränsen skall sättas till 75 procent. Det har på senare tid varit en glädjande tendens att man alltmer tagit hänsyn till kommunernas skattekraft, och det borde även ske i detta fall. Utskottet har emellertid förordat en maximigräns på 60 % och gentemot motionerna huvudsakligen anfört skäl, som hänfört sig till att ändringen för de större städerna skulle medföra ekonomiska svårigheter. Samma synpunkt har också anförts i yttrandet från Stockholms stad, vilket refererats här i utlåtandet, där man hävdar att kostnadsfördelningen på det sättet skulle bli oantagbar för Stockholms stad.

Jag kan inte finna några skäl som talar för detta. De större städerna har inte så höga utdebiteringar att det finns anledning att sätta gränsen vid 60 procent, och jag minns speciellt, när vi såg valaffischerna för två eller fyra år sedan, att där särskilt påpekades, att Stockholm hade bland de lägsta kommunalskatterna i hela Sverige. Det kan finnas anledning att erinra om detta nu, och därför ber jag, herr talman, utan ytterligare motivering att få yrka bifall till den med III) betecknade reservationen av herr Johansson i Mysinge och mig.

Herr NORMAN: Herr talman! Ja, herr Bengtsons referat var väl kanske inte alldeles riktigt. Man fick närmast det intrycket, att majoritetens i utskottet ståndpunktstagande framför allt skulle vara betingat av omtanke om de större städernas ekonomi och de kostnader dessa får i detta fall. Det avgörande har ju varit, att vi inte vill rubba grunderna för den nuvarande fördelningen, därför att hela frågan om fördelningen mellan stat och kommun, inte bara av detta utan av allt annat också, befinner sig under utredning. Det är det avgörande för vårt ståndpunktstagande när vi här förordar Kungl. Maj:ts förslag.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, att 1 § i det i punkten tillstyrkta lagförslaget erhöle den lydelse, som förordats i den av herrar Johansson i Mysinge och Bengtson vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Bengtson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten B 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, att 1 § i det i punkten tillstyrkta lagförslaget erhåller den lydelse, som förordats i den av herrar Johansson i Mysinge och Bengtson vid utlåtandet avgivna reservationen.

Ang ändringar i lagen om folkpensionering m. m.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna B 2, B 3 och C—E.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten F 1.

Herr BENGTON: Herr talman! Vid behandlingen av denna motion om fria resor för folkpensionärer är det självklart att man frågar sig: Varför skall just folkpensionärerna få fria resor? Det har anförts, att man skulle kunna bevilja liknande förmåner till andra grupper. Vid den debatt, som förekommit tidigare i dag, har det från flera håll uttalats, att folkpensionärerna har en så låg standard att de knappast har möjlighet att offra pengar på resor. Det torde emellertid vara många äldre, som inte sätter så stort värde på något som att kunna träffa och tala med sina nära anhöriga. Detta kommer i många fall att förmenas dem, om de icke får möjligheter att resa. Mänskligt att döma har dessa folkpensionärer inte många år kvar att leva, och jag anser det inte vara riktigt att då förmena dem att resa till barn, syskon eller andra nära anhöriga. Jag har sedan motionen väcktes fått åtskilliga brev — som det väl ofta händer när det gäller frågor som intresserar folk — och det finns många uttalanden där som ytterligare har styrkt mig i min uppfattning, att man borde bevilja dessa fria resor åt folkpensionärerna. Jag skall inte anföra vad som förekommit i dessa brev; jag vill bara säga att vid ett tillfälle fick jag ett brev från en anläggningsarbetare, som var född i norra Sverige, som sedan så småningom hade hamnat på västkusten och som nu ville resa och besöka en 78-årig syster i sin hemtrakt. Han förklarade, att det inte fanns någon möjlighet för honom att bekosta en sådan resa själv. Man kunde visserligen säga, att människorna kunde ha sparat något mera och på det sättet ha kunnat resa, men det är inte säkert att de haft möjligheter att göra det.

Nu har man sagt med anledning av denna motion, att man kan ge dessa folkpensionärer ett högre bidrag, och jag har tidigare talat för det förslaget i dag, men vad som särskilt talar för ett bifall till vår reservation om fria resor är den ojämma resandefrekvensen vid järnvägarna. Man skulle ju kunna ge folkpensionärerna möjlighet att utnyttja de dagar, då resandefrekvensen är mindre.

I utskottsutlåtandet säger man, att denna motion har ett behjärtansvärt syfte, men man anför sedan bland annat, att förslaget skulle stöta på administrativa svårigheter. Ja, det kan hända att det skulle uppstå administrativa svårigheter, men det finns ju andra grupper som har fria resor, t. ex. husmödrar och barn, och det skulle knappast stöta på större svårigheter att ordna resorna för folkpensionärerna.

Vi har i vår reservation inte ifrågasatt mer än att förmånen skulle utgå till dem som har det så pass knappt, att de inte har någon annan möjlighet att företa resan. Vi har sagt, att förmånen endast skulle utgå till dem som har behovsprövade folkpensioner. Därmed har man gjort en så stark begränsning, att det skulle bli ganska få som skulle komma i åtnjutande av fria resor. Om man sedan ytterligare begränsar resmöjligheten till nära anhöriga och dessutom föreskriver vissa dagar, som man gjort även i tidigare bestämmelser, så kan inte gärna dessa resor få en sådan omfattning, att de skulle betyda så mycket ekonomiskt. Även om det kan anföras skäl emot detta förslag och man kan ställa sig undrande första gången man hör att det föreslås något sådant som fria resor för folkpensionärer, har jag inte kunnat finna, att det under den behandling som förekommit har kunnat framföras något verkligt vägande skäl emot att bevilja dessa resor. Vi har i reservationen inte sträckt oss längre än till att begära en utredning angående beviljande av sådana resor, och jag anser att detta ändamål är synnerligen behjärtansvärt, vilket utskottet också har sagt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som an-

Ang. ändringar i lagen om folkpensionering m. m.

förts av mig och fru Nordgren i andra kammaren.

I detta anförande instämde herrar *Grym* och *Svedberg* samt fru *Svenson*.

Herr NORMAN: Herr talman! När vi i utskottet hade avslutat diskussionen i den här frågan, så sade jag: Kanske jag kan få ställa proposition på om vi skall låta hjärtat eller förståndet tala? Vi alla unnar folkpensionärerna allt gott, framför allt dem som har det knalt, och har därför kanske litet svårt att säga ifrån att de inte får en fri resa, när vi själva reser omkring vart vi vill utan att betala någonting. Vi skulle kanske till och med ha kunnat acceptera det förslag som jag såg i Aftonbladet ungefär samtidigt som vi hade denna diskussion i utskottet, där det under Fria Ord föreslogs att folkpensionärerna skulle få fria porton. En ärad kamrat till mig kom och föreslog något annat, som jag inte här skall nämna. Det är gott och bra alltsammans, men det ledsamma är att det inte passar in i konstruktionen. Folkpensionen skall ge gamla människor en känsla av trygghet på ålderdomen, den skall tillgodose en viss minimistandard, och den skall helst inte behövsprövas. Nu har vi visserligen en behovsprövning, i vad det gäller bostadstillägget, men där är det i alla fall samma grund. Pensionären skall ha ett visst tillskott i kontanta pengar, och han skall ha en bostad under likvärdiga förhållanden med andra pensionärer. Har han litet resurser själv, skall han betala något för den bostaden, och har han inte det, får han bostaden gratis. Där kan man acceptera behovsprövningen, men sådana här små extra dusörer, som kan vara nog så roliga att få, kan vi inte passa in i detta sammanhang.

Vi har i varje fall i utskottet rent principiellt kommit till den uppfattningen, att det inte tjänar någonting till med en utredning om detta förslag. Dessutom lär det finnas en hel del praktiska skäl emot förslaget, men dem får väl statsutskottetsidan framföra. I statsutskottet har man

ju diskuterat frågor om fria resor av olika slag, och jag misstänker att vår medarbetare i utskottet herr Iwar Anderson kommer att säga någonting om den saken. För mig är det avgörande, att denna lilla förmån inte hör hemma i folkpensionslagen, utan saken får väl ordnas på annat sätt, om man nu kan ordna den.

Jag hemställer om bifall till utskottets yrkande om avslag på denna motion.

Herr ANDERSON, IWAR: Herr talman! Jag ber först att få instämma i vad utskottets ärade ordförande anført beträffande den rent principiella sidan av saken, men därtill vill jag tillägga, att motionärerna nog tagit alltför lätt på de administrativa svårigheter som skulle uppkomma. När man i reservationen hänvisar till de fria resorna för barn och mödrar, så ber jag bara att få erinra om — jag känner till det litet grand från mitt f. d. yrke — vilket trassel som den gruppen av fria resor har förorsakat. Skulle man nu utvidga denna förmån till dessa gamla, så kommer det att bli mycket större svårigheter än beträffande förmånerna för barn och mödrar.

Så vill jag fråga motionären en liten sak. Skulle det inte vara synnerligen önskvärt, om de gamla, som inte har några anhöriga att resa till, också finge en eller annan fri resa för att se sig om litet grand i vårt land?

Beträffande sedan kravet på en utredning, så kan det ju låta bestickande, men är det inte ärligare att säga, att förslaget redan av organisatoriska och ekonomiska skäl inte är praktiskt genomförbart? Är det inte bättre att redan nu säga ifrån och inte inge dessa gamla några förhoppningar om att detta skulle kunna genomföras? Då är det bättre att som utskottet antyder öka pensionsförmånerna, och det är att hoppas att statens ekonomi så småningom skall tillåta, att vi går den vägen i stället.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på reservationen och bifall till utskottets förslag.

Ang ändringar i lagen om folkpensionering m. m.

Herr BENGTON: Herr talman! Utskottets ärade ordförande nämnde en del andra fria förmåner. Jag får säga, att om man frågar en folkpensionär vad han önskar, så tror jag inte att han skulle sträcka sina anspråk till några särskilda ägodelar, som folk i allmänhet önskar få, utan vad han helst skulle vilja är att få träffa sina anhöriga.

När herr Anderson i Arboga säger, att man skulle kunna utsträcka dessa förmåner, och frågar om jag inte vill vara med om att ge alla folkpensionärer fria resor, vill jag påpeka att det inte är ur rekreationssynpunkt som jag föreslagit detta utan ur humanitär synpunkt. Jag vill ge dem denna möjlighet att resa till anhöriga. Herr Iwar Andersons yttrande går ut på att man skulle ge dem möjlighet att resa ur rekreationssynpunkt ungefär som husmödrarna och barnen.

Med anledning av vad utskottets ordförande har anfört om behovsprövningen vill jag säga att det är klart, att förekomsten av behovsprövning medför något obehag. Men behovsprövning förekommer redan i fråga om bostadstilläggen, och därmed har vi en mycket enkel grund att bygga på. De som får behovsprövade pensionsförmåner skulle också få tillfälle att resa. Det behöver därför inte bli något krångel. Jag tror att man gör svårigheterna större än de är i detta fall. När herr Anderson i Arboga talar om det administrativa trasslet, vill jag medge att sådant kanhända ha förekommit i fråga om husmödrarnas resor. Men jag anser det faktiskt vara lika berättigat att folkpensionärerna får resa som att husmödrar och barn får resa.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på bifall till den av herr Bengtson och fru Nordgren vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten F 2.

Herr NORLING: Herr talman! Jag vill bara kort och gott yrka bifall till vår motion under denna punkt.

Herr NORMAN: Herr talman! Jag yrkar avslag på motionen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till motionen I: 111; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna F 3—F 9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 41, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Bidrag till bokföringsverksamheten inom jordbruket;

nr 42, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden;

nr 43, med anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar rörande anslag till stipendier m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 44, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Specialgymnasiet för lantbruks-, mejeri- och skogsstuderande; samt

nr 45, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Ersättning till statens domäners fond för utgifter för avlöningar vid statens skogsskolor m. m. samt till Ersättning till statens domäners fond för utgifter för provisorisk skogsskolekurs jämte i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets memorial:

nr 189, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52; och nr 190, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden.

Vad utskottet i dessa memorial hemställt bifölls.

Anslag till Gisselås försöksgård.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 46, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Statens försöksgårdar jämte i ämnet väckta motioner.

Under punkten 26 av nionde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels godkänna de förslag, som i propositionen framlagts beträffande Gisselås försöksgård, dels ock till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Statens försöksgårdar för budgetåret 1952/53 anvisa ett förslagsanslag av 192 000 kronor.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 168 av herr *Pålsson* m. fl. samt II: 217 av herr *Jonsson* i Järvsand m. fl., i vilka motioner hemställdes, att riksdagen måtte, för att ge tid till ytterligare överväganden om användningen av Gisselås försöksgård, låta anstå med beslut om nedläggande och försäljning av gården samt följaktligen till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Statens försöksgårdar för budgetåret 1952/53 anvisa ett förslagsanslag av 204 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

1) i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 168 och II: 217, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet förordat beträffande för-

Anslag till Gisselås försöksgård.
söksverksamheten vid Gisselås och därmed sammanhängande spörsmål;

2) i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 168 och II: 217, i denna del, till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Statens försöksgårdar å riksstaten för budgetåret 1952/53 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 204 000 kronor.

Herr STEN: Herr talman! Kammarens ledamöter torde förstå, att det inte är utan tvingande orsak som jag nödgas besvara kammaren med ett anförande på denna punkt. Jag har visserligen såsom en av motionens undertecknare anledning att vara tacksam för utskottets tillstyrkan av motionens kläm, men efter studium av utskottets motivering och efter att ha jämfört den med propositionen måste jag vidhålla, att motionen har de mest övertygande argumenten och alltså utskottets motivering bort ha en annan utformning. Korteligen sagt: När utskottet har gått med på ett »nådår», borde den förnyade utredning, som anses böra komma till stånd, få andra direktiv än som kan utläsas ur utskottets motivering.

Jag erkänner utan vidare, att jordbruksutskottet inom sin krets förfogar över både praktisk och teoretisk sakkunskap, tillräcklig för utskottets egna behov i denna fråga, och att utskottet därför har kunnat skriva som det gjort i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition. Men jag bestrider bestämt, att i propositionen eller i utskottsutlåtandet finns redovisat något material som kan ligga till grund för en liknande bedömning och ett liknande avgörande i riksdagens kamrar.

Vad som behöver utredas under detta övergångsår skulle jag vilja i korthet ange i tre olika punkter, som borde ha angivits i motiveringen: 1) Har försöksgården i Gisselås fortfarande en uppgift att fylla inom ramen för försöksverksamheten på jordbrukets område i Norrland? 2) Vartill bör försöksgården i Gisselås i annat fall lämpligen användas?

Anslag till Gisselås försöksgård.

3) Varmed kan den lämpligen ersättas, för den händelse den anses böra nedläggas?

Jag försäkrar kammarens ledamöter, att jag ingalunda anlägger några snäva ortssynpunkter, trots att jag är född ett par mil från Gisselåsgården och haft den inom mitt blickfält under den senare hälften av mitt liv, då jag inte har varit bosatt där. Jag är angelägen att betona detta, eftersom i handlingarna redovisas ett par skrivelser från kommunala myndigheter. Var och en av kammarens ledamöter förstår ju, att en institution av detta omfång är någonting som man ur skattesynpunkt eller sysselsättningssynpunkt både kan ha och vara utan. Vad jag tar sikte på är Norrland som helhet när det gäller försöksverksamheten på jordbrukets område, alltså försöksgården i Gisselås i förhållande till den försöksverksamhet som bedrivs i Offer och den som riksdagen har beslutat skall bedrivas i Röbbäcksdalen vid Umeå och som vi återkommer till i nästa ärende. Jag betraktar således inte Gisselåsgården såsom en fullständig försöksgård för ett visst geografiskt område, utan såsom en specialinstitution för komplettering av den verksamhet som har bedrivits och skall bedrivas på de nyssnämnda bägge ställena.

Jag vill göra kammaren uppmärksam på att när norrlandskommittén framlade förslag om en utbyggnad av och påbyggnad på försöksväsendets område för Norrlands vidkommande — vilket sedan har lett till anläggande av institutionen i Röbbäcksdalen — gjordes, såvitt jag minns, icke någon som helst antydning om att detta skulle kunna medföra nedläggande av någon annan institution på detta område i Norrland, utan det var fråga om en utbyggnad och en påbyggnad. Jag fäster vidare uppmärksamheten på vad som kan utläsas ur de föreliggande handlingarna, nämligen att Gisselåsgården har lämnats oantastad även i en senare specialutredning just på försöksväsendets område.

Om jag i korthet får antyda vad det här rör sig om, vill jag säga, att skogsbruket och skogsindustrierna numera är

Norrlands huvudnäringar, men att dessa icke kan bedrivas utan att det finns ett livskraftigt jordbruk i Norrland. Vidare att det norrländska jordbruket inte kan få en tillräckligt stor höproduktion, mjölkproduktion och köttproduktion utan ett betydande inslag av myrodling. Jag är fullt medveten om den omsvängning i betraktelsesättet på detta område som har ägt rum, men man får inte låta omsvängningen gå för långt, utan man måste fasthålla vid att det här fortfarande rör sig om en hörnsten i Norrlands jordbruk och i Norrlands näringsliv, om man ser det som helhet. Jag har som sagt aldrig ansett nödvändigt, att Gisselåsgården skall vara fullständig, men en investering på ett par hundra tusen kronor för upprustning av gården och för komplettering med fastmark och skogsmark ter sig för mig icke på något sätt avskräckande ur rent saklig synpunkt. Såsom man kan utläsa ur utskottets motivering har Gisselåsgården tvevelsutan gjort rätt för sig under de gångna åren, och jag skulle hålla för sannolikt, att den kan göra det även i fortsättningen. Jag har aldrig kunnat förstå betraktelsesättet, att man skulle anlägga något slags bärighetssynpunkter på en verksamhet av detta slag, utan meningen måste väl vara att man på en sådan här institution skulle avlasta den försöksverksamhet och den forskning som alla de tusentals jordbrukarna inom hela Norrlands inland icke var för sig har resurser att bedriva — det rör sig här inte endast om vissa jämtländska bygder, utan det rör sig om Tåsjö och andra socknar i Västernorrlands län, det rör sig om Dorotea och Vilhelmina i Västerbottens län, vilka under Gisselåsgårdens hela verksamhetstid har stått i intim kontakt med gården. En sådan investering skulle enligt mitt sätt att se vara endast en liten återbetalning av statsinkomster från dessa skogsbygder. Ett par mil från Gisselås ligger den station på inlandsbanan, som jag vill minnas under kriget tävlade med Tågsjöberg på Forsmo—Hotingbanan om att vara Sveriges största »vedstation» på bränsleanskaffningens område — detta

endast nämnt som en erinran om alla de produkter som tas från dessa trakter och som ju ger avkastning även till statskassan i olika former.

Nu föreligger ju här icke någon möjlighet att åstadkomma en förändring i utskottets motivering. Även om någon skulle stiga fram här och med änglars tunga förmä den ena kammaren att skjuta in ett par meningar, sådana som enligt vad jag har antytt borde ha återfunnits i utlåtandet, så saknas det väl ändå varje både teknisk och praktisk möjlighet att åstadkomma samstämmiga beslut i bägge kamrarna. Jag nödgas därför inskränka mig till att så varmt jag kan hemställa till den i kammaren närvarande departementschefen att denna utredning lägges på ett sådant sätt att man kan få klarhet ur de olika synpunkter som jag här har antytt. Jag vågar hävda att något litet av den svenska politikens anseende står på spel, då frågor som intresserar tusentals medborgare avgöres på grundval av antydningar mera i förbigående i olika propositioner under loppet av ett par år och på grundval av ett utskottsutlåtande som bygger på de iakttagelser och reflexioner, vilka dessa, som jag ännu en gång upprepar, mycket sakkunniga utskotsledamöter har ansett sig kunna göra.

I dagens läge får jag alltså inskränka mig till denna hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 47, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnaden av ett försöks- och forskningsinstitut på jordbrukets område vid Röbbäcksdalen i Västerbottens län jämte i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Förslag till ny sjömanslag m. m.

Föredrogs änyo andra lagutskottets utlåtande nr 44, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag

till ny sjömanslag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 31 mars 1952 dagtecknad proposition, nr 170, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1. sjömanslag;
2. lag om ändrad lydelse av 34, 36, 287 och 295 §§ sjölagen; samt
3. lag om undantag från svensk domstols behörighet såvitt angår vissa tvister mellan befälhavare och besättning å utländskt fartyg.

I det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till sjömanslag var 3 § så lydande:

Befälhavaren kan av redaren när som helst skiljas från sin befattning.

Avskedas han, innan tiden för tjänstevtalets bestånd gått till ända, utan att skäl som i 4 eller 5 § sägs därtill föranlett, äger han rätt till lön för tre månader från det han lämnade tjänsten samt fri resa med underhåll till den i avtalet bestämda orten för tjänstens frånträdande eller, där 2 § är tillämplig och han avskedas i utlandet, till närmaste svenska hamn eller till sin hemort här i riket.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft sex i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 492 av herrar *Björnberg* och *Ar rhén*,

nr 493 av herrar *Uhlén* och *Bergman*,

nr 494 av herr *Aman* samt

inom andra kammaren:

nr 624 av herrar *Svensson* i Göteborg och *Lindberg*,

nr 625 av herr *Hagård* och

nr 626 av herr *Dahlgren* m. fl.

I motionen II: 626 av herr Dahlgren m. fl. hade hemställts, att 10, 18, 20, 27, 34, 37, 53, 57 och 64 §§ i förslaget till sjömanslag måtte erhålla den ändrade lydelse, som i motionen angivits, samt

Förslag till ny sjömanslag m. m.

att 62, 63, 65—69 och 82 §§ måtte utgå ur lagförslaget.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till sjömanslag — måtte för sin del antaga förslaget med den ändringen att 6, 18, 34, 37 och 41 §§ erhölle den lydelse, som under punkten angivits;

B. att riksdagen måtte antaga de genom propositionen framlagda förslagen till

1. lag om ändrad lydelse av 34, 36, 287 och 295 §§ sjölagen; samt

2. lag om undantag från svensk domstols behörighet såvitt angår vissa tvister mellan befälhavare och besättning å utländskt fartyg;

C. att motionerna

- 1) I: 492 och II: 625,
- 2) I: 493 och II: 624 samt
- 3) II: 626,

i den mån de icke besvarats genom vad utskottet förut anfört och under A hemställt, ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionen I: 494 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I förslaget till sjömanslag hade 34, 37 och 41 §§ erhållit följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

34 §.

Avskedas sjöman, utan att skäl som i 32 eller 33 § sägs därtill föranlett, är han berättigad att erhålla lön för två månader, om han är maskinchef, styrman, maskinist, föreståndare för ekonomiafdelning eller radiotelegrafist, och för en månad, om han tillhör den övriga besättningen, så ock fri resa med underhåll till den i avtalet bestämda orten för tjänstens frånträdan eller, där bestämmelsen i 13 § om avtalets upphörande i svensk hamn är tillämplig och han avskedas i utlandet, till närmaste svenska hamn eller hemorten här i riket.

37 §.

Är sjöman antagen för bestämd resa, och ändras denna väsentligt, äger han rätt att erhålla entledigande, omedelbart om resan ej börjat, men eljest i första hamn, som fartyget anlöper, efter det att han erhållit kunskap om förändringen. Sjöman, som på grund av resans förändring avgår från tjänsten, är berättigad till lön för en månad, om han är maskinchef, styrman, maskinist, föreståndare för ekonomiafdelning eller radiotelegrafist, och för en halv månad, om han tillhör den övriga besättningen, så ock fri resa med underhåll till anställningsorten, om tjänsten frånträdes före resans början, men eljest till avmönstringsorten.

(i utskottets förslag:)

34 §.

Avskedas sjöman, utan att skäl som i 32 eller 33 § sägs därtill föranlett, är han berättigad att erhålla lön för två månader från det han lämnade tjänsten samt fri resa med underhåll till den i avtalet bestämda orten för tjänstens frånträdan eller, där bestämmelsen i 13 § om avtalets upphörande i svensk hamn är tillämplig och han avskedas i utlandet, till närmaste svenska hamn eller hemorten här i riket.

Sjöman, som på grund av resans förändring avgår från tjänsten, är berättigad till lön för en månad samt fri resa med underhåll till anställningsorten, om tjänsten frånträdes före resans början, men eljest till avmönstringsorten.

Förslag till ny sjömanslag m. m.

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

41 §.

41 §.

Går fartyget till följd av sjöolycka förlorat eller drabbas det av annat haveri, som kan antagas för en tid av minst en månad omöjliggöra tjänstgöring ombord, upphör sjömans tjänsteavtal att gälla, där ej annat följer av avtalets innehåll; dock åligger det sjöman att mot lön och underhåll deltaga i bärgningen och bliva tillstådes, till dess sjöförklaringen avgivits.

Går fartyget till följd av sjöolycka förlorat eller förklaras det efter sjöolycka icke vara iståndsättligt, upphör sjömans tjänsteavtal att gälla, där ej annat följer av avtalets innehåll; dock åligger det sjöman att mot lön och underhåll deltaga i bärgningen och bliva tillstådes, till dess sjöförklaringen avgivits.

Blir svensk sjöman arbetslös till följd av händelse, varom i första stycket förmäles, äger han rätt till lön för den tid han av sådan anledning är utan anställning, dock högst för två månader utöver den tid, för vilken han enligt första stycket åtnjuter lön.

Blir svensk sjöman arbetslös till följd av fartygets förolyckande, äger han rätt till lön för den tid han av sådan anledning är utan anställning, dock högst för två månader utöver den tid, för vilken han enligt första stycket åtnjuter lön.

Upphör svensk sjömans anställning till följd av haveri, äger han rätt att erhålla fri resa med underhåll till sin hemort här i riket så ock lön under resan i den mån sådan ej utgår enligt andra stycket. Kostnaden för sjömans hemresa med underhåll skall bestridas av statsmedel. Skall resan företagas från utlandet, är sjömannen dock pliktig att antaga tjänst å annat fartyg enligt vad i 26 § andra stycket är stadgat.

Upphör till följd av fartygets förolyckande svensk sjömans anställning, äger han rätt att erhålla fri resa med underhåll till sin hemort här i riket så ock lön under resan i den mån sådan ej utgår enligt andra stycket. Kostnaden för sjömans hemresa med underhåll skall bestridas av statsmedel. Skall resan företagas från utlandet, är sjömannen dock pliktig att antaga tjänst å annat fartyg enligt vad i 26 § andra stycket stadgas.

Vid utlåtandet hade reservationer avgivits

I) av herr Svensson i Göteborg, som dock ej antytt sin mening;

II) beträffande 3, 34 och 37 §§

A. 1. av herr Ahlberg och fru Ewerlöf, vilka på anförda skäl hemställt, att 3, 34 och 37 §§ måtte erhålla följande lydelse:

3 §.

Befälhavare kan av redaren när som helst skiljas från sin befattning.

Avskedas han, innan tiden för tjänsteavtalets bestånd gått till ända, utan att skäl som i 4 eller 5 § sägs därtill föranlett, äger han rätt till ersättning för den förlust han därigenom lider.

Varder utredning angående förlusten ej förebragt, är han berättigad till lön för tre månader från det han lämnade tjänsten samt fri resa med underhåll till den i avtalet bestämda orten för tjänstens frånträdande eller, där 2 § är tillämplig och han avskedats i utlandet, till närmaste svenska hamn eller till sin hemort här i riket.

34 §.

Avskedats sjöman, utan att skäl som i 32 eller 33 § sägs därtill föranlett, äger han från dagen för tjänstens upphörande rätt till lön för två månader eller, om längre uppsägningstid är avtalad, för denna tid; från ersättningen skall dock avdragas arbetsinkomst, som sjömannen under samma tid intjänat hos redaren el-

Förslag till ny sjömanslag m. m.

ler annan arbetsgivare. Härjämte har sjömannen rätt till fri resa med underhåll till den i avtalet bestämda orten för tjänstens frånträdande eller, där bestämmelsen i 13 § om avtalets upphörande i svensk hamn är tillämplig och han avskedas i utlandet, till närmaste svenska hamn eller hemorten här i riket.

37 §.

Är sjöman antagen för bestämd resa, och ändras denna väsentligt, äger han rätt att erhålla entledigande, omedelbart om resan ej börjat, men eljest i första hamn, som fartyget anlöper, efter det han erhållit kunskap om förändringen.

Sjöman, som på grund av resans förändring avgår från tjänsten, är berättigad till ersättning för den förlust han därigenom lider samt fri resa med underhåll till anställningsorten, om tjänsten frånträdes före resans början, men eljest till avmönstringsorten. Varder utredning angående förlusten ej förebragt, är sjömannen berättigad att erhålla lön för en månad.

2. av herr *Bengtson*, som biträtt den av herr *Ahlberg* och fru *Ewerlöf* under A 1 gjorda hemställan;

B. av herr *Ahlberg* och fru *Ewerlöf*, vilka — därest deras under A 1 gjorda hemställan icke bifölles av riksdagen — yrkat, att 3 och 34 §§ skulle erhålla följande lydelse.

3 §.

Befälhavaren kan av redaren när som helst skiljas från sin befattning.

Avskedas han, innan tiden för tjänsteavtalets bestånd gått till ända, utan att skäl som i 4 eller 5 § sägs därtill föranlett, äger han rätt till lön för tre månader från det han lämnade tjänsten samt fri resa med underhåll till den i avtalet bestämda orten för tjänstens frånträdande eller, där 2 § är tillämplig och han avskedas i utlandet, till närmaste svenska hamn eller till sin hemort här i riket. Lön som här sägs må

dock icke utgå för kortare tid än som motsvarar avtalad uppsägningstid.

34 §.

Avskedas sjöman, utan att skäl, som i 32 eller 33 § sägs, därtill föranlett, är han berättigad att erhålla lön för två månader från det han lämnade tjänsten samt fri resa med underhåll till den i avtalet bestämda orten för tjänstens frånträdande eller, där bestämmelsen i 13 § om avtalets upphörande i svensk hamn är tillämplig och han avskedas i utlandet, till närmaste svenska hamn eller hemorten här i riket. Lön som här sägs må dock icke utgå för kortare tid än som motsvarar avtalad uppsägningstid.

III) beträffande 4, 18 och 28 §§ av fru *Ewerlöf*, som likväl ej antytt sin åsikt;

IV) beträffande 41 §

A. av herr *Ahlberg* och fru *Ewerlöf*, vilka anfört:

I konsekvens med vad ovan under II) A 1 och B anförts och hemställts få vi i likhet med vad yrkas i motionen I: 494 förorda sådan ändring av 41 § andra stycket, att lön vid arbetslöshet icke må utgå för kortare tid än som motsvarar avtalad uppsägningstid.

På grund härav hemställles, att 41 § måtte erhålla följande lydelse.

Går — — — (lika med utskottet) — — — avgivits.

Blir svensk sjöman arbetslös till följd av fartygets förolyckande, äger han rätt till lön för den tid han av sådan anledning är utan anställning, dock utöver den tid för vilken han enligt första stycket åtnjuter lön, för högst två månader eller, där längre uppsägningstid avtalats, för denna tid.

Upphör — — — (lika med utskottet) — — — stadgat.

B. av herr *Bengtson*, som biträtt den av herr *Ahlberg* och fru *Ewerlöf* under A gjorda hemställan;

V) beträffande 62 och 64 §§ av herr *Ahlberg*, utan angiven mening.

Förslag till ny sjömanslag m. m.

Herr NORLING: Herr talman! I andra kammaren har väckts en motion nr 626 av herr Dahlgren m. fl., i vilken föreslås vissa ändringar i den föreslagna sjömanslagen. Ett par av dessa ändringar har redan biträttats av utskottet, nämligen beträffande paragraferna 34 och 37. Man får med tillfredsställelse konstatera att så har skett.

10 § behandlar minimiåldern för eldare och kollämpare. Jag vet inte om någon av utskottets ledamöter någon gång har varit i en kolbox. I så fall fattar jag knappast att han kunnat gå med på att bevilja dispens för minderåriga i detta fall. Jag talar av egen erfarenhet från bägge de arbeten det här gäller. Jag kan försäkra kammarens ledamöter att arbetet såväl för kollämpare som även för eldare är sådant att det borde vara i lag förbjudet för ungdomar under 18 år. Det fordras verkliga krafter och en mycket god fysisk styrka för att kunna utföra dessa arbeten. De är ur hälsovårdssynpunkt framför allt mycket olämpliga för ungdomar i 15—16-årsåldern.

De nuvarande bestämmelserna innehåller ju också att man kan bevilja dispens, men kommerskollegium har i sitt yttrande sagt ifrån att trots att denna dispenserätt finns har det inte funnits skäl att bevilja en enda dispens från bestämmelsen om minimiålder för dessa kategorier. Såväl Sjöfolksförbundet som kommerskollegium, vilket jag nyss nämnde, har också avstyrkt sådan dispenserätt.

Vad sedan gäller 18 § i den del den handlar om sjuklön, har i motion nr 626 i andra kammaren framställts ett förslag om att man inte skulle göra någon kategoriklyvning av sjuklönen utan att samma sjuklön skulle utgå vare sig vederbörande var i utrikes eller i inrikes sjöfart. Nu har emellertid utskottet här inte bara gått emot motionen utan ytterligare uppmjukat den bestämmelse om sjuklön som de fackliga organisationerna har tillstyrkt. Den har uppmjukats genom att man biträtt arbetsgivarsidans intresse och infört en spärr också för anställningstiden. Här föreligger ju ty-

piska intressemötsättningar, då naturligtvis arbetsgivaren vill slippa ifrån så lindrigt som möjligt, medan organisationerna anser att sjömännen i händelse av sjukdom aldrig bör behöva bli nödlidande den första tiden.

27 § vill jag därefter något beröra. Den säger att fartygsbefälhavare skall ha läkares rätt att konstatera om en sjöman är sjuk eller inte, om ett inträffat olycksfall skall behandlas av läkare eller inte. Vi har förut i denna kammare vid åtskilliga tillfällen diskuterat frågan om kvacksalveri. Här får i lag befälhavaren rätt att utöva kvacksalveri. Det blir ju egentligen han som avgör om den sjuke är tillräckligt sjuk för att behandlas av läkare eller inte, men befälhavaren har ju inte på något sätt en läkares kvalifikationer, utan han bestämmer helt godtyckligt. Jag anser att denna rätt bör fräntas befälhavaren och att han i stället bör ha skyldighet att så snart tillfälle ges anskaffa läkare, som får avgöra hur pass farlig sjukdomen är. Man kan ju säga att när ett sjukdomsfall inträffar på sjön är det mycket svårt att anskaffa läkare. Detta anföres från redarhåll som ett skäl, och man framhåller att man redan får vidkännas en hel del ekonomiska upppoffringar. Men på de flesta båtar i utrikes sjöfart, som det här mest gäller, har man ju radiotelegrafi ombord, och en befälhavare kan alltså då mycket lätt få förbindelse med en läkare, redogöra för symptomen och få läkares utlåtande däröver.

62 § behandlar disciplinen ombord. Man får ju erkänna att disciplinen ombord på ett fartyg naturligtvis blir något annat än disciplinen på en vanlig arbetsplats, därför att fartygets säkerhet är beroende av det uppträdande som besättningen ådagalägger. Men även om så är fallet kan man inte finna den gamla föräldrade praxis fortfarande berättigad som nu råder, att en befälhavare kan ådöma en sjöman viss mistning av arbetsinkomsten. I det nya förslaget har man visserligen utgått ifrån att en nämnd skall tillsättas för att avgöra saken, men den nämnden tillsättes av befälhavaren. Man kan sålunda redan på

Förslag till ny sjömanslag m. m.

förhand någorlunda förstå hurudan nämnden blir sammansatt. Man kan tänka sig att befälhavaren själv är en mycket stor delägare i rederiet, och det är ju då en viss ekonomisk fördel för honom att ådöma sjömännen bot. Det kan gå så långt att man kan kräva ersättning upp till sju dagars hyra, vilket för de högst kvalificerade sjömännen betyder att man kan döma dem till ett bötesbelopp upp till 200 kronor.

Här är det ju inte fråga om att dessa straff skall utmätas under den tiden man är till sjöss, utan om en sjöman begår något disciplinbrott eller eljest uppför sig på ett sätt som gör att han bör åtalas, kan man vänta med detta, tills man kommer i land, och då anställa åtal på samma sätt som när en medborgare begår brott mot en annan lag.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till motion nr 626 beträffande paragraferna 10, 18, 27, 57 och 62.

Herr AHLBERG: Herr talman! Det är inte mer än ett par veckor sedan vi i denna kammare beslöt att för Sveriges vidkommande godkänna tillkomsten av ett nordiskt råd. Man knyter väl tämligen allmänt rätt stora förhoppningar till detta råd och väntar sig, att det skall lyckas att på ett mer intimt och bestämmande sätt än hittills uppnå så nära sammanfallande lagstiftningsbestämmelser som möjligt.

Behovet av en gemensam beredning och en i möjligaste mån likartad lagstiftning är ju alldeles särskilt starkt när det gäller sjöfarten, och detta inte bara därför att det här gäller ett konkurrensförhållande som kan påverkas av lagstiftningen, utan också därför att besättningarna ofta utgöres av medborgare från två eller flera av de nordiska länderna. Det är snarare regel än undantag, att en svensk sjöman har haft eller kommer att få anställning vid ett norskt eller danskt rederi och omvänt. Det är givetvis med hänsyn till denna rörlighet hos arbetskraften länderna emellan rätt angeläget, att lagstiftningen så vitt möjligt är sammanfallande.

Det har ju också gjorts försök i den riktningen. Denna lagstiftning har varit föremål för överläggningar i den s. k. köpenhamnskommittén, och man kom där fram till någorlunda enighet. Kommitténs förslag har emellertid senare frångåtts, och det förslag, som nu presenteras riksdagen, sammanfaller icke med köpenhamnskommitténs yttrande.

Det är för dem som har intresse av möjligaste intima samverkan mellan de nordiska länderna rätt beklämmande, att man inte har kunnat komma fram till den eftersträfvade enigheten. Enligt uppgifter som lämnats i utskottet har Danmark förslag till ändrad lagstiftning under behandling, Norge har ett förslag vilande i avvaktan på utgången av en speciell utredning, och Finland har ställt sig avvaktande i uppenbar avsikt att se vad man beslutar i Sverige.

Redan i propositionen hade avvikelser gjorts från köpenhamnsförslaget, och utskottet har gått ett steg längre. Vi har med andra ord fjärrmat oss mer och mer från det som var avsett att vara underlag för en gemensam lagstiftning. Det har därför från skilda håll påyrkats ett fortsatt samråd. För detta har bl. a. kommerserådet Böös uttalat sig. Av rådhusrätten och hovrätten samt i en av de motioner som avgivits från denna kammare har också uttalats, att man borde dröja med denna lagstiftning för att än en gång försöka komma fram till ett för de nordiska länderna gemensamt förslag.

Utskottet avfärdar denna tanke genom att uttala, att det inte är möjligt att finna en helt gemensam linje. Nej, det är klart att detta måhända inte är möjligt, men nog hade det, åtminstone enligt min mening, varit önskvärt med ytterligare ett försök — detta speciellt med hänsyn till det vidgade och fördjupade nordiska samarbete, som vi nu står inför. Jag menar alltså, herr talman, att det är, som jag bedömer det, mindre lyckosamt att vi i dag är ställda inför att säga ja eller nej till det föreliggande förslaget till ändrad sjömanslag.

Jag hade personligen dessutom gärna sett ett uppskov för att uppnå att ar-

Förslag till ny sjömanslag m. m.

betsmarknadens parter på detta område kunde göra ett försök att avtalsvägen lösa en del av de anställningsproblem och andra problem i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, som nu är reglerade i sjömanslagen. För den som haft anledning att en smula syssla med arbetsrätt och kollektivavtal rörande anställningsvillkor, måste ett studium av sjömanslagen vara rätt nedstämmade. Den är en kvarleva från den tid, då man var hänvisad att i lagstiftning ge regler, emedan parterna icke hade organisationer, som kunde enas om avtalsbestämmelser som reglerade förhållandet dem emellan. Nu har ju detta ändrats radikalt. Det finns representativa organisationer för alla grupper på arbetsidan, och även arbetsgivarna har sin organisation. Det hade då legat mycket nära till hands, att man reformerat sjömanslagen på så sätt, att man tagit bort vad som inte behövde regleras lagstiftningens väg och låtit de återstående bestämmelserna utgöra resten av den detaljrika sjömanslag vi nu har.

Jag var med under tre, fyra år när vi i detta land förberedde en lag om arbetsavtal. Den tog sikte närmast på tjänstemännens belägenhet; de hade vid ifrågavarande tidpunkt — det är numera 20 år sedan — inte organisationer som kunde genom avtal ordna upp dessa frågor. Det lagförslaget kom aldrig på riksdagens bord, och jag är närmast glad för den saken. Det är nämligen inte någon tvekan om att det finns större möjligheter för parterna på arbetsmarknaden att ordna upp dessa problem gemensamt i avtal än att lösa dem på ett behandligt och vettigt sätt i en lagstiftning. Det är ju så, att de delar av arbetsavtalet som utgöres av vissa bestämmelser om uppsägningstid, sjuklön och annat, bör av parterna vägas mot de andra anställningsförmånerna, i första hand lönen och dylikt, och man kommer vid förhandlingar fram till den jämvikt mellan vad den ena parten begär och vad den andra parten kan gå med på, som åstadkommer balans mellan parterna. Vidare är man oförhindrad att, så snart ett avtal skall förnyas, göra sådana justering-

ar i avtalet, som är möjliga att uppnå på frivillig väg eller i undantagsfall genom påtryckningar, och på det sättet successivt och organiskt anpassa bestämmelserna efter de varierande anspråk som följer av utvecklingen eller som eljest gör sig starkt kännbara. Man får också en större smidighet i tillämpningen av avtalet än man får om alla dessa villkor är reglerade i en lag. Slutligen läser lagstiftningen bestämmelserna för i regel en mycket lång tid framåt, medan ett avtal på ett enkelt sätt kan justeras vid nya avtalsförhandlingar. Den omständigheten att lagstiftningen har en viss permanens och är stel och svårändrad, leder väl, när en revision förestår, till att arbetstagarparten är angelägen om att flytta fram sina positioner så långt som över huvud taget är möjligt. Ingen kan klandra den för detta, men det kan därigenom ske en förskjutning språngvis som kan vara störande, sedd ur utvecklingssynpunkt.

Nu har utskottet uttalat, att man visserligen har sympatier för en lösning av dessa problem avtalsvägen, men att man tror att sjömanslagen efter en utrensning av de bestämmelser, som lämpligen kan klaras av genom ett avtal, skulle på grund av sina disciplinära bestämmelser komma att verka rätt stötande. Jag kan icke acceptera det resonemanget. Det går ändå inte att för vuxet folk blanda bort korten. Men med det sätt, på vilket sjöfarten bedrivs och måste bedrivas, är det nödvändigt att befälhavarna utrustas med mycket stark behörighet och att sjöfolket måste finna sig i bestraffningsbestämmelser, som inte erfordras till lands och som sammanhängande med de speciella förhållandena till sjöss. Resultatet blir varken bättre eller sämre om man har dessa disciplinära bestämmelser huvudsakligen ensamma i en lag eller om man blandar upp dem med bestämmelser om sjuklön, uppsägningstid och en hel del andra detaljer, som kunde bättre eller i varje fall lika bra ordnas avtalsvägen.

Det har under hand uppgivits, att en av parterna på arbetsmarknaden har ställt sig avvisande till förslag att regle-

Förslag till ny sjömanslag m. m.

ra en del problem genom avtal och sagt, att detta är ordnat i lagen och att man inte ger sig in på det. Jag vill då — jag hoppas vederbörande kommer att läsa referatet från denna debatt i kammaren — uttala som min mening, att det är en ytterst olycklig ståndpunkt som den parten intagit. Det kan icke ligga i arbetsmarknadsparternas intresse att i onödan reglera sina förhållanden genom en lag. Det är större värden och förmåner förknippade med att ordna upp dem vid fria förhandlingar och i fria överenskommelser mellan parterna själva.

Det jag har anfört nu, herr talman, skulle kunna utgöra motiveringen för ett yrkande om uppskov med denna lagstiftning. Jag avstår emellertid från att ställa detta yrkande. Anledningen är dels att jag — speciellt med hänsyn till att så få av kammarens ledamöter har tillfälle att närvara nu — inte räknar med att ett sådant yrkande har någon som helst utsikt att bifallas, men dels också att ett sådant yrkande möjligen skulle kunna uppfattas som bevis på bristande intresse för sjöfolket. En sådan tolkning är jag särskilt angelägen om att förebygga. Jag anser nämligen — och därvid kan jag göra mig till talesman för det parti jag tillhör — att sjöfolket bör få så lugna, trygga och säkra anställningsförhållanden som omständigheterna medger, och att man genom att förbättra dessa villkor också underlättar en god rekrytering.

Emellertid måste den som tagit del av utredningarna, av föreliggande proposition och av utskottets förslag ha blivit övertygad om att det förslag vi nu skall anta inte är så genomtänkt som hade varit önskvärt. Det har icke prövats av parterna på det sätt som man borde göra, när man för lång tid låser fast bestämmelser på arbetslivets område.

Eftersom jag inte har velat yrka uppskov med denna lagstiftningsfråga, har jag låtit mig angeläget vara att inom utskottet söka medverka till justeringar på en del punkter, där jag haft särskilt starka betänkligheter. Jag vill gärna bekräfta, att utskottets ordförande på grund av sin allmänna inställning, sin erfarenhet

och sitt sätt att över huvud taget umgås med människor gjort vad som varit möjligt i syfte att åstadkomma enighet inom utskottet. Sådan har också uppnåtts i många avseenden. Det har varit ett föredömligt sätt på vilket förhandlingarna i dessa delar har letts. Tack vare detta har man kunnat enas om att i kompromissens tecken slopa den utvidgning av begreppet totalhaveri som ingick i propositionen. Vidare har man gjort en liten justering av sjuklönsbestämmelserna, varigenom inte fullt så starka och motiverade erinringar kan anföras mot det avsnittet, som enligt många, kanhända allas mening kunde göras mot motsvarande avsnitt i propositionen. Man har även uppnått enighet om att inte för närvarande tillråda riksdagen att lagstiftningsvägen ordna den ömtåliga och svåra frågan om förhållandet vid konflikt i vilken sjömännen icke är part. Denna fråga har ställts på framtiden.

Allt detta betraktar jag från mina utgångspunkter som en verklig framgång inom utskottet. Jag vill tillägga ytterligare ett par ord därom.

Vi har vid många tillfällen haft planer uppe på en lagstiftning som skulle reglera tredje mans rätt. Problemet togs upp redan i arbetsfredsdelegationen, där jag var ledamot. Resultatet av dess behandling blev en rekommendation till organisationerna att söka ordna frågan avtalsvägen; det gällde närmast arbetsledarnas förhållande vid de öppna konflikterna. Vi fick trettonmannakommisionen, i vilken jag också var ledamot. Dess yttrande och förslag föranledde ingen lagstiftning. En utredning har också företagits av professor Bergendal. Vi har sluppit ifrån en lag som reglerar dessa problem, och i stället har arbetsmarknadens parter på det privata området, till lands, klarat av saken genom avtal eller på annat sätt. Om man nu här får ett rådrum på ett år och de berörda parterna utnyttjar detta rådrum till ett ärligt försök, vore det väl konstigt, om man inte skulle kunna lösa även frågan om sjömännens ställning vid konflikter. Det har ju lyckats Landsorgani-

Förslag till ny sjömanslag m. m.

sationen och Arbetsgivareföreningen att uppnå enighet bland annat vid bestämningen av begreppet skyddsarbete, och det har lyckats för tjänstemannaorganisationerna — jag tänker närmast på Arbetsledareförbundet — att klara av den historien genom avtal med praktiskt taget alla arbetsgivarorganisationer på det privata området. Om man inte följer den linjen utan söker reglera dessa förhållanden genom en lagstiftning, tror jag att detta skulle bereda parterna mycket stora svårigheter, svårigheter som hade kunnat undvikas om man hade gått avtalsvägen. Det torde alla, som har åtminstone så pass stor erfarenhet som jag på detta område, vara på det klara med.

I ett par avseenden har jag varit mycket betänksam mot utskottsförslaget men avstått från att framställa något yrkande. Det ena gäller frågan om sjuklön vid självförvällad arbetsoförmåga. Som sådan har i den nuvarande lagen betraktats arbetsoförmåga, föranledd av könsjukdom. Man överger nu detta och betraktar en sådan arbetsoförmåga såsom icke självförvällad, och följaktligen skall den berättiga till åtnjutande av sjuklön i 6—12 veckor. Jag tror att den uppfattningen stöter rättskänslan och sinnet för vad som är riktigt hos en mycket stor del av dem som har att göra med sjömanslagen eller eljest är intresserade. Därtill har lagtexten fått en sådan formulering — måhända måste den formuleras på ett sådant sätt — att lagstiftaren med litet popularisering av texten närmast säger: »Slarva på bara — arbetsgivaren betalar!» Det avsnittet är därför i mitt tycke rätt olustigt.

Jag är också ganska betänksam mot den ändringen av det skälet att man på den väg, som man nu beträder, inte kommer åt det som man bör komma åt, nämligen sjukdomsfrekvensen. Man borde verka för skydd mot dessa åkommor och för ett hävande av sjukdomen. Hade det varit tid att utarbeta ett förslag, som inneburit skyldighet för redaren att hålla profylaktiska medel och att åtminstone på större fartyg ha någon befattningshavare med nödtorftig utbildning för att kunna medverka till sjukdomens hävan-

de, så hade jag, även om detta medfört väsentligt ökade kostnader för rederierna, velat biträda en sådan tanke. Ty då angriper man sjukdomen. Nu sker ingenting i den riktningen. Man utger lön, och detta motiveras med att redaren inför risken att behöva utge sjuklön också skall ägna ökat intresse åt själva sjukdomen och dess bekämpande. Det är möjligt att så kan bli fallet, men jag är inte övertygad om det. Jag känner som sagt en rätt stor olust inför detta avsnitt i det föreliggande förslaget.

Jag har vidare ansett mig böra anteckna en blank reservation beträffande den del av utskottets förslag som gäller befälhavarens rätt att utdöma disciplinbot och de former i vilka detta skall ske.

Enligt den nuvarande lagen kan befälhavare ålägga en sjöman en viss bot, svarande mot högst sju dagars lön. Han kan emellertid inte göra detta alldeles på egen hand, utan måste utse två gode män som är närvarande vid det förhör som skall hållas med den som har gjort sig skyldig till disciplinbrottet. När man på detta sätt har trängt in i ärendet, belyst det och väl kommit till klarhet med vad som faktiskt har inträffat, har befälhavaren fastställt boten. Nu föreslås den ändringen i detta avseende, att två personer skall agera som gode männen gjorde tidigare men dessutom delta i beslutet. Jag kan inte fatta annat än att detta innebär ett klart undergrävande av befälhavarens auktoritet på fartyget. Det innebär såvitt jag förstår ingen nämnvärd fördel för sjömännen eftersom den nuvarande lagens gode män säkerligen har lika stora möjligheter att påverka utgången som de nya nämndledamöterna kommer att få. Men det blir nu i stället ett divisionsansvar, och förfarandet ger möjlighet för nämndledamöterna att, om de av en eller annan orsak skulle vilja det, visa sig antingen humanare eller strängare än befälhavaren. Och — vad som är det viktigaste — det blir inte längre befälhavaren som avgör saken. Jag tror att detta undergräver befälhavarens position, och jag beklagar därför att förslaget har framförts. Det

Förslag till ny sjömanslag m. m.

är också känt, att ehuru befälhavarnas representant i köpenhamnskommittén inte reste någon invändning däremot, har man på det hållet samma inställning som jag till denna fråga.

I det föreliggande förslaget har vidare införts den nyheten att den, som har blivit uppsagd efter viss anställningstid och från ett fartyg av viss storlek, kan påkalla överläggning med denna nämnd för att få orsakerna till uppsägningen klarlagda. Så länge det inte gäller något annat än att få omständigheterna kända, må det vara hänt, men jag är rädd att man här tar ett första steg som nära nog tvingar fram ett andra, nämligen att göra även frågan om själva uppsägningen beroende av beslut i en sådan nämnd. Och det skulle jag — med den kännedom jag har om dessa problem framför allt vid industrien och om det besvär som arbetsledare, driftchefer och andra där redan har — betrakta som ett mycket olyckligt prejudikat, som jag följaktligen vill förhindra.

Det har sagts att eftersom disciplinboten innebär att man tar den anställdes pengar, kan man inte nöja sig med att låta befälhavaren ensam träffa avgörandet. Jag vill då säga att det tyvärr ligger i sakens natur att det inte är möjligt att på sjöfolket tillämpa de bestraffningsmetoder, som är vanliga inom verksamhet till lands. En varning kan man utdela även till en sjöman, men man kan inte suspendera honom. Den lön, som arbetstagaren genom boten går förlustig, gör emellertid arbetsgivaren ingen vinst av, eftersom beloppet läggs till en särskild kassa och kommer behövande sjömän och deras änkor till godo. Det är alltså ingen risk för att befälhavaren i någon sorts redarintresse lägger beslag på pengar för att minska arbetsgivarens utgifter.

Jag har icke funnit anledning eller ansett lämpligt att framställa något yrkande på dessa punkter. Jag har velat anföra mina synpunkter till den kraft och verkan det nu hava kan och i vart fall för att ge till känna att jag icke är tillfredsställd med ifrågavarande paragrafer i det föreliggande förslaget. I två

andra avseenden har jag däremot, herr talman, icke kunnat acceptera förslaget. Det gäller först och främst den s. k. standardersättningen.

I nuvarande sjömanslag föreskrivs, att om en befälhavare eller någon bland besättningen avskedas avtalsstridigt, skall han erhålla ersättning för den skada som följer av detta. Det vill säga att man har följt de allmänna skadeståndsregler som är bestämmande på arbetsrättens område. Har en befälhavare, som lagstridigt uppsagts, tre eller fyra månaders uppsägningstid, är arbetsgivaren skyldig att utbetala lön tre eller fyra månader, under förutsättning att befälhavaren inte har erhållit annan och likvärdig anställning. Har han däremot kunnat erhålla likvärdig anställning omedelbart, anses han ha fått den förlust täckt som avskedet medförde. Ingen har vunnit på missgreppet, och ingen har förlorat på det. Denna regel är ju allmänt tillämplad på arbetslivets område, så långt jag känner till, och det har ansetts självfallet att denna grundåskädning skall prägla förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Man går nu ifrån denna ståndpunkt och övergår till att bestämma ett mot lönen svarande belopp att under alla förhållanden utges. Det kallas standardersättning. I verkligheten är det en fixerad bot som lagen här stipulerar. Ersättningen skall utges oavsett om den anställde blir arbetslös längre tid efter det att avskedet ägde rum än som svarar mot boten eller om han omedelbart erhåller annan anställning. Denna form för reglering av vad som skall ske när någon har blivit avtalsstridigt avskedad kan jag omöjligt förlika mig med, och om denna nya regel kom i tillämpning på andra områden, skulle den säkerligen vålla mycket stort bryderi. Jag har därför reserverat mig mot detta förslag och yrkat att man håller fast vid skadeståndslinjen. Däremot har jag biträtt förslaget att man i samband med fastställandet av skadeståndsrätten skulle ge sjöfolket allmän rätt till lön vid arbetslöshet i upp till två månader och har därvid låtit mig övertyga av de argument som

Förslag till ny sjömanslag m. m.

har anförts under utskottsbehandlingen.

Jag tycker att det är rätt beklagligt att slå in på den väg som utskottet förordat och som är propositionens. Den innebär en flagrant och klar avvikelse från vad som anses självfallet på arbetsrättens område. Jag har icke kunnat övertygas om att här skulle föreligga speciella omständigheter, tillräckligt starka för att motivera detta avsteg.

Det har visserligen sagts — och det är riktigt — att för sjömän som avviker ur tjänsten gäller mycket hårda straffbestämmelser — de kan få fängelse på upp till ett år, och det kan bli böter och liknande. Ja, det är riktigt. Nyligen yttrade här i kammaren en ledamot, att vi i vår lagstiftning har en mängd straffbestämmelser, som inte borde finnas där. Denna bestämmelse i sjömanslagen om ett så strängt frihetsstraff — då det inte är fråga om myteri — borde ju bort. Den har inte heller tillämpats, mig veterligt. En sjöman som avviker, d. v. s. håller sig borta när fartyget skall gå, riskerar några dagsböter, det är allt. De bestämmelser som gäller för sjömännen och där sålunda vissa inskränkningar kan anses önskvärda, tycker jag inte i och för sig skulle motivera, att man vid ett otillbörligt avskedande från arbetsgivarens sida skall ha denna bot motsvarande två månaders lön.

Om emellertid riksdagen skulle acceptera standardersättningen leder detta, enligt mitt sätt att se, till en för befälhavare och likställda mycket olycklig konsekvens. Med nuvarande skadestandsregler har man ju kunnat få lön under den tid som svarar mot uppsägningstiden eller annan skäligen ersättning. Nu fastslås skadeståndet till ett fixt belopp. Det beloppet motsvarar lön under en kortare tid än vederbörande har avtalat. Befälhavare eller styrmän gör följaktligen vid en sådan lagändring en direkt förlust. Det har klarlagts att man inte bara genom ett avtal om viss längre uppsägningstid än två månader kan få lön för den överskjutande tiden, utan i så fall måste det vara ett speciellt avtal skrivet, där det gjorts hänvisning till lagens bestämmelser. Det lär väl vara få, som

kommer på den tanken, och det lär bli än svårare att få igenom det.

Jag menar således, herr talman, att om riksdagen beslutar standardersättningen, måste de ifrågavarande paragraferna förse med tillägg som bestämmer lönen utöver standardersättningen för den tid, varmed uppsägningstiden överskjuter två månader.

Jag har varit hänvisad till att med hänsyn till de här påpekade förhållandena ställa alternativa yrkanden och ber, herr talman, att få återkomma med yrkanden om bifall till de i reservationen införda textförslagen, varvid yrkandenas innehåll måste bli beroende på hur riksdagen beslutar i fråga om standardersättningen.

Herr BENGTSO: Herr talman! Den lagstiftning som vi nu går att behandla har mycket gammal hävd, och på grund av arbetets särart skiljer den sig från den lagstiftning, som vi annars är vana vid. Det finns bestämmelser som man i vår tid ställer sig frågande inför, exempelvis stadgandet om disciplinbot och en del andra bestämmelser i lagen. I gengäld finns föreskrifter om vissa förmåner, som inte förekommer i annan lagstiftning eller tillämpas på andra områden.

Det stöter givetvis på stora svårigheter för en lekman att bedöma en sådan lagstiftning som den, vilken vi nu skall behandla. Dels möter vi tekniska svårigheter, dels rör det sig om ett arbetsområde med säregna förhållanden, som man inte kan vara så insatt i, och dels är det ett område som inte gäller bara vårt eget land, utan där vi måste ta hänsyn till den konkurrens utifrån som finns på sjöfartens område. Det är därför ett område som är mycket svårt att överblicka.

Jag har i fråga om den föreliggande lagstiftningen ansett att vi inte gärna kan gå längre än Kungl. Maj:t. I stort sett har också utskottet följt vad som föreslagits i propositionen, men på några punkter har utskottet gjort väsentliga avvikelser. På de punkterna tycker jag

Förslag till ny sjömanslag m. m.

att reservationen har gått försiktigare fram, och därför kommer jag att beträffande en del av reservationens punkter ansluta mig till den.

En avvikelse, som jag här skulle vilja säga något om, gäller standardersättningen. I 34 § heter det enligt Kungl. Maj:ts förslag bl. a. följande: »Avskedas sjöman, utan att skäl som i 32 eller 33 § sägs därtill föranlett, är han berättigad att erhålla lön för två månader, om han är maskinchef, styrman, maskinist, föreståndare för ekonomiavdelning eller radiotelegrafist, och för en månad, om han tillhör den övriga besättningen.» etc. Denna bestämmelse har utskottet ändrat därhän, att lön skall utgå under två månader, oberoende av vilken tjänst vederbörande har. Också i fråga om 37 § har utskottet gjort en ändring: när Kungl. Maj:t föreslagit att för de olika grupperna lön skall utgå under en respektive en halv månad, så har utskottet ändrat det till en månads lön för alla, vilket även det innebär en ökning.

Det är dessa avvikelser, som gjort mig betänksam. Jag förmodar att även Kungl. Maj:t vill ge sjömännen en uppmuntran i deras arbete genom att bjuda förmånligare anställningsförhållanden, och därför tror jag att den avvägning som Kungl. Maj:t gjort är riktig. Framför allt finns det inte anledning att här blanda sig i uppgörelserna mellan arbetsmarknadens parter. Man vill ju här ge trygghet åt sjömännen. Bestämmelsen i 34 § enligt utskottets förslag är emellertid inte bara en trygghetsbestämmelse, utan den innebär också att ett skadestånd eventuellt skall utgå, i form av dubbel lön.

Det är ytterligare en punkt i lagen, som jag anser att man bör särskilt beakta. Om någon vill avtala om förmånligare anställningsvillkor än dem som står föreskrivna i lagen, anser jag att man bör ha rätt till det, och ett sådant avtal bör inte på något sätt kunna upphävas genom lagen. I konsekvens härmed har också i reservationen föreslagits att träffat avtal skall gälla oavsett vad lagen säger.

Herr talman! På de nu nämnda punk-

terna har jag anslutit mig till reservationen, och jag kommer att stödja de yrkanden, som är ställda om bifall till reservationen, när vi kommer fram till behandlingen av de av mig berörda paragraferna.

Herr NORMAN: Herr talman! Det kanske inte är så stor anledning att diskutera det föreliggande lagförslaget med dess olika detaljer i det läge, vari frågan nu befinner sig. Andra kammaren har godtagit utskottets förslag utan votering, eller i varje fall utan rösträkning. Skulle första kammaren fatta ett här emot stridande beslut, så vet jag inte hur det skall gå att lösa frågan, ty lagens olika paragrafer är så inflätade i varandra att en ändring av en paragraf helt säkert föranleder behov av ändringar av kanske ett flertal andra paragrafer. Annars skulle det ha varit mycket intressant att få till stånd en verkligt ingående debatt om dessa frågor och de olika synpunkter som här gör sig gällande.

De ärade opponenter, som här yttrat sig, liksom också motionärerna, har framfört en del synpunkter som tål att diskuteras. Man kan i vissa stycken ge dem rätt i vad de här anfört. Särskilt vad beträffar herr Ahlberg känner jag behov av att kvittera den stora artighet, som han visade mot mig, genom att vara litet artig mot honom och ge honom rätt i åtminstone hans principiella synpunkter beträffande skadestandsregeln. Jag kanske får lov att säga några ord om det senare.

Jag skall börja med herr Norling. Herr Norling har talat för en motion, i vilken det yrkas åtskilliga ändringar i det föreliggande lagförslaget. Samtliga ändringar syftar till att göra den svenska lagstiftningen så utformad, att vi kan ansluta oss till de internationella konventionerna på detta område. Jag ger herr Norling alldeles rätt i att det är ett mål som vi bör sträva efter. Det är inte bara min personliga mening, utan det har också riksdagen sagt. När riksdagen yttrade sig över de senaste kon-

Förslag till ny sjömanslag m. m.

ventionerna, så uttryckte riksdagen just den meningen, att vi bör sträva efter att få en sådan lagstiftning att vi kan ansluta oss till de internationella konventionerna.

Läget är emellertid inte sådant att det finns någon som helst möjlighet att göra det nu. Vi kan inte tänka oss att Sverige skulle ikläda sig de förpliktelser som dessa konventioner ålägger en ansluten nation, och kanske vara så gott som ensamma i det fallet. Vi redovisar i utlåtandet hur det är ställt beträffande de två viktigaste konventionerna, nämligen att den ena har biträtts av en nation och den andra inte av någon. Man måste här se till hur det verkar rent konkurrens-mässigt och inte ta större steg framåt än vad som är möjligt utan att försvåra utöandet av näringen för oss i Sverige. Vi måste alltså se det hela i ett större sammanhang och betänka, hur det verkar för vår del.

Även om jag alltså ger herr Norling rätt i hans utgångspunkt, kan jag inte ge honom rätt i att man nu bör söka få till stånd de lagändringar som han yrkade bifall till. Jag tror inte att vi längre behöver diskutera frågan från dessa utgångspunkter, således från önskvärheten att få till stånd en svensk anslutning till konventionerna eller inte.

Om jag sedan i förbifarten får nämna herr Bengtson, kan jag ge honom rätt i hans ställningstagande, då han inte vill godkänna de andra reservanternas motivering såsom skäl för sin anslutning till deras yrkande. Jag har ju för övrigt den uppfattningen, att han har orätt även när han ansluter sig till reservanternas yrkande, men det är en annan sak, som jag inte i detta sammanhang skall gå in på.

Huvudopponenten har varit herr Ahlberg. Han har varit talesman dels för de synpunkter, som framförts i motion nr 492 här i kammaren av herrar Björnberg och Arrhén, och dels för sin egen reservation och därvid i många stycken framfört sin rent personliga och mänskliga uppfattning. Han har talat om önskvärheten av nordiskt samarbete, och på den punkten är vi fullt ense. Jag ger ho-

nom alltså rätt i det första avsnittet av hans resonemang, nämligen att det är både önskvärt och viktigt att söka komma fram till en samnordisk lagstiftning så långt detta låter sig göra på detta område. Denna strävan är ju ingenting främmande för oss, utan vi har tvärtom alltmer sökt få till stånd en likartad lagstiftning på olika områden inom samhällslivet inom de nordiska länderna. Det finns väl knappast något område, där man så intensivt har sökt att förverkliga det önskemålet som just i fråga om sjölagstiftningen.

Motionärerna uttrycker en önskan att vi skall fortsätta på den vägen, men också sin ledsnad över det framlagda lagförslaget. I motion nr 492 skriver man: »Det nära samarbetet och de gemensamma intressen som präglad de nordiska staternas sjöfartsöverläggningar under årens lopp ingåvo förhoppningar om fortsatt sådant arbete» — alltså nordiskt samarbete. — »Med förvåning måste emellertid konstateras att sjömanskommittén i sitt betänkande — — — i betänklig grad kommit att avvika från den tidigare nordiska linjen. Förslaget företter i väsentliga avseenden olikheter med det ovan nämnda köpenhamnsförslaget. Det förefaller som om den 'praktiska nordism' som tagit sig uttryck i samarbete på sjömanslagstiftningens område nu skulle hålla på att brytas.»

Motionärerna förklarar därefter, att det av Kungl. Maj:t nu framlagda förslaget kommit på riksdagens bord under en så ogynnsam del av vårsessionen, att små möjligheter torde förefinnas för riksdagen att tillräckligt granska detsamma. De önskar därför närmast att frågan måtte för dagen avvisas, framför allt med den motiveringen att man bör söka få till stånd större samstämmighet i lagstiftningen inom de nordiska länderna. Motionärerna har emellertid räknat med att det inte är möjligt att nu undgå att ta ställning till det framlagda lagförslaget, och därför har de bjudit till att själva komma med erforderliga ändringsförslag.

Jag är fullt ense med motionärerna då de beklagar, att detta lagförslag har

Förslag till ny sjömanslag m. m.

kommit fram i ett så ogynnsamt läge, att man inte haft tillräcklig tid att övertänka förslaget och dess olika detaljer. Motionärerna har till exempel inte själva haft tid att övertänka motionen från de synpunkter som de själva har utgått ifrån. När motionärerna nu inte trott sig kunna få till stånd ett avslag på hela förslaget, har de som sagt framlagt vissa ändringsförslag. Så gott som alla dessa ändringsförslag avviker från vad man kommit överens om i fråga om gemensam nordisk lagstiftning. Det gäller skadeståndsregeln, disciplinnämnden och den ömtåliga frågan om ersättning vid könssjukdom.

Herr Ahlberg har alltså låtit förleda sig att framställa yrkanden, som skulle göra den svenska lagstiftningen annorlunda än lagstiftningen i de övriga nordiska länderna. De skulle innebära ett avsteg från vad man kommit överens om i Köpenhamn både beträffande standardregeln, disciplinnämnden och formuleringen av 6 § — i det sista fallet har ju herr Ahlberg inte något yrkande, men i fråga om 33 och 34 §§ och därtill nära anslutna paragrafer har han framställt särskilda yrkanden, medan i fråga om disciplinnämnden från hans sida bara föreligger en blank reservation. Om riksdagen skulle följa herr Ahlbergs ändringsförslag, skulle det medföra att vår lagstiftning skulle i mycket viktiga punkter komma att avvika från de övriga nordiska ländernas lagstiftning och från vad man enats om i Köpenhamn.

Om det inte vore så, som jag här redan antytt, att det är i hastigheten som herr Ahlberg har kommit till det resultatet, vore jag faktiskt betänkt på att här citera Mr. Pickwicks odödliga ord om sin gode vän. Jag tror emellertid inte att vare sig herr Ahlberg eller motionärerna är skyldiga till ett sådant tankesätt, att Mr. Pickwicks yttrande med fog passar in på dem. Däremot skulle man nog med skäl kunna citera det om man tänker på dem som inspirerat motionen. Vill man nordisk lagstiftning, skall man nämligen inte samtidigt yrka på ändringar som innebär

att man tar ett steg bort ifrån en gemensam likartad nordisk lagstiftning.

Herr Ahlberg talade sedan om hur underlig han tyckte denna lag vara, som upptar en mängd lagregler och behandlar en mängd spørsmål, som lämpligen hör hemma under de fria överenskommelsernas område. Även på denna punkt ger jag honom rätt. Det är så riktigt i och för sig, att parterna helst utan inblandning från lagstiftarnas sida bör reda upp sina spørsmål själva, söka komma överens i frågor, där olika intressesynpunkter gör sig gällande, och söka komma fram till en lämplig avvägning med hänsyn till de speciella förhållandena. Men herr Ahlberg har inte återgett de skäl som talar för att vi måste hålla fast vid en särslagstiftning när det gäller detta område med dess speciella förhållanden, där människorna liksom bildar ett litet samhälle för sig ute på havet och där det måste råda särskilda regler som inte alltid kan överensstamma med vad som eljest tillämpas inom näringslivet på land.

Om jag sedan övergår till de yrkanden, som har gjorts beträffande ändring av vissa paragrafer, har vi där diskuterat, hur en lämplig skadeståndsregel bör utformas, vilken skall komma till användning vid kontraktsstridiga avskedanden. Principiellt anser jag det vara fullt riktigt med den regel, som nu finns, att ersättning skall utgå för den skada vederbörande har lidit. Men det är synnerligen svårt att komma till rätta med hur stor ersättningen bör vara. Därför har man infört en hjälpregel, som dock visat sig icke hålla i det praktiska livet. Sjömännen säger själva, att de aldrig får ut något skadestånd. Det är viktigt att här ha en mycket lättfattlig regel, som utan svårigheter kan tillämpas av dem som skall bedöma dessa frågor. Det blir väl i första hand mönstringsförrättare eller konsulter, vilka ju inte är jurister.

Det måste alltså vara till fördel att ha en lättbegriplig regel. Man har då enat sig om den föreslagna standardersättningen. Man var fullkomligt ense på denna punkt vid köpenhamnsmötet.

Förslag till ny sjömanslag m. m.

Denna standardersättning har redan tidigare tillämpats i Norge, där den visat sig praktisk och bidragit till att förhindra tvistigheter. Jag tror att mycket vore vunnet om den svenska lagstiftningen i detta fall frånginge sin gamla regel — som ju för övrigt inte är så gammal, ty vi hade ju en bestämmelse om standardersättning när vi införde vår första moderna sjölagstiftning — och fattar beslut som gör att det blir en lika lagstiftning på denna punkt i alla de nordiska länderna.

Nu har herr Ahlberg i sitt yrkande hållit fast vid den gamla skadeståndsreglen i 3 § i det kapitel som gäller befälhavare. Men då han kommer till 34 § har han, fastän i varje fall i princip samma bestämmelser bör gälla som för sjöfolket i övrigt, konstruerat fram en lagtext som varken är en skadeståndsregel eller en standardersättningsregel. Han har här kommit in på någon-ting helt annat, nämligen huruvida det är moraliskt berättigat eller ej att man kan uppbära lön från två olika håll på en gång.

Den av herr Ahlberg föreslagna lagtexten har vi inte diskuterat i andra lagutskottet. Min reflexion nu är emellertid att den kan medföra, att vederbörande inte får något skadestånd alls. Låt mig ta ett exempel. En steward drabbas av ett sådant här kontraktsstridigt avskedande, kanske på grund av att fartyget försäljes, varför redaren inte längre behöver ha besättningen kvar. Stewarden skall då ha skadestånd. Han har kanske varit erbjuden en mycket förmånlig plats på land eller på sjön men stannat kvar på fartyget därför att han trivts med kamraterna, båten osv. Han har alltså tidigare tackat nej till ett förmånligt erbjudande och då räknat med att få stanna kvar på fartyget. Men så inträffar den situationen, att fartyget försäljs och han blir arbetslös. Då skall han enligt nuvarande regel ha skadestånd. Man måste då räkna med att det med hänsyn till att han fransagt sig en förmånlig plats blir ett juridiskt krångligt problem att räkna ut hur stort skadestånd han bör ha. Om man då har en

sådan standardregel som den här föreslagna, vet man att han skall ha två månaders hyra i skadestånd.

Det kan givetvis hända, att stewarden får arbete när han kommer hem till Sverige. Han kanske får ett sjukvikariat som hovmästare på en restaurang eller ett tillfälligt vikariat på en båt. Då får han alltså genom detta vikariat lön under dessa två månader. Sedan upphör emellertid vikariatet, och han kanske tvingas gå arbetslös en lång tid. Enligt herr Ahlbergs tankegång skulle stewarden då inte få ett öre i skadestånd för att han, medan han var anställd på fartyget, avstått från möjligheten att ta den då erbjudna förmånliga anställningen. Han skulle nämligen inte få några pengar från redaren, eftersom han uppburit lön under de två månader då han skaffade sig ett vikariat. Jag medger att detta är ett konstruerat exempel, men det är ett sådant exempel som man måste konstruera när man skall bedöma innehållet i ett stadgande i lagstiftningen.

Den lagtext, som herr Ahlberg föreslagit, tror jag inte håller, och det skulle vara mycket vanskligt, om riksdagen skulle följa herr Ahlbergs förslag. Ty vad vi här beslutar i fråga om ändring av Kungl. Maj:ts förslag skall ju granskas av lagrådet, och man vet inte vilka konsekvenser det skulle medföra.

Då jag alltså rent principiellt ger herr Ahlberg rätt i hans resonemang om skadeståndsbestämmelserna och deras utformning, bär det mig inte alls emot att just i detta fall förorda en standardersättning med en lättillämplig regel. Det ger sjömännen en känsla av trygghet i deras arbete, som jag tycker det är vår plikt att ge dem. Det bör också vara en glädje för oss att göra detta med hänsyn till allt vad de har gett oss under svåra tider och fortfarande många gånger ger, även om tiderna nu är annorlunda och det inte längre är så vanskligt att hjälpa till med arbetet för folkförsörjningen som det för inte så länge sedan var.

Beträffande disciplinnämnden hade, vill jag minnas, herr Ahlberg inte något yrkande, och under sådana förhållan-

Förslag till ny sjömanslag m. m.

den är det kanske inte så stor anledning att diskutera denna fråga.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag i dess helhet.

Herr ÅMAN: Herr talman! Jag vill på en punkt understödja vad herr Ahlberg här har anfört, nämligen när det gäller § 41, beträffande vilken jag har motionerat om en ändring av det förslag, som innefattas i propositionen.

Det gäller här frågan om huruvida uppsägningsrätten skall ta över vad som här sägs. Det är väl på det sättet att den omständigheten, att man inte i avtalsfäst form på sjöfartens område har bestämmelser, som säger att den längre uppsägningstiden skall gälla vid förslingsfall, har sin grund i att man av ålder haft en lagstiftning, som har stipulerat en viss ordning på denna punkt. När nu denna lagstiftning är föremål för behandling, tycker jag att det hade varit rimligt, att man i detta sammanhang hade gjort en ändring därhän, att även om ett fartyg förliser så skall den omständigheten inte få medföra att vederbörande får en lön, som utgår under kortare tid än den under vilken han skulle uppbära lön vid vanlig uppsägning.

Jag vet inte vad som från början föresvävat lagstiftarna på 1800-talet, men det troliga är väl att man räknat med — såsom jag angivit i motionen — som någonting inte alldeles ovanligt, även om det inte var normalfallet, att redarna var ägare av enstaka båtar och att det kunde medföra svårigheter att binda dem för en löneersättning, därest båten hade förlist. Jag måste säga att det i dag ter sig såsom en ren orimlighet gentemot de allmänt spikade tjänsteförhållandena i landet för alla tjänstemannakategorier, att om en arbetsgivare genom förlisning berövas sitt fartyg och en annan arbetsgivare genom brand berövas sin fabrik, så skall den som berövas sitt fartyg befrias från den förpliktelse han iklätt sig att, därest anställningsförhållandet skall upphöra, utge minst den ersättning, som ryms inom

ramen för den fastställda uppsägnings-tiden. Jag tror inte att det finns några praktiska skäl, som talar för en åtskillnad mellan sjöfartsnäringen och andra näringar i det avseendet. Det är faktiskt på det sättet, att sjöfartens folk genom denna lag kommer i en sämre ställning än den, som motsvarande tjänstinneha-vare inom varje annat område befinner sig i.

Jag är mycket tacksam för det sätt på vilket utskottet tagit på denna fråga. Utskottet säger nämligen, att yrkandet i motionen i och för sig överensstämmer med billighetens krav, men då spørsmålet inte har berörts i tidigare sammanhang har utskottet inte velat tillråda ett beslut i frågan utan en föregående utredning. Jag beklagar att man inom den utredning, som hade denna fråga om hand, inte hade ögonen öppna för det ur tjänstemannasynpunkt faktiskt principiellt mycket viktiga, som ryms inom denna frågeställning, där faktiskt en kategori av tjänstemän i detta land på grund av sjömanslagen kommer att ställas i en annan och sämre ställning än andra.

Nu kan man säga att efter utskottets välvilliga uttalande borde förutsättningarna vara större att i avtalsform träffa en överenskommelse med redarna om att uppsägningstiden skall gälla även i dylika fall. Alldeles säkert är det emellertid inte, och det är möjligt att man får återkomma till frågan, därest den möjlighet som utskottet här visat på, nämligen förhandlingsvägen, inte visar sig framkomlig.

Jag förstår utskottets betänksamhet, men jag skulle för min del gärna ha sett att man trots detta, då det här ändå inte gäller någon komplicerad teknisk fråga, hade föreskrivit, att när en person har tre månaders uppsägningstid skall han minst ha denna uppsägningstid till godo, därest fartyget förliser. Om han avskedas i vanlig ordning med uppsägningstid och med möjlighet att skaffa sig en annan sysselsättning, har han de tre månadernas uppsägning, men blir han arbetslös på grund av ett omfattande olycksfall, då han således ställs i en

mycket besvärligare situation, har han inte dessa tre månaders uppsägning. Detta kan jag inte för min del finna är rimligt och välbetänkt.

I fråga om 41 § ber jag därför att få yrka bifall till den av herr Ahlberg och fru Ewerlöf vid denna punkt fogade reservationen.

Herr AHLBERG: Herr talman! Utskottets ordförande har bland annat sagt, att motionärerna talat för nordiskt samarbete och fordrat ett sådant, men att de trots detta föreslagit ändringar, som strider mot det samarbete, som man hittills åstadkommit. Om detta innebär ett klander, vilket jag fattade att det var, är jag tvingad att säga att jag befinner mig i ett mycket gott sällskap, ty herr Norman själv har handlat på samma sätt. Köpenhamnsförslaget innebär nämligen en standardersättning för en månad för flertalet sjömän. Utskottet, där herr Norman i hög grad medverkat — och på ett sätt som jag har prisat — föreslår emellertid, att denna enda månad skall förlängas till två. Vi får således, i den mån det är något fel i detta, ta klandret lika hårt, både herr Norman och jag. Jag för min del tar det inte så hårt.

Det har bestämts att propositioner i detta ärende kommer att ställas på utskottets förslag i dess helhet. Då jag utgått från att det skulle bli ett avgörande om standardersättning eller icke, har jag tillsammans med fru Ewerlöf haft alternativa förslag. I denna situation tvingas jag, herr talman, att välja, och av skäl, som redan utvecklats av herr Norman, kommer jag därvid att välja den justering i utskottets förslag, som jag anser vara erforderlig och nästan oundviklig, försåvitt man tar standardersättningen.

Jag kommer därför att yrka bifall till lagtexten i 3, 34 och 41 §§ sådan den är angiven i reservationen på sidorna 124 och 125.

När herr Åman nu yrkar bifall till 41 § och angivit motiveringen till detta sitt ställningstagande, vill jag säga att precis samma skäl talar för en justering

Förslag till ny sjömanslag m. m.

av 3 och 34 §§. Om en befälhavare med rätt till tre månaders uppsägningstid eller längre tid förlorar sin anställning på grund av att fartyget sjunker eller annars havererar totalt, så är han inte i en bättre ställning än om arbetsgivaren avtalsstridigt skickar i väg mannen utan någon uppsägning alls. Anses det riktigt — och jag anser det vara riktigt — att arbetsgivaren utger lön vid haveri för minst den tid, som uppsägningstiden överskjuter två månader, tycker jag det är än starkare skäl att samma skyldighet skall åligga arbetsgivaren, om han avtalsstridigt avskedar befälhavaren eller någon annan med längre uppsägningstid än två månader.

Jag hoppas därför att de som avser att rösta för en ändring av 41 § av precis samma skäl, om inte ännu starkare, också skall biträda yrkandet om ändrad lydelse av 3 och 34 §§. Formuleringen avviker från utskottets förslag endast därtutinnan att det tillagts, att lönen dock icke må utgå för kortare tid än som motsvarar avtalad uppsägningstid.

Jag föreställer mig att en sammanjämkning vore enkel att göra, om kammaren stannar för ett bifall till detta mitt yrkande. Det är i varje fall den enklaste sammanjämningsvägen om man stannar vid detta yrkande, vilket jag kommer att göra.

Herr NORMAN: Herr talman! Det har i denna debatt gått på samma sätt som i utskottet; när vi började diskutera, var våra ståndpunkter måhända ganska långt skilda från varandra, men vi närmade oss varandra mer och mer.

Nu ser det ut som om vi bara skulle behöva tvista om huruvida uppsägningstiden skall vara med i lagen eller inte. Utskottet tycker att det, såsom herr Åman sade, i sig självt är mycket som talar för den saken. Men vi är försiktiga; vi har inte vågat oss på att förorda, att riksdagen nu skulle besluta införa denna bestämmelse i lagtexten.

Sjömanskommittén, som består av representanter för redarna, befälet och de övriga ombordanställda samt av särskilda sakkunniga, har dryftat alla hithö-

Förslag till ny sjömanslag m. m.

rande frågor vid ingående debatter och har därvid inte tagit upp frågan om uppsägningstiden i detta sammanhang. Då har vi inom utskottet sagt oss, att det är litet vanskligt att genomföra ett förslag, som inte blivit diskuterat och remissbehandlat i vanlig ordning.

Personligen har jag gjort den lilla reflexionen, att det kanske skulle kunna vålla olägenheter för de anställda att införa den ifrågasatta bestämmelsen om uppsägningstiden. Det är möjligen ett mera teoretiskt resonemang, men det skulle åtminstone kunna tänkas ligga i motpartens intresse att söka få in i avtalet en bestämmelse om så kort uppsägningstid som möjligt, detta för att inte behöva riskera ökade ekonomiska konsekvenser i form av skadestånd och dylikt.

Jag tycker nog att denna sak bör övervägas på ett grundligare sätt än vi kunnat göra i utskottet.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan, såvitt anginge 3 och 34 §§ i det av utskottet tillstyrkta förslaget till sjömanslag, därefter särskilt rörande utskottets hemställan, i vad den avsåge 41 § i nämnda förslag, vidare särskilt angående utskottets hemställan, såvitt rörde 10, 18, 27, 57 och 62 §§ i samma lagförslag samt slutligen beträffande utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om utskottets hemställan, såvitt anginge 3 och 34 §§ i lagförslaget, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag beträffande nämnda paragrafer, som innefattades i den av herr Ahlberg och fru Ewerlöf vid utlåtandet avgivna, med II B betecknade reservationen.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan i förevarande del vara med övervägande ja besvarad.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de yrkanden, som förekommit rörande utskottets hemställan, i vad den avsåge 41 § i samma lagförslag, propositioner, först på bifall till berörda hemställan samt vidare på antagande av det förslag beträffande nämnda paragraf, som innefattades i den av herr Ahlberg och fru Ewerlöf vid utlåtandet avgivna, med IV A betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan i angivna del, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ahlberg begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet i sitt utlåtande nr 44 hemställt, såvitt angår 41 § i det av utskottet tillstyrkta förslaget till sjömanslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag beträffande nämnda paragraf, som innefattas i den av herr Ahlberg och fru Ewerlöf vid utlåtandet avgivna, med IV A betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Beträffande utskottets hemställan, såvitt rörde 10, 18, 27, 57 och 62 §§ i lagförslaget, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle bifallas, dels ock, av herr Norling, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att nämnda paragrafer erhöles den lydelse, som förordats i motionen II: 626.

Vid sedermera enligt dessa båda yrkanden gjorda propositioner bifölls utskottets hemställan i nu ifrågavarande del.

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt.

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckta motioner angående en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

I de likalydande, den 30 januari 1952 till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 243 i första kammaren av herr *Bergvall* och nr 319 i andra kammaren av herr *Håstad* hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del såsom vilande besluta ändringar av och tillägg till regeringsformen och riksdagsordningen avseende en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet enligt följande huvudlinjer:

1) Det konsultativa referendum utvidgas på så sätt, att även en minoritet av riksdagen, förslagsvis en fjärdedel av vardera kammarens medlemstal, äger att begära att en dylik omröstning skall anordnas antingen om ett allmänt principspörsmål eller om en proposition, som ej rör budgeten eller traktater med främmande land, och att omröstningen skall komma till stånd, så framt ej riksdagens kamrar genom samfällt beslut förklara omröstningens hållande vara till allvarligt men.

2) Decisivt referendum införes:

a) för grundlagsfrågor på så sätt att ett av riksdagen första gången antaget grundlagsförslag må efter samfällt beslut av riksdagens kamrar i stället för att vila tills efter nyval till andra kammaren omedelbart hänskjutas till folket för avgörande,

b) för lagfrågor enligt § 87 regeringsformen och andra därmed jämförliga författningar, vilka tillkomma genom samfällt beslut av Konung och riksdag, därest en kammare eller en minoritet inom riksdagen, förslagsvis en fjärdedel av vardera kammarens medlemstal, omedelbart efter det att riksdagen beslutat

sådan ny lag eller författning eller upphävande eller ändring av eller tillägg till dylik ingiver framställning om folkomröstning och såframt ej bägge kamrarna genom samfällt beslut förklara beslutet trängande,

c) för frågor angående nya eller förhöjda anslag i riksstaten eller allmänna principbeslut berörande statens styrelse och verksamhet på samma sätt och under enahanda villkor som under 2 b),

d) i fråga om kyrkolag bör eventuell folkomröstning anordnas på samma sätt som enligt 2 b), dock att, om kyrkomötet fattar sitt beslut efter riksdagen, en viss tid fastställs, inom vilken begäran om folkomröstning skall inges,

e) Konungens vetorätt i frågor om författningar och lagar bör utövas innan en av riksdagen, av en av dess kamrar eller av en riksdagsminoritet begärd decisiv folkomröstning utlyses, varvid Konungens vägran att gilla ett av riksdagen för dess del fattat beslut i en författnings- och lagfråga automatiskt innebär att frågan förfallit utan folkomröstning.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 243 och II: 319 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Herlitz*, *Lundgren*, *Hansson*, *Swedberg*, *Nordkvist*, *Hammar* och *Håstad*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, under uttalande av angelägenheten att folkomröstningsinstitutet utbyggdes på det sätt, som i reservationen angivits, måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om framläggande utan dröjsmål av förslag om sådant utbyggnade.

Herr **HERLITZ**: Herr talman! Då riksdagen nu, nästan för första gången, på allvar ställes inför frågan om folkomröstningsinstitutets införande i vårt land, skall jag börja med att säga att jag väl förstår dem, som hyser oro och osäker-

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

het inför det nya och oprövade. Jag förstår av resonemang jag fått höra, som gått ut på att man känt bekymmer inför att den ena eller andra gruppen av frågor skulle kunna sändas ut till avgörande genom omröstning bland medborgarna i allmänhet. Jag förstår också de principiella betänkligheter, som går ut på att de avgöranden, som träffas i riksdagens kamrar, får en helt annan tyngd och ett helt annat värde än de avgöranden, som kan träffas av folket på grundvalen av ofullständiga informationer o. s. v. Jag förstår också dem som säger att det väl måtte vara lika bra att vi, folkets valda representanter, beslutar, som att folket kallas att göra det självt.

Man förstår som sagt mycket väl dessa och en hel del andra argument, som jag inte här skall försöka räkna upp. Och man förstår dem desto bättre, som liknande synpunkter naturligtvis gjort sig gällande var gång det rört sig om att ta något nytt stort steg i riktning mot folkstyrelsens utveckling. Betänkligheterna var stora år 1918, då den graderade skalan togs bort och makten över kommunerna och första kammaren lades i helt andra händer än förut. Går vi ett stycke längre tillbaka, erinrar vi oss den oro som naturligtvis hystes i vida kretsar år 1907, då det gällde att genomföra den allmänna rösträtten. Om man så vill kan man gå ytterligare ett steg tillbaka: Hur ängslades man inte på många håll år 1865, då det var meningen att de gamla stånden skulle ge vika och lämna makten till det svenska folket?

Ja, det finns risker. Man kan inte med någon säkerhet bedöma, hur folkomröstningsinstitutet i allo kommer att slå ut. Men för mig står det klart, att vi bör ta dessa risker. Tiden är inne för att våga steget. Och riskerna får väl nu bedömas ungefär på samma sätt som man gjorde t. ex. år 1865. Allt tal om det svenska folkets oberäknelighet — för att inte säga otillräknelighet — som jag hört i utskottet under behandlingen av denna fråga påminner mig om en klassisk vorden replik av en talare på riddarhuset år 1865. Han sade att byggmästaren till representationsreformen, De Geer, tyck-

tes vilja handla efter förebild av Skaparen själv, som enligt skalden »hängde på intet sitt murarelod när han murade världen». Denne talare fick med eftertryck svaret — jag minns inte om det var från De Geer eller någon annan — att det här sannerligen inte gällde att hänga på intet, utan helt enkelt att förlita sig på det svenska folket.

Vi borde, tycker jag, kunna vara mogna att göra det också här. Hela den demokratiska ordningen och folkstyrelsen i vårt land bygger dock på intet annat än denna — om man så vill irrationella och kanske någon gång bedrägliga — tilltro till det svenska folket. Oroar man sig för att folket exempelvis av vilseledande agitation i en illvillig tidningspress kan bli fört på vilsna banor vid en folkomröstning, då måste man väl säga sig att det är ännu mycket kusligare med de politiska val, som vi nu förtroendefullt överläter åt svenska folket. I själva verket bör man väl med lättare sinne kunna någon gång — det är ju inte fråga om annat än sällsynta fall — anförtro åt folket att avgöra en konkret, noga definierad fråga. Det är ju någonting mycket mera krävande när det svenska folket vart fjärde år skall ta ståndpunkt till och träffa sitt val med hänsyn till det väldiga komplexet av politiska frågor i dess helhet.

Folket har enligt min mening här en funktion att fylla. Det är inte bara så, att vi inte bör rädas för det, utan vi bör positivt önska detta steg till växelverkan mellan folkrepresentationen och folket. Låt oss ett ögonblick tänka på hur utvecklingen gått i detta land. Om någonting varit utmärkande för svensk statsordning sedan gammal tid, så har det varit att vi haft ett system av jämvikt och balans; vi har varit rädda för att lägga all makt på ett enda håll. Den tanken har i hög grad satt sin prägel på vår nuvarande regeringsform. Men observera huruledes alla de element, som balanserat riksdagens makt, på senare tid fallit bort. Den personliga kungamakten har vi inte längre att räkna med, och inte heller regeringsmakten representerar en vilja som träder i motsätt-

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

ning till folkrepresentationens, första kammaren är inte längre artskild från andra kammaren o. s. v. Vi får lov att klart inse och erkänna det förhållandet, att vårt nuvarande statsskick innebär en maktkoncentration i detta hus, vartill motstycke saknas i hela vår historia.

Under sådana förhållanden kan jag inte annat än finna det naturligt att man söker åstadkomma något av balans genom att — med försiktighet, jag upp-repar det — ge möjlighet att inhämta folkets mening, då det ter sig tvivelaktigt huruvida riksdagen verkligen ger ett fullödigt uttryck åt denna mening. Vi känner alla de förutsättningar, från vilka vi har att utgå, och de förhållanden under vilka vi arbetar. Trots all vår bundenhet vid partiprogram o. s. v. vet vi mycket väl, att det ständigt och jämt gäller för oss att träffa avgöranden, där vi inte kan vara förvissade om att bak-om vår mening står en folkmening. Kan det inte anses vara en naturlig balansfunktion som vi kallar det svenska folket att självt utöva, om vi i sådana fall, där man på goda grunder kan hysa tvekan huruvida riksdagen representerar folkets mening, frågar folket självt till råds?

Herr talman! Jag har så länge jag suttit här i riksdagen vid det ena tillfället efter det andra talat om nödvändigheten av författningens anpassning. Jag har framhållit att det länder till stort fördärv, om man bibehåller gamla former utan förändring och justering, under det att på grund av ändrade förhållanden dessa gamla former har fått en helt ny innebörd. Jag har därför vid alla möjliga tillfällen haft anledning att tala — så där i största allmänhet — om behovet av konstruktiva insatser till vår författnings förnyelse. Men här ges ju oss en utomordentlig konkret riktpunkt för en sådan revision av vår författning. Och det är här frågan om att lägga in ett balanselement, som ostriktigt ligger helt och fullt inom ramen för demokratiens principer och program.

Man får naturligtvis se en sådan företeelse som införandet av folkomröstning i sin återverkan i olika samman-

hang, och därom kunde mycket vara att säga. Jag skall ta upp några få synpunkter.

Inom folkomröstningskommittén har man mycket bekymrat sig över det förhållandet, att folkomröstningar kanske kan bli äventyrliga för regeringens ställning. Hur skall det gå med regeringen, om den röner mothugg vid folkomröstningar? Mina damer och herrar, återigen detta bekymmer som vi möter på alla möjliga punkter, som vi t. ex. mötte då det gällde valreformen och då det var fråga om en liten reform med avseende på våra utskottsval: vi måtte väl för allt i världen inte skada den starka regeringsmakten, så att den råkar ut för någon fara! Mitt svar på detta är att jag aldrig kunnat inse att vi inte kan ha en regering, som någon gång finner sig i en motgång som den lider. Så har regeringar fått göra förr i världen ständigt och jämt, och jag tror att det går ihop ändå, om regeringen någon gång röner ett bakslag. Det är mitt första svar. Sedan får jag medge att det kan ju tänkas att en situation, då regeringen i en allvarlig fråga röner ett stort bakslag i en folkomröstning, får sina konsekvenser för regeringsbildningen. À la bonne heure, då får vi reda ut den saken! Bekymret hur det skall gå med regeringen kan jag inte tillmäta någon avgörande betydelse.

Om vi sedan ser på folkomröstningens återverkan på oss själva, vill jag med all kraft stryka under vad som så många gånger i olika sammanhang framhållits om folkomröstningens betydelse i detta hänseende. Erfarenheten från skilda håll visar, att själva vetskapen om att folkomröstningen kan gripa in kan leda partierna i folkrepresentationen till att såvitt möjligt söka samlande lösningar. Man undviker att med knapp majoritet driva igenom en sak, mot vilken en stark minoritet reser ett intensivt motstånd. Utmärkt, om så sker! Ty det är väl just det som vi ur demokratisk synpunkt måste önska, nämligen att vi så mycket som möjligt kommer fram till samförståndslösningar och icke sådana lösningar, som en knapp majoritet

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

utan hänsyn till minoritetens mening driver igenom.

Vidare ett ord om folkomröstningens inverkan på folket självt. Jag skulle vilja starkt stryka under folkomröstningens fostrande betydelse. Jag vill genast göra en reservation för uttrycks sättet, ty det låter litet ohövligt, om jag står här i riksdagen och talar om att svenska folket behöver uppfostras. Min erfarenhet säger mig att det finns oerhört mycket av eftertanke över och intresse för självständig bearbetning av de politiska frågorna — det finns mycket mer därav än vi tror, därför att detta i så liten grad kan komma till uttryck i de enda former vilka vi nu anvisar åt det svenska folket att göra sig gällande i, nämligen vid valen.

Vi behöver alltså inte sätta i gång med några uppfostrande åtgärder för att man fram ett intresse som nu skulle saknas. Men det råder intet tvivel om att folkomröstningsinstitutet är ägnat att breda ut detta intresse, detta sysslande med och denna omtanke om allmänna angelägenheter i vidare lager av vårt folk. Vi kan t. ex. se på Schweiz. Varje iakttagare av schweiziska förhållanden har blivit slagen av det utomordentliga värde man där har i att medborgarna i allmänhet är med i de allmänna angelägenheterna på ett sätt, som vi här inte känner till: de tänker över dem, är intresserade av dem och känner ansvar för dem.

En av de stora bristerna i vårt nuvarande statsskick är att folkets direkta deltagande i det offentliga livet mer och mer har försvunnit. Utvecklingen går mer och mer i den riktningen att klippa av allting som finns av direkta förbindelse-länkar mellan den enskilde och det allmänna. Så koncentreras de allmänna angelägenheterna i denna sal, liksom i fullmäktige i stället för på stämmor och styrelser, och den stora massan har inte längre någon beröring med dem. Vår folkstyrelse behöver det krafttillskott, som består däri att folket kommer att direkt delta i de allmänna angelägenheterna.

Nu är det fråga om dagens läge. Så-

som framgår av konstitutionsutskottets utlåtande har ju utskottets majoritet — inklusive en ledamot av kommittén, herr Wahlund — ställt sig fullkomligt likgiltig och avvaktande. Ingenting har kunnat övertyga den om att det nu gällde att ta en bestämd ståndpunkt. Det konstateras att problemet är intressant och att det får övervägas vidare. Det är ett magert resultat, särskilt från det parti, som — jag tror under 35 år eller något sådant — haft folkomröstningen på sitt program och val efter val har gått till det svenska folket förkunnande att det är intresserat av denna angelägenhet.

Vad däremot beträffar de partier, som är representerade bland reservanterna, får jag säga att det inom dessa har röjts ett utomordentligt starkt intresse för denna fråga. Och så starkt och tveklöst har detta intresse på flera håll där varit, att man har önskat att man kunde redan nu lägga fram ett färdigt förslag till grundlagstext att presenteras för riksdagen. Jag har all anledning att nämna detta därför att jag får ta på mig ansvaret för att jag i måhända överdriven försiktighet har ryggar tillbaka inför de mödor och besvärigheter, som ett färdigställt lagskrivande i det här ämnet nu skulle fordra.

Men om jag sålunda på den punkten varit tveksam och om sålunda högern och folkpartiet inte kommit längre nu än till att begära ett bestämt principuttalande i frågan från riksdagens sida, är det mig angeläget att säga, att då detta sker är det i varje fall från min sida inte uttryck för någon som helst tvekan om den väg, som vi bör slå in på, utan det är endast en konsekvens därav att saken har kommit fram på ett sådant stadium av vårt arbete, att de rent praktiska svårigheterna har stått överväldigande i vägen.

Jag vill således livligt förordade att vi i enlighet med reservanternas hemställan nu intar en principiell ståndpunkt i överensstämmelse i huvudsak med de linjer, som har uppdragits av folkomröstningskommittén och i den till utredningens betänkande fogade, av herrar Bergvall och Håstad avgivna reservatio-

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

nen. Då jag gör detta, vill jag inte fördölja att det på enstaka punkter finns sådant som jag skulle önska litet annorlunda — jag skulle vilja ha en modifikation här och en modifikation där; det antydes delvis i reservanternas skrivning — men jag finner inte anledning att uppehålla mig vid dessa enskildheter.

För min del vill jag stanna vid denna allmänna principdeklaration rörande min syn på saken; jag är övertygad om att en härvarande ledamot av folkomröstningskommittén kommer att mera fylligt utveckla innebörden av det program, som jag här velat ansluta mig till.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herrar *Ewerlöf* och *Domö*.

Herr **OLSSON, KARL JOHAN**: Herr talman! Här föreligger inte något konkret förslag, vare sig från utskottets eller reservanternas sida. Reservanterna har inskränkt sig till att begära, att Kungl. Maj:t utan dröjsmål skall framlägga ett förslag om införande av folkomröstning. Under sådana förhållanden finns det knappast någon anledning att ge sig in på någon mera djupgående diskussion i frågan. Men då jag har varit ordförande i folkomröstnings- och valsättsutredningen och då jag är medansvarig för det betänkande, som majoriteten inom denna utredning har kommit fram med, vill jag motivera den ståndpunkt, som kommittémajoriteten har intagit.

Om jag då först får knyta an något till vad den föregående ärade talaren anförde, vill jag säga att jag nog inte kan dela hans uppfattning om att ett system med folkomröstning är mera demokratiskt än ett representativt system, sådant vi för närvarande har. Det framgick av hans anförande som om han hade den uppfattningen, och det har i varje fall i diskussionen om betänkandet framkommit sådana synpunkter som att det ur demokratisk synpunkt skulle vara en nödvändighet att införa ett system med beslutande folkomröstning. Om till

mig ställes frågan vilket av de två systemen, vårt nuvarande representativa system eller ett system med folkomröstning, som är mera demokratiskt, måste jag sanningsenligt för min del svara, att jag inte vill medge att något av systemen är mer demokratiskt än det andra, utan att båda två låter sig väl förena med demokratien och låter väl försvara sig ur demokratisk synpunkt. Jag tror därför att frågan, vilket som är mer eller mindre demokratiskt, kan lämnas helt utanför den här diskussionen.

Vi har ju för övrigt här i landet provat bägge systemen. Vi har på det kommunala området till för inte så länge sedan haft en ordning, där medborgarna direkt fått fatta de avgörande besluten på stämmorna. Erfarenheterna från den tiden ger inte utslag åt vare sig det ena eller andra hållet. De visar att detta system har haft sina fördelar, men också att det haft sina påtagliga nackdelar. Och ur demokratisk synpunkt tror jag inte att vi gjort någon förlust på att vi fått fullmäktigeinstitutionerna införda i våra kommuner.

Vad som gjort att vi övergått till det representativa systemet litet varstans, både i stat och kommun, är naturligtvis först och främst praktiska skäl. Det har visat sig vara en opraktisk anordning, att medborgarna direkt skall delta i besluten. Det har befunnits mer ändamålsenligt att utse särskilda ombud, utrusta dessa ombud med befogenhet att fatta beslut och sedan avkräva dessa ombud räkenskap när deras mandatperiod går ut. Och detta vill jag påstå är en mycket demokratisk ordning.

Det talas om hur bra demokratien är t. ex. i Amerika, i Schweiz och på andra håll, där man har folkomröstningsförfarande i större eller mindre utsträckning. För min del skulle jag inte våga göra ett sådant påstående som att Amerika är mer demokratiskt än t. ex. England, ehuru väl statsskicken i de båda länderna skiljer sig i åtskilliga hänseenden från varandra. Om någon säger mig, att den amerikanska demokratien är överlägsen den svenska, bestrider jag detta påstående på det bestämdaste. Jag vågar

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

påstå, att det svenska statskicket mycket väl uthärdar en tävlan med både det amerikanska och det som kan förekomma i andra länder. Jag vill påstå att det representativa system, som vi har utbildat här, fungerar utomordentligt bra och enligt min mening bättre än andra system gör i andra länder — system som kanske ligger herr Herlitz' hjärta närmare än vårt eget system.

Men Schweiz då? frågar man. Schweiz är det stora argumentet i diskussionen om huruvida folkomröstningssystemet är att föredra framför det representativa system som vi har. Ja, för min personliga del är jag inte alls beredd att medge, att det svenska systemet är underlägset det schweiziska eller i något avseende sämre än detta. Vi får komma ihåg att de båda systemen aldrig tillämpats under jämförbara förutsättningar. Vi vet inte hur det schweiziska systemet skulle fungera i Sverige och inte heller hur det svenska systemet skulle fungera i Schweiz. Det är inte möjligt att göra någon sådan jämförelse mellan dessa två system, att man kan säga att det schweiziska är det svenska överlägset eller tvärtom.

När det gäller Schweiz får man komma ihåg att särskilda förhållanden kan ha gjort att dess system har slagit förvånansvärt väl ut. Här har sådana faktorer som historisk tradition och åtskilligt annat spelat in. Även den omständigheten att Schweiz är en förbundsrepublik måste tillmätas betydelse, liksom också att Schweiz inte har något parlamentariskt system liknande det vi har. Det är självklart att om vi liksom Schweiz hade ett system med en ständig samlingsregering, där alla de stora demokratiska partierna är representerade, skulle jag anse det schweiziska systemet vara mera rimligt än om man tänker sig att nu applicera det på svenska förhållanden.

Vårt system har växt fram ur våra egna förhållanden. Det är historiskt bevingat, lika väl som det schweiziska systemet är det i Schweiz. Det passar vårt folk, våra förhållanden och vår tradition. Andra länder må ha sina system

— om det är bättre eller sämre än vårt, lämnar jag därhän. Jag vill inte påstå att det ena är bättre än det andra. Det för mig avgörande är om vårt system har slagit väl ut eller om det finns anledning att mönstra ut det därför att det varit behäftat med större skavanker.

Det finns ett par drag som karakteriserar det svenska systemet och som gör att man nog få ta sig mer än en funderare, om man tänker sig ge sig in på något nytt.

Ett av dessa drag är att vårt statssystem utmärkes av en enastående grundlighet i t. ex. lagstiftningsarbetet. Här föregås varje lagstiftningsåtgärd av synnerligen grundliga utredningar; många gånger tycker man att de är nästan för grundliga. Sedan har vi ett mycket utvecklat remissförfarande, då vi hör en rad av myndigheter. Därpå granskas lagförslaget av lagrådet. Efter detta remissförfarande förekommer en överarbetning av projektet i departementet, och därpå lägges förslaget fram för riksdagen. Sedan förekommer det i riksdagen en utskottsbehandling, som är så grundlig som man gärna kan tänka sig. Naturligtvis vill jag inte bestrida att det kan ha förekommit att ett utskott har hafsat ifrån sig en sak, men det får nog anses, att den utskottsbehandling som består lagstiftningsprojekt här i riksdagen är mycket grundlig. När jag avger ett sådant betyg åt riksdagens lagstiftningsarbete, bygger jag på den erfarenhet jag förvärvat under den tid jag tillhörde första lagutskottet och hade förmånen att få delta i handläggningen av en hel mängd ofta invecklade och betydelsefulla lagärenden.

Med ett sådant förfarande som det här nu skildrade är det ganska svårt att förena ett folkomröstningsförfarande av det slag som förekommer i vissa andra länder.

Vidare har vi, som jag redan antytt, ett parlamentariskt system. Vi har ett sådant förhållande mellan riksdag och regering, att regeringen vilar på riksdagsmajoriteten och folkmajoriteten. Vi har en majoritet i riksdagen, och vi har en opposition. Vi har inte det schweiziska

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

systemet i det avseendet heller, och det skulle därför uppstå komplikationer ur parlamentarisk synpunkt med ett folkomröstningsförfarande, i varje fall när det är fråga om beslutande folkomröstning. Det torde ingen kunna bestrida. Jag vill ingalunda gå så långt, som herr Herlitz antydde att många motståndare till folkomröstningen gör, då de är ängsliga för att varje mothugg, som regeringen skulle få, skulle betyda en dödsstöt åt regeringen och tvinga fram en regeringskris eller dylikt. Men herr Herlitz erkände själv, att i vissa situationer skulle det kunna bli besvärligheter, om ett folkomröstningsförfarande anbringades på den författningsapparatur som vi har.

Det är ytterligare en sak, som man inte alldeles skall bortse ifrån i det här sammanhanget, nämligen att det kan tänkas att ett folkomröstningsinstitut hos oss mera skulle komma att användas som ett politiskt slagträ än som ett medel att uppfostra folket, vilket senare herr Herlitz tydligen ansåg vara rätt viktigt.

Enligt min mening skulle alltså den beslutande folkomröstningen — det är den jag talar om — bli ett främmande inslag i vår författning, och det finns inte någon anledning att utan vidare acceptera dess infogande i vårt statssystem. Enligt min mening är det inte heller nödvändigt att göra det. Folkomröstningen behövs inte för att bekämpa korruption i det politiska livet eller inom förvaltningen på samma sätt som på andra håll i världen. Den behövs inte heller för att kontrollera regeringsmakten, ty denna står ständigt i oppositionens strålkastarljus. Inte heller behövs folkomröstningsförfarandet för att åstadkomma större effektivitet hos det politiska maskineriet. Det finns över huvud taget inte något trängande behov av ett folkomröstningsförfarande hos oss.

Nu säger man emellertid, att riksdagen inte återspeglar folkmeningen i alla stycken. Det ger anledning till några reflexioner om förhållandet mellan valmän och representanter. Jag har redan förut sagt att vårt demokratiska system

utmärker sig för att man utser vissa representanter för viss tid. Man utrustar dessa representanter med fullmakt att på valmännens vägnar fatta beslut i de frågor, som föreligger under den period valet avser. Och efter viss tid, t. ex. fyra år, granskar man representanternas verksamhet — beviljar eller vägrar dem ansvarsfrihet, om jag så får uttrycka saken.

Det är en ordning, som skapar en kontakt mellan representanter och väljare, som i och för sig är acceptabel. Då uppstår emellertid en fråga, som man har ställt både inom och utom kommittén: Är det riktigt att de människor, som har fått fullmakt att under en viss period träffa vissa avgöranden, kan fatta beslut som måhända inte omfattas av majoriteten bland väljarna?

För min del skulle jag vilja säga, att jag inte anser att det är nödvändigt att en vald representant i varje fråga har majoriteten bakom sig, då han skall fatta sitt beslut. Han har utrustats med valmännens förtroende och ansvar och måste handla under inflytande därav. Det kan någon gång hända att han befinner sig ett stycke framför majoriteten, liksom det kan hända att majoriteten i en folkrepresentation ibland befinner sig ett litet stycke framför majoriteten bland väljarna. Sådant förekommer t. ex. i vissa ömtåliga lagstiftningsärenden. Jag anser inte att detta är något härresande, som man till varje pris måste gardera sig mot. Jag anser inte ens att det skulle vara någon större olycka, om det någon gång skulle hända, att en minoritet bland folket skulle råka få rätt.

Folkomröstningsinstitutet är enligt min mening inte heller någon garanti för att det finns en stadgad folkmening bakom det utslag, som folkomröstningen ger. Det är till en början tänkbart och förekommer ofta, att det är dåligt deltagande i folkomröstningar. Anledningen därtill skall jag inte diskutera — det kan vara väder och vind lika väl som liknöjdhet — utan jag nöjer mig med att göra det konstaterandet. Det kan därtill också vara fråga om en knapp majori-

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

tet. Jag är inte övertygad om att det utslag en sådan folkomröstning ger skulle ur demokratisk synpunkt vara mer acceptabelt än de utslag man får hos den valda folkrepresentationen, när dess medlemmar under ansvar för sin uppgift fattar sitt avgörande.

Jag fäster inte så stor vikt vid den farhåga, som herr Herlitz snuddade vid och andra måhända skjuter fram mycket starkt, nämligen att det i agitationen för en folkomröstning förekommer mycket demagogiska och ovederhäftiga påståenden och uttalanden. Det gör det tyvärr i alla folkliga avgöranden, både vid riksdagsval och vid landstingsval och vid folkomröstningar. Det kommer man inte ifrån, och det behöver i och för sig inte vara så farligt. Men en och annan gång kan det måhända vara en nackdel med ett folkomröstningsinstitut — t. ex. vid en ur nationell synpunkt ömtålig angelägenhet — om helt andra synpunkter får spela in än sådana som folkrepresentanterna har att ta hänsyn till när de fattar sina beslut. Många gånger kan det vara viktiga fakta, som förbises både i agitationen före en folkomröstning och även vid denna av dem som deltar i omröstningen. Jag har inte velat anföra detta som ett huvudargument mot folkomröstningsförfarandet. Jag vill endast säga att man måste räkna med att det finns en sådan nackdel med folkomröstningsinstitutet.

Sedan skall jag gärna göra ett medgivande åt herr Herlitz. Jag vill inte neka till att folkomröstningen har vissa fördelar, och det är två av dessa som jag gärna skall vara villig att erkänna här. Den ena är, att det otvivelaktigt skulle medföra större politisk livaktighet bland medborgarna, om ett folkomröstningsinstitut funnes. Den andra är, att det faktiskt kan ha en viss betydelse ur upplysnings- eller ur fostringsynpunkt — om jag nu får använda herr Herlitz' ord — om man har ett sådant förfarande. Jag är inte blind för detta och vill ingalunda bestrida riktigheten av det påpekandet.

Men jag vill göra en reservation; det gäller endast under den förutsättning-

en, att omröstningarna skulle förekomma relativt ofta. Om det endast förekommer en och annan, enstaka omröstning och sedan långa mellanrum, då medborgarna över huvud taget inte konfronteras direkt med de politiska avgörandena, förlorar dessa argument sin betydelse. Enligt min mening måste det alltså bli på det sättet, om man lägger den synpunkten som en huvudsynpunkt på denna fråga, att antingen förekommer det ett fåtal omröstningar, och då blir betydelsen ur livaktighets- och fostringssynpunkt mycket ringa, eller också förekommer det relativt många omröstningar, och då blir både kostnaderna och de praktiska olägenheterna ganska betydande. Man skall inte vara blind för detta.

Inom parentes kanske jag får göra ytterligare en kommentar till herr Herlitz' anförande. Herr Herlitz talade sig nästan varm för nödvändigheten av att författningen förnyas, att det skapas nya former för samfundslivet, att det skapas balansanordningar eller hur han uttryckte sig. Och han gick tillbaka i historien och erinrade om det motstånd, som mött avskaffandet av den fyrtiogradiga skalan, införandet av representationsreformen, den allmänna rösträtten och åtskilligt annat.

Man kunde nästan tro, att herr Herlitz är mycket revolutionär när det gäller författningen och vad därmed sammanhänger. Nu tror jag inte att så är förhållandet, utan jag tror nog att herr Herlitz själv får lov att medge, att när det gäller ett lands författning måste man vara betydligt försiktigare än man är när man tar ståndpunkt till andra frågor, som vi har att syssla med. Författningsfrågorna är inte de lättaste, och de är ofta de frågor, som på lång sikt har den största betydelsen. Därför får man nog vara ganska försiktig, när man fingrar på en författning som har byggts upp under århundraden.

För min del vill jag inte vara med om att utan vidare ympa in den främmande gren, som heter beslutande folkomröstning, på vårt författningsträd. Ett undantag har jag i kommittén förklarat

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

mig vara beredd att göra, och där har jag ju också praktiskt taget hela kommittén med mig. Det gäller införandet av en möjlighet att fatta snabbare beslut i grundlagsärenden genom att ersätta den sista riksdagsbehandlingen med ett folkomröstningsförfarande. Jag vill dock uttryckligen säga, att detta inte är någon hjärtesak för mig. Jag erkänner gärna, att jag är konservativ när det gäller våra författningar. I andra ting kan jag vara radikal, men inte här. Jag har nog hesiterat även inför denna förändring, men jag ansåg å andra sidan att det fanns starka skäl som talar för den.

Även i ett annat avseende har kommitténs majoritet gått minoriteten till mötes, nämligen i fråga om den rådgivande folkomröstningen. Kommittéerade är alltså eniga om att föreslå en vidgad möjlighet att använda sig av den rådgivande folkomröstning, som vi införde på 1920-talet och som har kommit till användning endast en gång.

Jag vill dock säga, att det inte är utan tvekan som jag har anslutit mig till den linjen. Men denna tvekan kommer sig inte därav att jag anser, att det i och för sig är olämpligt med en rådgivande folkomröstning, utan den kommer sig därav, att jag inte är alldeles säker på hur den s. k. oppositionen skulle komma att använda en sådan. Om den användes på rätt sätt, d. v. s. på det sätt som även företrädarna för oppositionen i kommittén givit uttryck åt, är det ingen fara på taket, men om denna rådgivande folkomröstning skall användas som ett politiskt slagträ, d. v. s. bara för att bereda trassel och bekymmer för riksdagsmajoriteten och regeringen, då har den inte fyllt sin uppgift enligt min mening. I realiteten är det väl, skulle jag tro, inte någon fara på den punkten. Ty det är uppenbart, att om man vidgar möjligheterna till rådgivande folkomröstning och detta instrument missbrukas, så komprometteras genom detta missbruk folkomröstningstanken så att det så småningom kommer att bli ett bakslag. Därför hyser jag inte någon fruktan i det hänseendet.

Men i detta sammanhang uppställer sig naturligtvis frågan, och den har vi också ställt oss, om det i grund och botten finns något särskilt stort behov av att införa en rådgivande folkomröstning i den utsträckning som kommittén nu har föreslagit. Det är dock rätt anmärkningsvärt, att vi inte har använt det institut som vi redan har mer än en enda gång, och man kan ju fråga sig, vad anledningen därtill är.

Jo, säger de, som vill bortförklara detta faktum, det kommer sig därav, att såsom detta institut är uppbyggt kräves för var gång en folkomröstning skall komma i fråga ett gemensamt beslut av regering och riksdag. Och inte nog därmed, det krävs också en ny lag för varje gång. Det är naturligtvis ett argument, som jag inte vill fränkänna ett visst värde. Men det är uppenbart, att om oppositionen i vår lagstiftande församling hade känt ett mycket starkt behov av att ha ett folkomröstningsinstitut till hands, tycker man att den någon gång under de år som gått, sedan institutet infördes, skulle ha kommit och med bestämdhet yrkat på att det borde bli en rådgivande folkomröstning i någon fråga, innan riksdagen fattade något beslut. Det förhållandet, att några sådana aktioner inte har kommit fram, tar jag som ett tecken på att behovet inte varit i någon större grad trängande. Men trots detta är jag givetvis beredd att medverka till genomförande av det förslag, som kommittémajoriteten framlagt.

Detta var de skäl som kommittémajoriteten och jag själv har använt när vi har övervägt denna fråga och tagit vår slutliga ställning till den i kommittén.

Jag har, herr talman, ytterligare ett skäl som jag skall begagna tillfället att redovisa. Alldeles oavsett frågan om man skall införa ett folkomröstningsinstitut — jag talar fortfarande om den beslutande folkomröstningen — eller inte, måste jag säga mig, att tidpunkten för närvarande är föga lämplig för några författningsexperiment. Vi lever i en jäsnings- och brytningstid av ganska allvarlig art. Vill man inte gå så långt att man säger som den gamle filosofen, att

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

allt flyter, skulle man nog faktiskt kunna säga, att nästan allt flyter nu för tiden. Frågan är, om det är lämpligt att just i en sådan tid sätta i gång med några större författningsexperiment. Är det inte så, att det just i en sådan tid krävs särskilt stor försiktighet när det gäller att handskas med våra författningar? Jag menar, att om ett sådant experiment skall göras — och jag vill inte utesluta att det kan bli behov av det och kanske t. o. m. någon gång i framtiden kan befinnas lämpligt att ett folkomröstningsinstitut införes — skall det ske i lugnare och mera normala tider än dem vi har i dag. Och detta är för mig, herr talman, ytterligare ett skäl varför jag inte kan acceptera tanken på införandet av ett beslutande folkomröstningsinstitut i nuvarande tidsläge.

Ja, nu står jag, herr talman, i det läget — liksom i en tidigare fråga, som vi häromdagen hade att ta ställning till och som hade kommit från samma kommitté — att det förslag, som jag i kommittén varit med om att lägga fram, inte återfinns i utlåtandet. Herr Bergvall befinner sig i samma situation; han återfinner inte heller sitt förslag i det skick, vari det utformats i kommittén. Nu står man alltså i valet mellan ett utskotts-förslag, som skjuter frågan på framtiden, och ett reservationsförslag, vari begäres ett skyndsamt framläggande av förslag inte bara om rådgivande folkomröstning, utan även om beslutande folkomröstning.

Och i detta val föredrar jag, herr talman, utskottets utlåtande framför reservanternas.

I detta anförande instämde herr *Tjällgren*.

Herr BERGVALL: Herr talman! När jag läste konstitutionsutskottets utlåtande nr 28 — jag tänker på de sju rader, som utgör utskottets självständiga insats vid behandlingen av denna fråga — fick jag en känsla av att den gamla satsen om den svenska fattigdomen inte alldeles förlorat sin mening ens i våra dagar. Utskottsutlåtandet är — låt mig säga det

— ett torftigt dokument, ett så torftigt dokument att man inte ens till nöds kan skyla torftigheten genom att hänvisa till att man haft knappt om tid på sig.

Jag skulle ha förstått och respekterat utskottet om det sagt: Vi är anhängare av en rådgivande folkomröstning, vi är anhängare av fakultativ beslutande folkomröstning, men vi är inte färdiga med grundlagstexten, vi måste kanske ha en annan avgränsning än den herrarna föreslagit i kommittén och en hel del annat smått och gott. Jag skulle ha förstått och respekterat — även om jag inte gillat — utskottet, därest det ställt sig avvisande antingen till hela tanken på en folkomröstning eller till tanken på en beslutande folkomröstning. Det hade varit en öppen och klar ståndpunkt.

Vad jag däremot inte riktigt kan förstå, knappast ens respektera, är att man trycker i busken, att man är så ängslig att komma fram i dagsljuset som man uppenbarligen varit i utskottet.

Om detta hade varit en alldeles ny fråga, mina damer och herrar, skulle jag ha förstått denna försiktighet, ty även jag är en försiktig man. Men de socialdemokratiska ledamöterna har haft tillfälle att läsa i det socialdemokratiska principprogrammet under ganska många år en bekännelse till folkomröstningen. Även med all respekt för den ringa utsträckning, i vilken partiprogram läses, har jag en känsla av att konstitutionsutskottets ledamöter, specialisterna på författningsfrågor, *någon gång* skulle ha kunnat vara intresserade för vad deras partiprogram och principprogram intar för ställning i författningsfrågor.

När det gäller den socialdemokratiska ståndpunkten har man sålunda, synes det mig, inte för närvarande möjlighet att bilda sig någon säker uppfattning. Det är att hoppas, jag vill verkligen säga det, att det finnes manhaftigare folk bland socialdemokraterna här i kammaren än bland socialdemokraterna i utskottet, så att vi, innan denna debatt slutar, får veta, om socialdemokraterna är anhängare av en

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

rådgivande folkomröstning, av en såväl rådgivande som beslutande folkomröstning eller motståndare till bägge delarna. En sådan deklaration borde man kunna begära från gruppledningens sida eller eventuellt från någon av herrarna på regeringsbänken, om de ville göra ett av sina fåtaliga besök i första kammaren.

Tills vidare har man sålunda i fråga om den socialdemokratiska ståndpunkten ingenting bestämt att hålla sig till. Däremot har man — det erkänner jag — en uppfattning om vissa socialdemokraters ståndpunkt. Jag syftar på de socialdemokrater som varit mina kolleger i folkomröstningsutredningen, vars ordförande just har hållit ett mycket intressant anförande.

Bondeförbundets ståndpunkt är det för mig ännu svårare att komma underfund med. Jag trodde att jag visste någonting om den efter herr Wahlunds reservation. När nu reservanternas i utskottet gick på den linjen att de biträdde en reservation, som i princip innebar detsamma som herr Wahlund hade biträtt i kommittén, och lugnade av eventuella farhågor för hastverk med att tiden var för knapp för att åstadkomma en fulländad lagtext, så vågade man tro att herr Wahlund skulle ha biträtt vad han själv varit med om att gilla. Men detta har ej inträffat, utan från herr Wahlunds sida krävs ett grundligare övervägande än det som lett fram till hans ståndpunktstagande i kommittén.

Det är synd att herr Wahlund inte är här i dag. Jag hoppas att hans ståndpunkt — eller rättare sagt hans frånvaro av ståndpunkt — inte är typisk för bondeförbundet.

Om jag sedan går över till själva problemkomplexet, har jag liksom herr K. J. Olsson ingenting att hålla mig till i utskottsutlåtandet när det gäller att sätta några ståndpunkter emot varandra, eftersom utskottet inte har någon ståndpunkt. Jag har alltså ingenting att sätta emot vartannat annat än de ståndpunkter, som framförts av majoriteten och minoriteten i den utredning, som haft hand om folkomröstningsfrågan.

Vi kan då konstatera följande ting. Vi var — bortsett från en sak som jag i fortsättningen skall komma till i förbigående — ense i fråga om den rådgivande folkomröstningen. Vi var inom kommittén även ense om att man skulle kunna ha en beslutande folkomröstning i grundlagsfrågor, vilken skulle ersätta den andra riksdagsbehandlingen efter nyval, vilken för närvarande är obligatorisk. Vi var däremot oense om den beslutande folkomröstningen.

När nu herr Olsson argumenterade för sin ståndpunkt på ett mycket klokt sätt — jag erkänner villigt att vad han anförde rymmer åtskilliga tänkbara synpunkter — förefaller det mig ändå som om han på en punkt vänder upp och ned på hela problemställningen. Han talade vid flera olika tillfällen om att man skulle »mönstra ut» det svenska representativa systemet, som han satte i ett motsatsförhållande till ett system med folkomröstning. Han talade i ett annat sammanhang om att »byta ut» det representativa systemet mot ett folkomröstningssystem.

Så långt jag över huvud taget känner diskussionen i denna fråga inom och utom riksdagen, inom och utom kommittén, överallt i detta land, har aldrig någon människa ansett, att vi skall ersätta det svenska representativa systemet med ett system byggt på folkomröstning som grundläggande princip.

Vad som har ifrågasatts från deras sida, vilkas mening i stort sett sammanfaller med min och som har sympatier för ett folkomröstningsinstitut, inte bara i dess rådgivande form utan även i dess beslutande form, är helt enkelt att man skulle komplettera och bygga ut det svenska representativa systemet, som även i fortsättningen kommer att bli vårt statsskicks grundval, med en möjlighet till folkomröstningar för att råda bot mot brister som kan finnas i detta representativa system. Ty, mina damer och herrar, nog tycker jag att vi har anledning — och så långt har jag samma uppfattning som herr K. J. Olsson — att vara i viss grad stolta över vårt representativa system, men att vi skulle vara

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

så stolta och så belåtna över det, att vi säger att det a priori utesluter att någonting skulle kunna göras, som innebär att vi får ett bättre, ändamålsenligare och fullödigare uttryck för folkviljan, den ståndpunkten är jag inte beredd att acceptera.

Jag har ännu inte nått fram till den ståndpunkten att jag tror att vi lever i den bästa av världar, även om vi några år haft en socialdemokratisk regering. Jag tror att vi ännu har en bit att gå, innan vi nått fulländningens status, och jag är rädd för den konservatism, som på socialdemokratiskt håll börjat ersätta ett tidigare missnöje med den bestående samhällsordningen.

Detta är i och för sig ingenting märkvärdigt. Det är ett uttryck för de besittande klassernas belåtenhet med att sitta vid makten — det är ingenting konsigt och ingenting ont att säga om det. Det har funnits i alla tider. Vi har bara på nytt fått uppleva, att vad som karakteriserat mänskligheten i gångna tider, det karakteriserar mänskligheten även i dag.

Vad vi har ifrågasatt här är sålunda endast att bygga ut det svenska representativa systemet med en möjlighet till folkomröstningar, inte bara rådgivande folkomröstningar, vilket vi tror är den del av institutet, som kanske kommer att användas i den största utsträckningen, utan även med beslutande omröstningar i vissa frågor, som närmare angivits i utredningens betänkande, men som jag inte närmare skall gå in på här. Det gäller lagfrågor, frågor om höjning av anslag och vissa allmänna principfrågor.

Varför är vi så angelägna att göra detta? Jo, därför att vi kanske ändå tror, att det i många sammanhang och vid många tillfällen finns en onödigt stor distans mellan folkets valda representanter och folket självt. Det är så mycket i det nuvarande komplicerade samhället, som gör detta avstånd stort. Vi torde väl också utan vidare kunna konstatera, att även om vi är partitroende, så hoppas jag att det inte finns många personer i detta land, som är så till den grad partitroende att de är beredda att

säga att de i alla frågor — utan undantag — är beredda att följa partiet.

Jag ser nu statsministern skymta i dörren! Jag skall då begagna tillfället att till honom ställa den fråga, som jag ställde förut, nämligen om det inte är möjligt att från regeringshåll, helst av statsministern, få ett något fullödigare uttryck för det socialdemokratiska partiets inställning till folkomröstningsfrågan än man har fått i det dokument, som bär nr 28 i konstitutionsutskottets serie och som sannerligen inte blir någon best seller.

Jag återgår nu till vad jag talade om nyss. Jag har tillhört ett parti i många år, och jag känner som gammal partiman en naturlig solidaritet med partiet. Jag har ingen tanke på att lämna det. Jag är övertygad om att de allmänna principer, som partiet följer, är riktiga, sunda och förnuftiga. Samma är väl förhållandet med de övriga herrarna och damerna i denna sal, vilket parti de än tillhör. Men låt oss ändå ärligt erkänna, att så långt kan vi inte ta vårt förstånd till fånga under trons lydno, att vi i *varje* fråga försvär oss till den uppfattning som är partiets.

Men, mina damer och herrar, om detta gäller oss, som är tränade i partiarbetet och som länge varit med i det politiska livet, är ni väl beredda att medge, att det i mycket större utsträckning måste gälla den miljonhövdade skara väljare, som korar det svenska folkets representanter. Alla de tre, fyra miljoner människor — eller hur många de nu är — som går till val på valdagen, är inte strängt partibundna. De har en allmän sympati för ett visst parti och ger sin röst åt detta parti. Men de förbehåller sig säkerligen i långt större utsträckning än vad vi gör i denna sal rätten att i olika frågor tänka annorlunda än det parti, vars representanter de varit med om att kora. De är friare och mera obundna i förhållande till partiet än vad vi är.

Är det då en så orimlig tanke att man, om det råder motsättningar i denna församling, hänskjuter dessa meningsmotsättningar till folket i val för att se om

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

de olika grupperna i folket strikt följer de partilinjer, efter vilka de gått till valurnorna, även när det gäller de betydelsefulla frågor som det i detta sammanhang kommer att röra sig om.

Den tro, som utredningsmajoriteten har bekänt sig till, eller att man i stort sett kommer att rösta efter partilinjer i alla frågor, känner jag mig, mina damer och herrar, inte lika övertygad om. Att det *finns* folk som alltid kommer att rösta efter partilinjer, att det är många som alltid kommer att följa partiernas appeller, det är jag övertygad om. Men det finns ändock ett betydande antal människor som kommer att ta ställning utan hänsyn till parti, med hänsyn allenast till det spörsmål, som just är aktuellt.

Varför inte bereda människorna denna möjlighet? Här kan herr K. J. Olsson komma med hänvisning till den rådgivande folkomröstningen, och jag medger gärna att denna innebär ett betydande framsteg. Men just i en fråga, som håller på att drivas till ett beslut och där motsättningarna i riksdagen är stora, kan man måhända säga, att det finns en alldeles speciell anledning att undersöka om det beslut som fattats håller inför prövningen vid en folkomröstning.

Alla farhågor att detta institut skulle leda till svårigheter för det parlamentariska systemet, att det skulle leda till mera demagogi och större besvärligheter än vi sett vid valtillfällena, att det skulle leda till förtryckta minoriteter kan naturligtvis alla innehålla ett korn av berättigande. Men de är, förefaller det mig, i högsta grad överdimensionerade. Jag kan inte dölja för mig, att även utredningsmajoriteten varit beklad av en rädsla för folkviljan, som gör att man nästan tror att den i ett givet ögonblick skulle hamna som bekännare av tesen: Allt för folket, men så litet som möjligt genom folket.

Rädslan för folkviljan tycker jag inte behöver vara så förfärligt stor. Och så luttras inte folkets »upplysta» massa genom vår »upplysta» syn på frågorna här i riksdagen, att ett oförmedlat ställningstagande i en isolerad fråga, som

med nutida moderna hjälpmedel lätt kan göras känd för folket, inte skulle hålla inför kravet på en saklig prövning. Och, mina damer och herrar, ni kan vara förvissade om att det inte finns grupper här i riksdagen — man har för övrigt snävt begränsat möjligheterna för en minoritet att begära folkomröstning — som kommer att slösa med spring till folket i oträngt mål: man vill ha en sannolikhet för att man får ett starkt stöd hos folkmeningen, innan man gör detta.

Här är man från utredningsmajoritetens sida så försiktig, att jag nästan har en känsla av att försiktigheten har en motivering som inte är uttalad. Storleken av den minoritet, som skulle kunna åstadkomma en sådan här folkomröstning, har man velat fixera på ett sådant sätt, att två av de demokratiska oppositionspartierna tillsammans inte räcker till för att åstadkomma vare sig en rådgivande eller en beslutande folkomröstning. Det behövs antingen en anslutning över partigränserna eller en väsentlig anslutning från det tredje demokratiska partiet, som för närvarande befinner sig i koalitionsregering med socialdemokratien. Är det så att man är rädd, så kan det sägas att man har kringgärdat institutet med säkerhetsventiler av en så stor hållfasthet, att rädslan inte behöver vara stor. Jag och herr Håstad har på den punkten yrkat, att vi skulle nöja oss med en anslutning, som med vissa avrundningar motsvarar en fjärdedel av antalet ledamöter i första och andra kammaren.

Jag kommer till sist till en synpunkt som herr K. J. Olsson framförde. Han sade, att om man använder det rådgivande folkomröstningsinstitutet, till vilket han bekände sig, på det kloka och förståndiga sätt som kommittémajoriteten avsett, som han anslöt sig till och som han trodde att även minoritetsrepresentanterna omfattade, så vore det bra. Men om den politiska oppositionen kom att använda det på sådant sätt, att det bara blev trassel och bekymmer för regeringen, då blev det ett allvarligt missbruk av detta institut.

Men, mina damer och herrar, det kan

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

dock icke vara en riktlinje för svensk politik och för utformningen av det svenska samhällsskicket, att man skall undvika trassel och bekymmer för regeringen. Och vem skall avgöra, om det är berättigat trassel och bekymmer för regeringen på grund av okloka beslut, eller om det är bara illfundiga påhitt från oppositionen? Till sist finns det väl i ett demokratiskt samhälle bara en part som kan avgöra detta. Det måste vara det svenska folket, vare sig det nu sker vid de allmänna valen eller i en speciell folkomröstning.

Ja, mina damer och herrar, jag skall inskränka mig till att yrka bifall till reservationen. Jag skulle gärna ha sett ett utformat förslag, men jag har den tillfredsställelsen att i reservationen återfinna allt vad jag sympatiserar med, medan herr K. J. Olsson knappast torde i utskottsbetänkandet återfinna något av vad han sympatiserar med. Därför kan jag kanske med lättare hjärta yrka bifall till reservationen än herr K. J. Olsson kunde yrka bifall till utskottsutlåtandet.

Jag yrkar, som sagt, herr talman, bifall till reservationen.

I herr Bergvalls yttrande instämde herrar *Ohlon, Hansson, Alfred Nilsson* och *Osvald*.

Herr **OLSSON, KARL JOHAN** (kort genmäle): Jag måste ha uttryckt mig synnerligen vårdslöst, när herr Bergvall kunnat få den uppfattningen att jag har pådyvlat minoriteten att den skulle vilja helt mönstra ut vårt nuvarande demokratiska system och byta ut det mot ett främmande system. Det är visserligen sant att jag gjorde jämförelser mellan vårt system och Amerikas och Schweiz', men det berodde på att man från den andra sidan så ofta har framhåvt dessa systems överlägsenhet över vårt eget. Jag ville framhålla att de främmande systemen ingalunda var bättre än vårt utan snarare tvärtom. Jag trodde att jag uttryckte mig klart, när jag sade att jag inte var med om att ympa in denna främmande gren på vårt författningsträd. Uttrycket må vara mer eller mind-

re väl valt, men det visade i varje fall vad jag menade, nämligen att man bör akta sig för att utan vidare plocka in något nytt i det författningssystem som vi redan har.

Nu sade herr Bergvall att hur bra det än är som man har, bör man ändå sträva efter att göra det bättre, ändamålsenligare och mera representativt för folkviljan. Jag vill säga att i det hänseendet är socialdemokratien inte konservativ. Den har ingenting emot att genomföra förbättringar på det ena området efter det andra, men den är — så långt som jag kan tala för den — konservativ när det gäller vår författning. Den vill inte experimentera i onödan med denna.

Jag talade även om att det kunde tänkas att oppositionen missbrukade också en rådgivande folkomröstning, men därmed menade jag inte att man skulle behöva hesitera för den skull. Jag tror att jag gav uttryck åt detta även när jag sade, att om det skulle inträffa, så blir det i själva verket ett komprometterande av omröstningsinstitutet, och det följer då en reaktion.

Vidare hade herr Bergvall litet bekymmer för det socialdemokratiska partiprogrammet. Jag är inte med i partiledningen och skall följaktligen inte tala för den, men jag har varit med om den socialdemokratiska programrevisionen i början av 1940-talet och skall kanske ändå säga ett par ord därom. Det finns några punkter där, om vilka det har rätt och råder delade meningar i partiet. T. ex. folkomröstning, republik och statskyrkans avskaffande. I programmet står rätt och slätt folkomröstning, det står ingenting annat. Det står inte beslutande folkomröstning, det står inte att det skall vara folkomröstning 1952 eller 1956.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Jag råkade komma in i kammaren, när herr Bergvall talade, och han riktade en direkt fråga till mig. Jag vill gärna försöka vara hövlig och svara, även om jag inte

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

haft tillfälle att lyssna till den debatt som jag antar har pågått här. Hans fråga gällde, om det socialdemokratiska partiets inställning till folkomröstningsinstitutet inte skulle kunna klarläggas något fylligare.

Emellertid hade jag kanske inte brytt mig om att svara på frågan, om han inte hade fortsatt sin argumentation med att tala om att regeringspartiet skulle hysa rädsla för folkviljan och att det är denna rädsla för folkviljan som skulle ha präglat socialdemokratiens inställning här.

Jag undrar vad det skall tjäna till att använda sådana ord om varandra. Det finns väl inget av de demokratiska partierna som drar sig för att redovisa sin politik inför folket. Vi tvingas ju med eller mot vår vilja att vartannat år, oftare än i de flesta demokratiska länder, klarlägga hela vår politik för folket i val. Finns det någon som helst anledning att då påstå att något av våra partier skulle av rädsla för folkviljan önska undandra sig något av den redovisnings-skyldighet som tillkommer alla politiska partier, vilka arbetar i en demokrati? Jag tycker att vi i varje fall kunde hålla senaten fri från sådana orimliga påståenden, som kan göra sig bra som rubriker i en viss del av vår press men som inte hör hemma i en politisk diskussion i en allvarlig fråga.

Sedan jag har sagt detta, vill jag tillägga att frågan om folkomröstningsinstitutets inlemmande i ett parlamentariskt styrelsesätt icke tillhör de lättlösta problemen. Detta visas bl. a. av motionärerna själva genom att de ifrån folkomröstningsinstitutet drar en rad mycket betydelsefulla frågor. Jag skulle t. ex. vilja fråga finansborgarrådet i Stockholms stad: Är det av rädsla för folkviljan som man inte underställer skattesatsen i Stockholms stad referendum och vädjar till folket vilken skattesats det skall ha? Man skulle säkert då finna att det inte går att vända sig till folket i val i en sådan fråga, som isolerad kan ge anledning till så många missförstånd som frågan om skatterna.

Ja, säger herr Bergvall, det har vi in-

te heller tänkt oss; jag undantar skatterna. Men redan det att ni betraktar det som självfallet att denna för medborgarna så viktiga fråga skall dras undan folkomröstningsinstitutet och att ni inte ett ögonblick skulle drömma om att släppa ut den till folkomröstning, det klarlägger väl i varje fall innehållslösheten i slagordet om rädslan för folkviljan. Ty det är icke av rädsla för folkviljan som ni undantar denna fråga, utan det är helt enkelt därför att finansborgarrådet icke skulle kunna regera i Stockholm, om man icke hade möjlighet att på vanligt sätt fastställa skattesatserna. Detsamma gäller om landets regering. Man måste ha möjlighet att i dessa ömtåliga frågor få representationen inkopplad, det medger reservanterna, och därmed är det inte mycket mer att säga till svar på överorden i debatten.

Men om man rensar bort överorden och resonerar om de andra tingen, så medger jag villigt att det finns ett intresse hos det socialdemokratiska partiet att försöka finna former, varigenom man skulle kunna låta vår demokrati bli än bättre än den är för närvarande, låta den få än lättare att fungera och låta den vara ett ännu stabilare uttryck för vad folkviljan vill ha sagt i de aktuella frågorna. Vi kommer på den instundande partikongressen att ha en överläggning om dessa ting.

Med vad jag har sagt här tror jag att jag har klarlagt att frågan inte tillhör dem som man löser med några förenklingar. Vill vi ha en effektivt arbetande parlamentarism kommer det att bli svårt, lika svårt som reservanterna har funnit det, att med den förena en beslutande folkomröstning. Det är en sak som vi i lugn och ro kan få överväga utan att diskussionen skall behöva förgiftas med slagord om att något av våra demokratiska partier fruktar för den folkvilja, utan vilken det inte kan arbeta.

Herr BERGVALL (kort genmäle): Herr talman! Jag måste tydligen vara mycket glad över att jag använde uttrycket om

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

den socialdemokratiska rädslan för folkviljan, eftersom statsministern började sitt anförande med att meddela, att om jag inte hade använt det uttrycket, skulle han knappast ha gett ett svar på min fråga. Emellertid måste jag säga att min glädje över svaret i någon mån grumlades av att jag nu är lika klok på det socialdemokratiska partiets och statsministerns inställning till frågan om folkomröstning som när han började svara.

Herr statsminister, vi är inte alldeles utan material för att bedöma, hur vi skall kunna avgränsa de frågor, som av olika skäl inte skall gå ut till en beslutande folkomröstning, från de övriga. Det finns ett utarbetat förslag, till vilket reservanterna i konstitutionsutskottet i princip anslutit sig, ehuru de har ansett att själva lagtexten och vissa detaljfrågor bör göras till föremål för en diskussion. Vi är således inte utan material i det sammanhanget, herr statsminister, och jag vill säga, att det finns kolossalt många frågor vid sidan av dem som herr statsministern nämnde, vilka kan göras till föremål för folkomröstning utan att man där kan befara några olägenheter av teknisk natur.

Jag kan mycket lätt säga statsministern varför man inte kan underkasta kommunalskatten i Stockholm folkomröstning. Det beror inte på att jag skulle vara så förfärligt rädd för att få en folkomröstning om den, utan det beror helt enkelt på att så, som en kommunal budget är uppställd, skall utgifter och inkomster balansera varandra. När man har beslutat utgifterna, har man bara att räkna ut skattesatsen. Det är knappast ett beslut i vanlig ordning, det är en ren räknefråga, en aritmetisk fråga, och jag erkänner med all respekt för folkviljan, herr statsminister, att jag inte är beredd att underställa folkviljan de aritmetiska räknereglererna. Så långt går inte min respekt vare sig för det representativa systemet eller för folkomröstningen.

Nej, herr statsminister, jag har en känsla av att det på socialdemokratiskt håll finns farhågor för att konfrontationen av inställningen i enskilda sakfrågor med folket i en folkomröstning är än

besvärligare, mera krånglig och mera påkostande än en allmän röstning vid valurnorna. Den kan sätta streck i räkningen, vilka man inte är tacksam för. Jag tror trots allt att det är där skon klämmer.

I fråga om statsministerns inställning till själva folkomröstningen vill jag bara uttala den förhoppningen att den överläggning i dessa frågor, som skall ske på den stundande partikongressen, måtte skänka statsministern större klarhet än den han för ögonblicket äger.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: De synpunkter som herr Bergvall anförde tror jag är så få, att de tills vidare kan få klara sig på egen hand. Men *ett* uttalande var av intresse, nämligen att fastställandet av skattesatsen är en ren räknefråga, en rent aritmetisk fråga. Det är en intressant upplysning inför morgondagens skattedebatt.

Herr **BERGVALL** (kort genmäle): Herr statsministern har ännu inte, trots att åtskilliga år gått, observerat att statsbudgeten ter sig litet annorlunda än den kommunala budgeten. Vi är anspråkslösa i kommunen, herr statsminister. Vi vill inte ha större inkomster än som täcker utgifterna. Jag har under de sista åren däremot när det gäller den statliga budgeten hört talas om någonting som kallas för budgetöverskott, herr statsminister, och frågar nu som gammal akademiker: Hur skall jag med ledning av utgifterna kunna räkna ut skattesatsen när budgetöverskottet är okänt? Finns det någon räknemästare som kan säga vad skattesatsen blir, när man känner två faktorer, men inte den tredje, av vilken dessa är beroende? Ger statsministern lösningen på det problemet, övergår det hela att bli en aritmetisk fråga, men jag tror att dess lösning kommer att trotsa större matematici än herr statsministern.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt, men jag vill säga

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

att jag också har en viss kommunal erfarenhet från min tidigare verksamhet. Skillnaden är kanske inte så stor som herr Bergvall nu försöker göra gällande.

Budgetöverskott och fondmedelsanvändning kan vara ganska likartade ting.

Herr JOHANSON, KARL AUGUST: Herr talman! Efter de anföranden, som nu är hållna, och statsministerns förklaring skall jag inte tillägga så mycket. Men det skadar kanske inte att en representant för det utskott, som så starkt klandrats av herr Bergvall, också säger litet om denna sak.

Utredningen om allmän folkomröstning är daterad den 26 mars och innehåller 95 sidor. Var det tänkbart att konstitutionsutskottet på den korta tid, som stod till buds, skulle kunna penetrera hela detta problem och komma fram med ett förslag som skulle kunna föreläggas riksdagen före dess slut? Jag tycker att det skulle ha varit alldeles omöjligt.

Herr Bergvall hänvisar till den magra motiveringen i utlåtandet. Jag skall be att få läsa upp denna: »Frågan om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet i vår författning har en betydande räckvidd. Vid den av riksdagen begärda utredningen i ämnet ha framträtt starkt delade meningar. Då utredningens resultat först nyligen blivit tillgängligt samt då föreliggande spørsmål kräver ett grundligare övervägande än som på grund härav varit möjligt, har utskottet, utan att ingå på sakligt bedömande av de i frågan framförda skiljaktiga meningarna, ansett sig böra avstyrka bifall till förevarande motioner.» Det visar klart och tydligt, hur utskottet ser på denna fråga. Jag medger att utlåtandet är kortfattat, men på den korta tid, som stått till förfogande, har man inte velat gå in på en sakbehandling av frågan.

För egen del har jag min mening klar. Jag anförde reservation redan år 1948, då frågan om utredning av folkomröstningsinstitutet förelåg till behandling. Jag ansåg redan då — och det gör jag

allt fortfarande — att man inte bör utvidga folkomröstningsinstitutet, då man har så vaga grunder att bygga på. Jag har under årens lopp fått ganska rik erfarenhet av sådana här saker, och vi har en gång haft en folkomröstning, nämligen i förbudsfrågan. Ingen har sagt det direkt, men vi, som var med då, vet alltför väl, hur demagogien blomstrade vid alla de möten som då hölls i vårt land. Jag vill för min del inte ha tillbaka något sådant, jag vill inte att man skall slå på trummorna på det sätt som man gjorde då. Jag har inte rubbats i min uppfattning, vare sig då jag har läst utredningens betänkande eller då jag har läst motionen. I motionen uttalas: »Här vilja vi endast fastslå att ett utbyggt folkomröstningsinstitut skulle i vårt lugna och stabila politiska liv betyda en förstärkning och fördjupning av demokratin. Det skulle göra folket mera aktivt än hittills i statsstyrelsen och därigenom öka medborgarnas intresse för allmänna angelägenheter samt skärpa deras direkta ansvar för det politiska skeendet.» Det är nog gott och väl. Men sedan säger motionärerna, att man vill förebygga, att folkomröstningsinstitutet missbrukas eller förslites. Vad avser man därmed? Jag vill i detta sammanhang erinra om vad jag nyss sade om förbudsomröstningen år 1922.

Jag skall inte orda så mycket om dessa detaljer. Jag tycker för min del att det redan är sagt tillräckligt. Jag skulle åtminstone till hälften kunna dela den uppfattning som herr K. J. Olsson, utredningens ordförande, här har deklarerat. Han har i dag ställt sig på avslagslinjen. Den har jag, som jag har sagt, stått på redan tidigare, och det gör jag i fortsättningen också.

Herr talman! Utan att gå in på någon som helst sakk Diskussion och utan att förlänga debatten genom att försöka ta upp till bemötande alla de synpunkter som exempelvis herr Herlitz gjort gällande — han har framfört dem i utskottet, och vi känner dem mycket väl — eller att bemöta herr Bergvalls anförande beträffande partiprogrammen, hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

Herr **HERLITZ** (kort genmäle): Herr talman! Ja skall bara be att få konstatera, hur värdefullt det har varit för debatten att vi har fått höra herr Karl August Johansons anförande, som på ett sympatiskt uppriktigt sätt har röjt de tankar som otvivelaktigt varit förhärskande i utskottet, fastän de inte har kommit fram bakom den hövligt neutrala ytan av aktningsfullt intresse för folkomröstningen. För den händelse möjligen någon av kammarens ledamöter ett ögonblick hade sin uppmärksamhet riktad på annat håll, ber jag att få notera och understryka, att herr Karl August Johanson har deklarerat sig som en bestämd motståndare till folkomröstning. Det skulle ha haft ett särskilt värde för herr statsministern att vara kvar under denna deklaration, ty då han hört herr Karl August Johansons utläggning av de faror i form av demagogi och ansvarslös agitation som följer folkomröstningen åt, skulle han ha insett, att det funnits grundval för påståendet att det inom socialdemokratien hyses rädsla för folkomröstningen.

Herr **JOHANSON, KARL AUGUST** (kort genmäle): Herr talman! Jag vill bara säga, att vad jag anför är min personliga uppfattning. I partiprogrammet framkommer en annan uppfattning, och den har herr statsministern här deklarerat. Vi är inte så klavbundna, att om vi har en egen uppfattning inom partiet, vi inte får hävda denna och samma uppfattning, som jag här har gett till känna, hävdade jag också i utskottet.

Herr **HÄLLGREN**: Herr talman! Jag beklagar, att mitt anförande blir något torrt i jämförelse med det anförande som hölls av herr Bergvall. Han kritiserade konstitutionsutskottets majoritet mycket starkt för dess utlåtande. Jag undrar, om man inte hade kunnat kritisera konstitutionsutskottet ännu mera, om utskottet hade gått med på motionärernas yrkande. Jag skall komma med en liten historik.

1948 års riksdag hemställde hos Kungl. Maj:t angående en allsidig och förutsättningslös utredning i fråga om beslutande folkomröstning i statliga angelägenheter, icke kommunala. År 1950 tillkallades sakkunniga för utredning av folkomröstningsfrågan i både statliga och kommunala angelägenheter. Den 26 mars 1952 avlämnade de sakkunniga sitt betänkande rörande den statliga folkomröstningen, och såsom bilaga till betänkandet finns två tryckta redogörelser för förhållandena dels i Schweiz dels i delstaterna i Förenta staterna. Beträffande folkomröstningsinstitutet och dess tillämpning i alla övriga länder föreligger materialet ännu inte tillgängligt i tryck. De sakkunniga var inte enhälliga. Men redan den 26 januari — två månader innan de sakkunnigas betänkande är daterat och väl tre månader innan det kom ut från trycket — har två reservanter motionerat om att riksdagen i år såsom vilande skulle besluta om grundlagsändringar, avseende inte bara rådgivande folkomröstning — möjlighet härtill finnes redan nu — utan också beslutande folkomröstning i grundlagsfrågor och, om en fjärdedel av riksdagens ledamöter begär det, i lagfrågor enligt 87 § regeringsformen och därmed jämförliga författningar, vilket väl innebär att det blir de flesta lagfrågor. Vidare skulle beslutande folkomröstning införas för frågor angående nya eller förhöjda anslag i riksstaten eller allmänna principbeslut rörande statens styrelse och verksamhet på samma sätt och under enahanda villkor som nyss nämnts och i fråga om kyrkolag. Konungens vetorätt skall gälla, men riksdagens veto rätta tas bort, därest enkel majoritet inom folket kan uppbringas för en fråga.

Om man går till kommittébetänkandets reservation för att se vilka frågor det är som reservanterna särskilt tänkt på, finner man där en hel katalog av sådana frågor som anses kunna hänskjutas till beslutande folkomröstning, t. ex. utrikespolitik, försvar, skolväsende, jordbruksreglering, tryckfrihet, vägväsendet, bilbeskattning, lönepolitik, brottslighetens bekämpande, statens förhållande till kyr-

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

kan, abortlagstiftning, barnbidrag och folkpensionering och Norrbottens järnverk.

Nu undrar jag, vad man skulle ha sagt om konstitutionsutskottet i fall det hade biträtt motionen. Alla gamla riksdagsmän vet väl, att det är praxis att riksdagen inte föregriper resultatet av en pågående utredning genom något beslut. Utredningen får ju ha sin gång. Därefter får dess förslag prövas, och man får se, om det kan läggas fram. Här har kommittén sagt ifrån, att vad man nu kommer att ta itu med efter att ha framlagt detta betänkande blir frågan om kommunal folkomröstning. Om så är förhållandet, skulle jag verkligen vilja ge kommittén ett litet tips. Skulle man inte kunna göra precis som beträffande den nioåriga enhetsskolan göra en försöksanordning? Och skulle man inte då kunna välja ut exempelvis Stockholms stad och försöka där? Om ett parti eller två får majoritet genom att förklara, att de skall sänka skatterna för Stockholms medborgare, så skulle en fjärdedel av stadsfullmäktige kunna begära en kommunal folkomröstning för att låta medborgarna ta ställning till denna skattehöjning.

Det har redan statsministern sagt, men jag upprepar det, eftersom jag antecknat det på blocket. Eller varför inte skicka ut till kommunal folkomröstning frågorna om höjning av busstaxorna och av avgifterna på spårvägarna etc.?

Vårt parti har på sitt program ett demokratiskt representationsskick och folkomröstning, och den principiella sidan av saken är det alltså ingen tvekan om från vår sida. Men jag undrar, om det är demokrati som har varit motionärernas och reservanternas ledstjärna här. Jag tror att det i stället varit det, att man anser — det skymtar fram ibland — att vi för närvarande har en något för stark regering; den har ju ungefär 60 procent av väljarrösterna som underlag. Genom ett beslutande folkomröstningsinstitut i enlighet med reservationen skulle man kanske kunna komma åt en sådan regering. I en reservation i folkomröstningsutredningen

talas det någonting om att man inte behöver vara rädd för sådana följder, eftersom regeringen alltid har möjligheter att upplösa riksdagen eller endera kammaren och föranstalta om nya val. Det är med hänsyn till alla dessa direktiv — åberopade även av reservanterna i utskottet — som framförts av kommittéreservanterna och i riksdagsmotionerna som vi inte varit beredda — och i själ och hjärta är nog professor Herlitz litet tveksam han också — att medverka till att skriva ihop en grundlag som av innevarande års riksdag skulle antas såsom vilande till efter nya val till riksdagens andra kammare. Vi kan inte finna att det är någon ko på isen för närvarande. Man bör begrunda grundlagsändringar ordentligt, innan man beslutar dem.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Jag kan till fullo instämma i det anförande, med vilket herr Herlitz började dagens debatt rörande det viktiga problemet om införande av folkomröstning i vårt land. Jag skulle kunna inkränka mig till denna förklaring, men jag vill dock även beröra en viktig principfråga, som behandlas i reservationen till konstitutionsutskottets betänkande, nämligen frågan om beslutande folkomröstning i grundlagsfrågor.

Mot kommittémajoritetens förslag har en ledamot i folkomröstningskommittén, herr Wallentheim, anmält reservation. Han har icke kunnat biträda majoritetens förslag om beslutande folkomröstning i grundlagsfrågor. Herr Wallentheim motiverar i reservationen sin ståndpunkt på följande sätt: »Grundlagsfrågor måste alltid i ett samhälle, där demokrati slagit igenom, behandlas med den allra största varsamhet. Folkmeningen bör i sådana ting ha tillfälle att stabilisera sig, innan definitiva ställningstaganden äga rum. Det som gör mig till bestämd motståndare till beslutande folkomröstning i grundlagsfrågor är emellertid främst utrikes-

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

politiska skäl. Det måste alltid vara till fördel för en regering och riksdagen, vilka i allvarliga utrikespolitiska lägen kunna utsättas för starkt tryck från främmande makt i syfte att genomföra vissa ändringar i de medborgerliga rättigheterna eller i de demokratiska institutionerna i övrigt, att ha grundlagarnas förhållandevis starkt kringgärdade ändringsbestämmelser till stöd för en avvisande hållning. Exempel från det senaste världskriget torde i åtskilliga fall visa på värdet av fasta grundlagsreglerade bestämmelser, som inte utan mycket stora besvär kunna ändras.»

Jag skulle, herr talman, helst se att beslutande folkomröstning i grundlagsfrågor icke införes. Emellertid har reservanterna i utskottet ansett att man kan skapa en garanti mot oöverlagda grundlagsändringar genom en bestämmelse om kvalificerad majoritet i kamrarna såsom villkor för anordnande av folkomröstning i grundlagsfrågor. Under sådana omständigheter, herr talman, har jag biträtt reservationen, till vilken jag nu får yrka bifall.

Herr ELOWSSON, NILS: Herr talman! Både herr Herlitz och herr Bergvall gjorde i sina inlägg gällande att vi på socialdemokratiskt håll skulle vara mindre intresserade av att få folkets medverkan vid de samhälleliga angelägenheternas avgörande. Tidigare har det ju i regel varit på det sättet, att vi socialdemokrater har fått höra förebräelser för att vi har varit alltför angelägna om just detta. Om man undersöker förhållandena närmare, skall man utan svårighet finna att en av de bärande grundvalarna i hela den socialdemokratiska tankebyggnaden just är att man skall få folkets medverkan i alla olika tänkbara sammanhang. Det gäller ju inte bara politiska frågor, för vilka oppositionen på senare tid med en alldeles särskilt stark lidelse söker intressera folket, utan det gäller inte minst ekonomiska angelägenheter. Inom både den politiska och den fackliga arbetarrörelsen har man ansträngt sig för att få ett

ökat inflytande på dessa områden för folkets stora massa. Det är anmärkningsvärt att vi nu skall få bevittna sådana här försök till misstänkliggöranden från folkpartiets och högerens sida, när man vet att de, som nu misstänkliggörs, tidigare har fått anstränga sig mycket hårt för att övertyga högern och folkpartiet om att vi över huvud taget borde ha demokrati i detta land. Dessa ansträngningar nu vittnar ju om en mycket stor genomslagskraft hos de socialistiska tankeströmningarna, som på detta sätt har kunnat borra sig igenom både folkpartiets och högerens tidigare politiska tankebyggnader.

Vad sedan beträffar den fråga, som dagens debatt egentligen rör sig om, nämligen på vilket sätt man skall ordna så att folket skall få delta i de samhälleliga angelägenheternas avgörande, oavsett vad det är fråga om, kan det naturligtvis råda delade meningar om den saken. Det kan mycket väl tänkas att det är förmånligt både för landet och för demokratien att vi får ett folkomröstningsinstitut, men det kan också tänkas att vi ingenting vinner på det. Det är en sak som självfallet måste undersökas mycket, mycket noggrant.

Vad som emellertid bör beaktas är att, såsom utredningskommitténs ordförande mycket riktigt påpekade, under den tid vi har haft ett folkomröstningsinstitut i vårt land, har det inte använts mer än en gång. Anledningen till detta är otvivelaktigt att vi — det framhöll också statsministern — i realiteten har en folkomröstning vartannat år. Den svenska väljarkåren har då tillfälle att ge uttryck för sin uppfattning om den politik, som har förts, och om den politik som lämpligen bör föras, och det besked, som den då ger, har uppenbarligen hittills varit tillräckligt vägledande. Inte förrän nu har kravet på ett folkomröstningsinstitut av annan art framträtt. Att det har förts fram just nu, hör otvivelaktigt samman med den omständigheten att när diskussionen i denna sak togs upp i vissa tidningar, var entusiasmen inte lika stor på socialdemokratiskt håll som för 20, 30 eller 40 år

Om utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

sedan. Det råder väl intet tvivel om att oppositionen då varsnade ett tillfälle att göra socialdemokratien misstänkt i den väljande allmänhetens ögon. Man menade att detta skulle visa att socialdemokratien inte längre var att lita på i samma grad som förut i dessa avseenden. Vi kan emellertid vara tämligen övertygade om att den är det. När socialdemokratien har kämpat för att folket i detta land skulle få allmän rösträtt — och få den odelad och utan alla »streck» — har den gjort det därför att den ville sätta folkviljan i högsätet. Det vill socialdemokratien alltjämt göra, oberoende av under vilka former det sedan skall ske.

Herr **HERLITZ** (kort genmäle): Herr talman! Jag skall fatta mig kort.

Herr Elowsson har — liksom tidigare under debatten herr K. J. Olsson — dragit upp perspektiv som lockar till mycket vidlyftiga resonemang, men sådana skall jag med avsikt försöka bespara kammaren. Jag kände bara ett behov att reagera, då nu herr Elowsson skulle ådagalägga socialdemokratiens, i jämförelse med andra partier, särskilt starka intresse för folkets medverkan i allmänna angelägenheter. Jag väntade med spänning på att få höra vad han hade för argument, hämtade från dagens läge. ty det är ju ganska ofruktbart att tala så mycket om vad som hänt i gamla tider — det är klart att liksom socialdemokratien i grund har förändrats, så har det skett åtskilligt även inom högern och folkpartiet. Vad anförde då herr Elowsson för exempel som avsåg dagens läge? Han talade, såvitt jag förstår, om folkets agerande på det ekonomiska området, om den ekonomiska demokratien, alltså arbetstagarnas ställning i förhållande till arbetsgivarna. Men det problemet får vi tala om någon annan gång. Då jag har varit med om att resa frågan om folkomröstning, gällde det ju frågan om folkets inflytande i *statslivet*. Och då är problemet endast och allenast detta: Är folkrepresentationen sådan att dess ord under alla förhållanden ger det bästa uttrycket för vad folket vill?

Herr **ELOWSSON, NILS**: Herr talman! När jag yttrade mig som jag gjorde, skedde det därför, att jag ville kraftigt understryka, att det inte rädde någon tvekan om vad socialdemokratien ville i dag. Det är nämligen självklart, att när vi på socialdemokratiskt håll vill en utvidgad ekonomisk demokrati inte rimligtvis samtidigt kan vara motståndare till en utvidgad politisk demokrati — om vi nu kan utvidga den vidare.

Men det är inte fråga om den saken nu, utan det är fråga om de metoder, efter vilka vi skall använda den demokrati vi har. Vi har den allmänna rösträtten. Frågan är: Skall vi använda den både vid folkomröstning och vid allmänna val, eller skall vi nöja oss med bara de allmänna valen?

För egen del har jag inte det ringaste emot att vi har folkomröstning, ty jag är tämligen övertygad om att en sådan mycket sällan kommer till användning, beroende på att praktiskt taget alla de spörsmål vi har att behandla i det moderna samhället är av sådan karaktär att de förutsätter, att de, som skall träffa avgörandet, sätter sig väl in i frågorna, och det kan gemene man i vanliga fall inte göra.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Herlitz m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergvall* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 28, röstar

Ang. tidpunkten för avslutande av riksdagens vårsession.

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Herlitz m. fl. vid utlåtagandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Herlitz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 83;
Nej — 27.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. tidpunkten för avslutande av riksdagens vårsession.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets betänkande nr 29, med förslag till vissa ändringar i riksdagsordningen.

*(Nuvarande lydelse:)***§ 2 andra stycket första punkten.**

Riksdagens vårsession avslutas senast den 31 maj; dock att riksdagen, därest behandling av framlagda ärenden bedömes kunna avslutas senast den 15 juni, må, efter hörande av den i 50 § omfördälda talmanskonferens, besluta att sessionen skall pågå till och med sistnämnda dag.

§ 45 mom. 3.

Utskotten böra, så fort sig göra låter, avgiva de yttranden, som på dem ankomma.

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr I: 329, av herr *Holmbäck* hade hemställts, att riksdagen ville till vidare grundlagsenlig behandling såsom vilande antaga förslag avseende att minska den forcering, som nu ägde rum i riksdagsarbetet vid slutet av riksdagens vårsessioner.

I samband med behandlingen av förevarande motion hade utskottet till prövning upptagit frågan om viss förlängning av tiden för väckande av motion i anledning av proposition, som uppskjutits till höstsession.

Utskottet hade i det nu förevarande betänkandet på anförda skäl hemställt,

I) att riksdagen, i anledning av motionen I: 329, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga under punkten infört förslag till ändrad lydelse av § 2 och § 45 mom. 3 riksdagsordningen;

II) att riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga under denna punkt infört förslag till ändrad lydelse av § 55 mom. 1 riksdagsordningen.

De av utskottet framställda grundlagsändringsförslagen voro i nedan angivna delar så lydande:

*(Föreslagen lydelse:)***§ 2 tredje stycket.**

Riksdagens vårsession börjar å dag i januari, som i första stycket sägs, och pågår till dess att riksdagen slutbehandlat samtliga till utskotts beredning hörande ärenden, vilkas behandling ej jämlikt 58 § uppskjutits till annan session eller till nästföljande riksdag. Om utskottens skyldighet under vårsession att inom viss tid avgiva på dem ankommande yttranden stadgas i 45 § 3 mom. andra stycket.

§ 45 mom. 3.

Utskotten böra, så fort sig göra låter, avgiva de yttranden, som på dem ankomma.

Ang. tidpunkten för avslutande av riksdagens vårsession.
(Nuvarande lydelse:) (Föreslagen lydelse:)

Under vårsession gäller därjämte följande: Har riksdagen före den 20 maj beslutat att jämlikt 58 § till höstsession uppskjuta behandlingen av proposition eller motion, må ej något på utskott ankommande yttrande avgivas senare än att det kan den 28 maj i kamrarna anmälas; har riksdagen icke före förstnämnda dag fattat sådant uppskovsbeslut, må ej något på utskott ankommande yttrande avgivas senare än att det kan den 12 juni i kamrarna anmälas. Vad nu sagts utgör ej hinder för utskott att avgiva framställning, som föranledes av kamrarnas beslut i anledning av utskotts yttrande, eller att avgiva yttrande i fråga, som till utskottet hänvisats senare än åtta dagar före den sista eljest gällande dagen för anmälan av utskotts yttrande.

§ 55 mom. 1 tredje stycket.

Har behandlingen av proposition uppskjutits till höstsession, må motion, som föranledes av propositionen, väckas sist vid höstsessionens första sammanträde.

§ 55 mom. 1 tredje stycket.

Har behandlingen av proposition uppskjutits till höstsession, må motion, som föranledes av propositionen, väckas sist dagen efter höstsessionens början.

Herr HERLITZ: Herr talman! Det kanske ser litet egendomlig ut att en ledamot av utskottet, som inte har reserverat sig mot dess beslut, tar till orda vid betänkandets behandling, men detta är en fråga av så stor praktisk betydelse för oss alla såsom riksdagsmän, att jag har trott mig böra bidra till att det bringas största möjliga klarhet över vad det i dag åsyftade beslutet gäller. Jag har så mycket mera anledning att göra det, som jag har gått till detta beslut från alldeles särskilda utgångspunkter, som jag har känt behov av att redovisa för kammaren.

Jag vet inte, om kammarens ledamöter till fullo uppmärksammat vad detta konstitutionsutskottets förslag innebär. Låt mig säga, att det i tre hänseenden innebär en uppmjukning av de regler, som vi nu har angående vårsessionens längd.

För det första — och det är en punkt

där vi alla är ense och där jag antar att det inte kan hysas någon tvekan i denna kammare — har man, i stället för att vidmakthålla den gamla regeln om att det skall vara slut här den 31 maj klockan 12 på natten, uppställt en regel om den sista tidpunkt vid vilken utskottens utlåtanden skall vara avgivna, nämligen i regel den 28 maj; man räknar då med den möjligheten, att riksdagsarbetet kan dra någon dag över den 31 maj. Riksdagen blir sålunda inte bunden genom en sådan automatiskt verkande giljotin, som man nu har. Det var det första momentet.

Det andra momentet är däremot av mycket mera vittgående slag. Jag beklagar att utskottets utlåtande inte ger full klarhet om innebörden därav, och därför skall jag be att få betona den.

Tanken i den nuvarande ordningen är ju, som vi alla vet, att vi har alternati-

Ang. tidpunkten för avslutande av riksdagens vårsession.

vet att antingen arbeta en bit in i juni eller också ha höstriksdag, men inte båda delarna. Enligt förslaget skall hädanefter gälla, att om riksdagen före den 20 maj beslutar uppskov med något ärende till hösten, och det sålunda blir höstsession, då skall den regeln tillämpas att utskotten skall vara färdiga till den 28 maj. Då blir det alltså liksom hittills. Men nu kan det ju hända att kamrarna tar sig före att vänta med sitt första beslut om uppskov med ett ärende till efter den 20 maj. Vad händer då enligt utskottsförslaget? Jo, »har riksdagen icke före förstnämnda dag» — d. v. s. den 20 maj — »fattat sådant uppskofsbeslut, må ej något på utskott ankommande yttrande avgivas senare än att det kan den 12 juni i kamrarna anmälas.» Om uppskovsbeslut alltså fattas den 21, 22 eller 23 maj, får vi i följd härav höstriksdag, men eftersom beslutet kom så sent, är utskotten icke skyldiga att vara färdiga före den 12 juni. Genom att förfara på detta sätt kan kamrarnas majoriteter, när det så finner lämpligt, anordna både de två veckornas arbete i juni och en höstriksdag.

Det tredje momentet, som detta förslag innebär, är, att om det skulle komma en kungl. proposition, låt oss säga den 21 eller 22 maj, då gäller inte längre begränsningen den 28 maj, utan riksdagen får hålla på så länge det behövs för denna propositions behandling.

Herr talman! Jag får säga, att jag vid behandlingen i utskottet var glatt överraskad över den oväntade djärvhet, med vilken konstitutionsutskottet här har gått fram för att vidta en reform. Men min egen ståndpunkt till saken då? Ja, jag befinner mig ju i det läget, att jag över huvud taget ogillar hela den anordning vi nu har, alla de regler vi har med avseende på förhållandet mellan vårsession och höstsession. Alldeles särskilt är jag principiellt motståndare till allt, som innebär att den svenska folkrepresentationen, till skillnad från alla andra folkrepresentationer, ställs under förmyndare på så sätt, att dess arbete skall avklippas vid en eller annan bestämd tidpunkt.

Då nu det oväntade inträffat i konstitutionsutskottet, att de principer, som vi antog för fyra år sedan, helt och hållet övergivits, och man vill föreslå denna vidsträckt frihet, då måste jag naturligtvis säga mig, att även om förslaget inte är precis som jag vill ha det, kan jag för min del inte motsätta mig ett beslut, som i alla fall innebär så stora och betydelsefulla steg i den riktning jag önskar.

Herr OLSSON, KARL JOHAN: Herr talman! Sedan herr Herlitz har tolkat konstitutionsutskottets betänkande, kan jag yttra mig tämligen kort. Jag kan i det stora hela hänvisa till den tolkning han givit åt utskottsbetänkandet i fråga.

Det är tre år sedan vi fattade beslut om de nya arbetsformer, som nu tillämpas i riksdagen. Varför beslöt vi, att införa dessa nya arbetsformer? Jo, därför att vi var missnöjda med det sätt på vilket riksdagen arbetade — eller kanske vi hellre skall säga tvingades arbeta. Vi fick gå här och långrota till fram i juni eller ända till mitten av juli, och vi var synnerligen utledsna på det allesamman. Det var en allmän mening i riksdagen, att man inte kunde fortsätta på det sättet, utan måste försöka åstadkomma en rationalisering av riksdagsarbetet. Då valde man den utvägen, att man gjorde två sessioner, en vårsession och en höstsession. Man begränsade vårsessionen, så att den skulle vara avslutad den 31 maj, och man skulle ha en höstsession efter den 15 oktober. Man införde vad jag tror professor Herlitz brukar kalla en giljotin.

Nu säger herr Herlitz, att riksdagen genom detta ställt sig under förmyndare. Ja, om riksdagen har någon förmyndare, så är det ingen annan som är förmyndare än riksdagen själv, ty det är riksdagen som har fattat beslutet, och det har skett efter moget övervägande och med ledning av de erfarenheter, som riksdagens ledamöter har gjort under en följd av år.

Jag tror att vi alla kan vara eniga om att det var nödvändigt, att någonting

Ang. tidpunkten för avslutande av riksdagens vårsession.

gjordes. Jag vet, att det fanns delade meningar om huruvida just detta var den rätta vägen att lösa problemet om riksdagens arbetsformer på, men när vi nu genomfört denna ordning, återstår den frågan att besvara: Har dessa nya arbetsformer till den grad misslyckats, att vi nu, tre år senare, behöver göra en radikal ändring i desamma?

Mitt svar på den frågan är nej. Under dessa tre år har ingenting inträffat, som kan ge anledning till ett övervägande, om vi skall ändra arbetsformerna. Det finns inte något revisionsbehov, som bottnar i de erfarenheter, som gjorts under den tid dessa har tillämpats. Där emot kan jag förstå, att det finns många — och till dem hör nu professor Herlitz — som menar, att det är en viss risk med denna giljotin, som man säger, d. v. s. det finns en risk för att man inte skall kunna sluta klockan 12 på natten den 31 maj. Därför kan det vara behövt med en uppmjukning, som åtminstone ger riksdagen möjlighet att slutbehandla ärenden, som ligger på kammarens bord den sista dagen i maj, och vilkas behandling kammaren till äventyrs också kan ha påbörjat.

Jag skulle ha förstått och accepterat en uppmjukning av riksdagens beslutade arbetsformer, om åtgärden hade begränsat sig till att skapa en möjlighet för riksdagen att slutbehandla ärenden, som en viss dag i slutet av maj legat på riksdagens bord. Men, herr talman, detta förslag, som nu kommer från konstitutionsutskottet, är något helt annat. Detta förslag betyder en möjlighet att på riksdagens bord lägga ärenden så sent som den 12 juni. Var och en kan räkna ut att det betyder en möjlighet att fortsätta vårsessionen till den 15 juni och ändå hålla höstriksdag. Såsom herr Herlitz alldeles riktigt sade, har vi nu att välja mellan en vårriksdag till den 15 juni och ingen höstriksdag eller också en vårriksdag till den 31 maj och höstriksdag. Men enligt det nu föreliggande förslaget får vi inte ett antingen-eller utan ett både-och. Vi kan alltså få fortsätta till den 15 juni och ha höstriksdag ändå. Det betyder att vi öppnar dörren

för ett återinförande till en viss grad av den gamla ordningen, som vi var så missnöjda med, det betyder att vi inbjuder till ny långrotning, till större långsamhet än som annars skulle förekomma.

Nu säger man — och det har skrivits här och var i tidningarna — att det mot slutet av denna riksdag kommit en mängd ärenden på riksdagens bord, att det blir långa plena, nattplena o. s. v. Ja, herr talman, allt detta fanns under den gamla ordningens tid också. Jag har inte varit med om någon riksdag, då det inte klagats över att ärendena hopat sig mot slutet och talats om att kammarens ledamöter, tidningsreferenterna och andra har blivit trötta och man har varit förtörnad över detta. Men det är ingenting som har med våra nuvarande arbetsformer att göra. Jag skulle tro att den nuvarande ordningen är bättre än den tidigare gällande, trots att vi då fick hålla på längre. I varje fall har de bestämmelser, som vi har haft rörande arbetsformerna, tvingat både regeringen och riksdagen att inrikta sig på att ha ärendena så tidigt klara, att de kan avgöras före maj månads utgång. Bifalles det nu föreliggande förslaget av riksdagen, så finns inte längre denna tvingande omständighet, och alltså öppnas möjligheter för att fortsätta vårriksdagen till den 15 juni.

Herr talman! Det har talats och skrivits så mycket om att så lång tid av året, som riksdagsmännen nu måste vara samlade, är det mycket små möjligheter för näringslivets män och näringsidkare över huvud taget att sitta i riksdagen; den tar för mycket av deras tid i anspråk. Jag tror att det ligger någonting i detta, och påpekandet gäller för övrigt inte bara näringsidkare, utan det är också andra människor som kan ha det svårt i det hänseendet. Men om det nu är på det sättet, skall man väl inte försämma deras möjligheter att sitta i riksdagen genom att öppna dörren för ännu längre riksdagssessioner än vi har för närvarande, utan man bör väl i stället söka gå den motsatta vägen och förkorta riksdagarna, om det är möjligt. Varje

Ang. tidpunkten för avslutande av riksdagens vårsession. eftergift är enligt min mening äventyrlig.

Herr talman! Trots att jag var med i det utskott, som lade fram förslaget om de nya arbetsformerna för riksdagen, och alltså har ett visst ansvar för det beslut, som riksdagen då fattade, är jag inte ovillig att diskutera frågan om en ändring av riksdagens arbetsformer. Det torde jag redan ha angivit. Men då vill jag, herr talman, diskutera också andra alternativ än det som konstitutionsutskottet nu har lagt fram. Jag vill att i det sammanhanget också skall prövas den möjlighet, som en del riksdagsledamöter antydde i den debatt, som vi förde när arbetsformerna infördes, nämligen att man skulle kunna börja riksdagen redan i december och på det sättet utnyttja en »död tid». Att jag för min del inte reflekterade på den linjen då, berodde på att jag inte trodde att det skulle inverka så oerhört mycket, ty det var de sena propositionerna som var avgörande, och därvidlag skulle en dylik ordning inte innebära någon förbättring. Men även denna linje tål att på nytt övervägas. Skall man nu ta upp frågan om en revision av arbetsformerna, tycker jag att man bör undersöka olika möjligheter och inte stanna vid den nu föreslagna lösningen.

Med den inställning, som jag alltså har till frågan, ber jag, herr talman, under hänvisning till vad herr Herlitz anfört om innebörden av konstitutionsutskottets utlåtande, att få yrka avslag på detsamma.

I detta anförande instämde herrar *Albert Hermansson, Ramberg, Magnusson, Krügel, Olofsson, Grym* och *Ivar Nilzon*.

Herr LINDEN: Herr talman! Man måste konstatera att mycken klokskap talade ur herr K. J. Olssons mun. Med de argument som han anförde för sitt avslagsyrkande och med de komplement som han redan hade fått av herr Herlitz — som visserligen i och för sig gilade den tanke som låg bakom utskottsutlåtandet, men vars tal icke desto mind-

re klingade ganska mycket som ett begravingstal — känner jag mig skyldig att såsom ledamot av utskottet, visserligen inte entusiastisk, att försöka klargöra utskottets ställning.

Jag tror i likhet med herr K. J. Olsson att det är i tidigaste laget att börja fingra på bestämmelser, som kommit till så nyligen. 1949 års revision av riksdagsordningen avsåg ju emellertid, såvitt jag fattade den rätt då, att ge riksdagsmännen en viss garanti. De skulle antingen få resa hem den 1 juni och sedan återkomma till en höstsession, eller också skulle de få vara kvar till mitten av juni månad och då slippa höstsession. Det var i varje fall meningen, en tolkning som jag emellertid tror inte är helt entydig — jag skall be att få återkomma till den saken senare. Men mot en dylik »garanti», som naturligtvis måste erkännas ha stor betydelse, kan man ställa den osäkerhet som man känner inför de nuvarande bestämmelserna, även om de inte hittills i praktiken visat sig ha några avgörande nackdelar. Säg exempelvis att någon av de absolut sista dagarna under vårsessionen riksdagen har behov av att återremittera ett ärende — att det sker kanske den sista dagen. Hur gör vi då? Säg att sista dagen första och andra kammaren stannar i skiljaktiga beslut. Hur gör vi då? Säg att när klockan slår 24 den sista dagen ett ärende ännu håller på att behandlas. Hur gör vi då? Det är några av de besvärligheter, som den nuvarande ordningen kan vålla. Det är klart att man, såsom någon i utskottet antydde, kan använda sig av vad denne utskottsledamot kallade »det franska systemet», nämligen att stanna klockorna eller rucka tillbaka dem och låta tiden lida utan att det syns här inne i riksdagshuset. Men det är väl i och för sig inte något eftersträvävärt? Det är sådana saker, som åtminstone för mig har varit utslagsgivande, då jag anslutit mig till utskottets uppfattning.

Jag vill gärna erkänna att i princip var det först bara en fråga om att demontera den s. k. giljotinen och att så att säga tvinga utskotten att senast den

Ang. tidpunkten för avslutande av riksdagens vårsession.

28 maj lämna sina betänkanden. De betänkanden, som då var lagda på bordet, skulle behandlas, även om tiden gled över detta ominösa midnattsklockslag mellan den 31 maj och den 1 juni. Sedan emellertid den expertis, som utskottet hade till sitt förfogande, granskat frågan, fann utskottet det klokt att göra en omarbetning av vissa paragrafer, snygga upp texten, göra den logisk och tilltalande. Därvid kom vi in på en del svårigheter, som inte upptäckts tidigare, svårigheter som faktiskt har betydelse även om man utgår från herr K. J. Olssons resonemang.

Herr K. J. Olsson försökte skrämma kammaren med att vi får vara kvar till den 15 juni och dessutom ha en höstsession. Han sade att det är möjligt enligt det framlagda förslaget. Men frågan är — jag är inte vetenskapare på det här området — om inte herr K. J. Olsson själv en gång i världen såsom ordförande i det särskilda utskott, som förmådde riksdagen att besluta om de nu gällande bestämmelserna, har öppnat en sådan möjlighet. I § 2 av riksdagsordningen står det i andra stycket bl. a.: »Riksdagens vårsession avslutas senast den 31 maj.» Det är bra. Det är klart. Sedan heter det vidare: »dock att riksdagen, därest behandlingen av framlagda ärenden *bedömes* kunna avslutas senast den 15 juni, må, efter hörande av den i 50 § omförmälda talmanskonferensen, besluta att sessionen skall pågå till och med sistnämnda dag.» Det är således beroende av riksdagens bedömande. Antag nu, herr K. J. Olsson, att riksdagen bedömer att ärendena kan klaras av till den 15 juni, och det sedan visar sig, när vi kommit fram till den 15 juni, att det inte går. Då blir ju resultatet i princip detsamma som enligt den ordning, vilken här föreslås.

Det står vidare i § 2: »Har riksdagen enligt 58 § till höstsession uppskjutit behandlingen av framlagda ärenden, skola» etc. I § 58 står det bl. a.: »Kamrarna må genom sammanstående beslut till annan session eller till nästföljande riksdag uppskjuta behandlingen av proposition eller motion, som ej berör rikssta-

ten. Ytterligare uppskov må beslutas; dock att ärendet skall avgöras senast under nästföljande riksdag.» Man uppmärksammar här att det inte finns någon tidsbestämning. Det finns alltså ingenting som hindrar riksdagen att skaffa fram en höstsession, ändock den redan »bedömt» att riksdagen kan sluta senast den 15 juni utan sådan höstsession. Vi har alltså dessa möjligheter redan nu.

Vilka risker innebär då det förslag som konstitutionsutskottet här har framlagt? Jo, det innebär den risk som herr Herlitz påpekade. Om riksdagen före den 20 maj bestämmer att ett ärende skall uppskjutas till hösten, träder bestämmelsen i kraft, och utskotten skall leverera sitt material före den 28 maj, varefter riksdagen skall sluta omkring den 1 juni. Så långt är det således ingen svårighet. Om riksdagen emellertid *icke* fattar ett sådant beslut före den 20 maj utan dröjer därmed till den 21 löper vi risk att få förlängd vårsession och dessutom en höstriksdag. Men nog skall väl ändå riksdagen, som ju genom dessa bestämmelser har avgörandet i sin hand, kunna se till att det blir ett beslut före den 20 maj? Så har ju tämligen regelmässigt skett nu under de år som den nya ordningen tillämpats. Skulle ett utskott vilket som helst begära uppskov med behandlingen av ett ärende vilket som helst och riksdagen avslå en sådan framställning, har riksdagen — i kraft av sin fria prövningsrätt — själv bestämt att den vill fortsätta fjorton dagar in i juni. Även om ett utskott inte skulle föreslå uppskov, har riksdagen, såvitt jag begriper saken, alltså i sin hand möjlighet att vid behandlingen av ärendet i kamrarna före den 20 maj uppskjuta det till höstriksdagen. Nog bör vi väl ändå ha så stort förtroende till oss själva att vi får bevaka dessa bestämmelser. De blir lika effektiva som de herr K. J. Olsson talade för, men vi vinner att vi slipper ifrån allt trassel vid en återremiss, vid skiljaktiga beslut eller för den händelse att förhandlingarna skulle dra ut över midnattstimmen mellan den 31 maj och den 1 juni.

Detta är, herr talman, således de skäl

Ang. tidpunkten för avslutande av riksdagens vårsession.

som har påverkat mig när jag deltagit i utskottets beslut. Jag tror inte att vad konstitutionsutskottet här föreslår behöver sätta skräck i riksdagsmännen.

Jag vill sedan, herr talman, göra en annan reflexion, som kanske ligger litet vid sidan av denna fråga. Nog skulle det vara något av en ödets ironi, om detta betänkande, som ju faktiskt kan försvaras och som varit föremål för grundligt övervägande, skulle falla i kammaren, medan torftiga, illa genomtänkta utlåntanden från samma utskott tidigare har gått igenom utan någon vidare debatt.

Jag tror inte, vilket väl framgått av mitt resonemang, att riksdagsmännen skulle försättas i en sämre ställning genom detta förslag, ty riksdagen har ju hela tiden avgörandet i sin hand. Men den ändring, som detta förslag innebär i förhållande till gällande ordning, ger ett ökat utrymme för riksnyttan och statsintresset. Den riksnyttan och det statsintresset bör vara så dominerande, att även om det skulle finnas ett litet uns av risk att svenska riksdagsmän måste stanna kvar några dagar längre i juni, bör vi ta den risken hellre än att eftersätta riksnyttan och statsintresset.

Herr talman! Jag ber att med det sagda få yrka bifall till utskottets framställning.

Herr **OLSSON, KARL JOHAN** (kort genmäle): Herr talman! Jag tror att herr Lindéns anförande till fullo bekräftade riktigheten av min ståndpunkt. Herr Lindén säger, att redan med nuvarande ordning finns det vissa möjligheter att komma förbi den stora fara som här antydes, och då är inte behovet av denna reform så trängande som det skulle vara, därest det inte fanns några jämningsmöjligheter alls.

Vidare är det, herr talman, här en fråga som inte bara skall avgöras av expertisen i konstitutionsutskottet. Herr Lindén säger, att denna fråga är grundligt ventilerad av konstitutionsutskottets expertis. Ja, men det är en fråga som vi alla behöver vara med om och ventileras ordentligt, och vi behöver få förslaget i så god tid att vi kan sätta oss in i det

och genomtänka det ordentligt innan vi tar ställning. För min personliga del är jag i varje fall inte tillfredsställd med den förklaringen, att utskottets expertis har granskat texterna och funnit, att de behöver snyggas upp, och att man vid denna uppsnygning stött på vissa saker som förorsakat att man måst göra ändringar och komma med något annat än vad som från början var avsikten.

Vad gäller frågan om riksdagens möjligheter till felbedömning är det ju självklart, att det inte finns någon annan som kan bedöma, huruvida riksdagens arbete kan avslutas till den 15 juni. Det finns ju ingen myndighet som står över riksdagen.

När det talas om att det här inte är någon fara, utan att det bara kan bli fråga om att stanna någon eller några dagar längre, vill jag läsa upp ett par rader ur utskottets utlåtande. Jag hoppas att herr talmannens klubba inte sätter stopp härför. I utlåtandet heter det: »I anledning av den nu till behandling föreliggande motionen får utskottet ånyo understryka, att den forcering av riksdagsarbetet, som äger rum i slutet av vårsessionerna, icke är önskvärd. De erfarenheter, som vunnits under de år de nya arbetsformerna tillämpats, utvisar, att det icke låter sig göra att nämnvärt minska denna forcering därest nu gällande stadganden om bestämd slutdag bibehållas.» Är det någon som tror, att det skulle bli någon nämnvärd minskning av denna forcering, om vi stannade någon dag eller några timmar över den 31 maj? Skulle det bli någon nämnvärd minskning av forceringen, måste det bli en rätt betydande ötokning av sessionen.

Vi bör ha förtroende till oss själva, säger herr Lindén. Det är också min mening, men här är det många faktorer som inverkar. När vi tar ställning till dessa frågor, bör vi i varje fall ha tid till grundligare övervägande än vad vi nu har haft.

Herr **LINDÉN** (kort genmäle): Jag trodde, herr talman, att herr K. J. Olsson skulle hålla mig räkning för att jag

Ang. tidpunkten för avslutande av riksdagens vårsession.

inte tog upp det lättillgängliga argumentet om »forceringen». Jag sade inte ett ord om den. Det vare mig också fjärran att fränkänna riksdagen full handlingsfrihet; det förstår nog också herr K. J. Olsson. Mitt anförande, i den mån det kunde uppfattas, innebar ingenting annat än ett försök att hävda riksdagens frihet men att samtidigt ställa den i något slags jämförelse med riksnytan och statsintresset.

På en punkt har herr K. J. Olsson fortfarande fel, nämligen på den punkten att om riksdagen bifaller vad herr K. J. Olsson föreslagit, så klipps det hela av den 31 maj. Giljotinen blir alltså kvar, och alla svårigheterna kvarstår, d. v. s. de svårigheter som uppstår vid återremiss, vid skiljaktiga beslut i kamrarna eller om riksdagen fortsätter förhandlingarna över midnatt mellan den 31 maj och den 1 juni. Det är kanske ingen fara? Vi behöver kanske inte riskera ett så indisciplinärt uppträdande från riksdagens sida, att utskottsförslag återremitteras, att kamrarna stannar i skiljaktiga beslut eller att enskilda riksdagsmän eller partier söker hindra ett besluts fattande genom att fortsätta att prata över klockan 24 natten till den 1 juni? Vi behöver kanske inte räkna härmed!? Men man kan väl ta någon hänsyn till det argumentet i alla fall.

Herr **OLSSON, KARL JOHAN** (kort genmäle): Herr talman! Anledningen till att jag vidhåller mitt yrkande är helt enkelt att utskottet kommit med ett förslag som går längre än till att borttaga den s. k. giljotinen. Jag har sagt att jag skulle ha anslutit mig till konstitutionsutskottets förslag, om det hade begränsats till detta, men då utskottet går så långt som det nu gör, kan jag inte biträda förslaget. Jag tror inte att faran är så stor med den nuvarande ordningen. Har det gått bra i tre år utan ett enda missöde, kanske det kan gå några år till.

Herr **ELOWSSON, NILS**: Herr talman! Avsikten med den förändring, som vidtogs för tre år sedan, var att riksdagen

skulle slippa att vara samlad in i juni månad eller ännu längre. Det var därför som den 31 maj sattes som slutdag för vårsessionen.

Nu har konstitutionsutskottet föreslagit en formulering, som efter vad jag erfarit har uppfattats på olika sätt. Enligt den förklaring, som vi nu fått av herr Lindén och även av herr Herlitz, har konstitutionsutskottet bara haft en mening, nämligen att beslut om uppskov kan fattas även efter den 20 maj. När jag läste utlåtandet, fattade jag det så, att om uppskovsbeslut icke fattats före den 20 maj, kunde riksdagen över huvud taget icke fatta ett sådant beslut. Vi hör nu att det kan ske. Detta leder då till att ett utskottsutlåtande kan avlämnas i kamrarna så sent som den 12 juni. Sedan blir det beroende på kamrarnas behandling hur länge över den tiden som riksdagen behöver stanna kvar.

Jag ansluter mig till herr K. J. Olssons mening att detta är att gå längre än vad riksdagen tidigare har avsett. Därför ber jag, herr talman, att få biträda avslagsyrkandet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera av de båda punkterna av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de i fråga om punkten 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i nämnda punkt hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Karl Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 29 punkten 1, röstar

Ang. tidpunkten för avslutande av riksdagens vårsession.

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 42;
Nej — 60.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjordes i enlighet med de beträffande punkten 2 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å utskottets hemställan; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen hemställde nu, att behandlingen av det återstående ärendet på föredragningslistan måtte få uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Denna hemställan bifölls.

Vidare beslöts, på framställning av herr talmannen, att jordbruksutskottets utlåtande nr 48 och bevillningsutskottets betänkande nr 57 skulle på föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 280, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen

att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, m. m.; och

nr 328, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om in- och upplåning vid centralkassa för jordbrukskredit.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1952/53;

nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande blind- och dövstumundervisningen jämte i ämnet väckt motion;

nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt folkliga musikskolan i Arvika;

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om inrättande i vissa fall av icke-ordinarie folkskollärartjänst i skoldistrikt med distriktsöverlärare;

nr 290, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1952/53 till stipendier åt lärjungar vid högre läroanstalter och elever vid folkhögskolor;

nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till skydd mot biologisk krigföring;

nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1952/53;

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från ersättningsskyldighet i vissa fall m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till O. A. Backlund för skada i följd av trafik med ett kronan tillhörigt motorfordon m. m.;

nr 297, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa investeringar i statens järnvägars fond;

nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av fastigheter i Visby;

nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till vissa åtgärder för ekonomisk försvarsberedskap;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt understöd till viss skärgårdstrafik m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till avlöningar till befattningshavare å lots- och fyrstaten m. m.;

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fältflygarnas avlöningsförmåner m. m.;

nr 303, i anledning av väckt motion om ersättning åt logen Nyårslöftet i Degerhamn för nedbrunnen byggnad;

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till universiteten och den medicinska undervisningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om vissa anslag för budgetåret 1952/53 till regeringsrätten;

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till ny ungdomsanstalt för svårbehandlade m. m.;

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överförande till Sverige av vissa sjuka flyktingar m. m.;

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges biträdande av vissa internationella hälsovårdsbestämmelser, i vad propositionen avser sättet för bestridande av uppkommande kostnader;

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1952/53 till mödrahjälp och mödrahjälpnämnderna;

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52, i vad propositionen avser

vissa avskrivningar av nya kapitalinvesteringar;

nr 311, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens övertagande av Hjälmarens och Kvismarens sjösänkingsbolag åvilande förpliktelser i fråga om underhåll av farled m. m. i Hjälmaren;

nr 312, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av Köping—Uttersberg—Riddarhyttans järnväg m. m.;

nr 313, i anledning av väckta motioner om ett investeringsanslag till ombyggnadsarbeten å blekingejärnvägarna;

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplacering för viss biträdespersonal m. m.;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1952/53 till Finansdepartementet: Avlöningar och till Riksräkenskapsverket: Avlöningar jämte i förstnämnda ämne väckt motion;

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 317, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Rut Edit Bergström m. fl.;

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1952/53 till bidrag till Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande; och

nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1952/53 till personalvårdsverksamhet, jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 320, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett nordiskt råd.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillfällig begränsning av rätten till fri avskrivning å maskiner och andra inventarier vid inkomsttaxeringen, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Nederländerna för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet samt beträffande skatter å kvarlåtenskap; samt

nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 35 § 2 mom. och 60 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd-

ring i 11 och 13 kap. giftermålsbalken samt lag om höjning av vissa underhållsbidrag; samt

nr 329, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande och tillsättande av lärartjänster i folkskolan i vissa särskilda fall, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till ersättningar på grund av förbud mot bebyggelse m. m. inom vissa strandområden;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1952/53 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 193, angående statsregleringen för budgetåret 1952/53.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.32 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Bilaga till Första kammarens protokoll den 27 maj 1952 (s. 8).

Interpellationssvar.

Herr talman! Med första kammarens medgivande har herr Lundqvist frågat mig, *dels* huruvida jag hade för avsikt att inför Kungl. Maj:t anmäla det förslag till delning av Bromma församling i Stockholm, som efter verkställda utredningar och undergången remissbehand-

ling för närvarande föreläge inom ecklesiastikdepartementet, *dels ock* när ett beslut i frågan i sådant fall kunde vara att förvänta.

Då jag nu går att lämna svar å dessa spörsmål, tillåter jag mig att först ge en kortfattad återblick på uppkomsten av

den nuvarande församlingsindelningen i Stockholm och de huvudsakliga grunder, som man kan finna därvid blivit beaktade, ävensom översiktligt redogöra för huru motsvarande problem under senare tid blivit lösta för några andra av rikets, med Stockholm i förevarande hänseende någorlunda jämförliga städer.

Vid senaste sekelskiftet var Stockholm, med en folkmängd av ca 300 000, uppdelat i åtta territoriella församlingar, tillika utgörande egna pastorat. Av dessa omfattade Storkyrkoförsamlingen ungefär samma område som nu, Kungsholms församling hela Kungsholmen och Hedvig Eleonora församling hela det dåvarande Östermalm, medan Norrmalm var delat på Klara, Jakob-Johannes och Adolf Fredriks församlingar samt Södermalm på Maria och Katarina församlingar. Storkyrkoförsamlingen och Klara hade redan då börjat att stagnera i tillväxten och antaga en viss city-karaktär — folkmängden där hade under de sista decennierna sakta sjunkit och utgjorde vid början av 1900-talet blott ungefär 12 respektive 17 tusen. De övriga sex församlingarna visade däremot stigande folkmängdstal. I avrundade tal uppgick sålunda folkmängden vid sistnämnda tidpunkt till 30 000 i Jakob-Johannes, 33 000 i Kungsholms, 39 000 i Maria, 47 000 i Katarina samt 49 000 i Adolf Fredriks och 60 000 i Hedvig Eleonora.

Som jämförelse vill jag framhålla, att 1897 års prästlöneregleringskommitté såsom riktlinjer för en församlingsindelning i Stockholm angav, att församling, som utgjorde eget pastorat, borde delas, så snart folkmängden där uppgått till 25 000 eller 30 000 personer.

De församlingsindelningar, som i Stockholm genomfördes i början av 1900-talet, tillkom i samförstånd med respektive församlingar, och vid delningarna följdes i stora drag de av prästlöneregleringskommittén förordade riktlinjerna. Församlingarnas samtycke ansågs på den tiden i allmänhet erforderligt för en delnings genomförande, eftersom 1910 års löneform då ännu ej vunnit tillämpning i Stockholms-församlingarna och prästerskapets avlöande fördenskull yt-

terst var beroende av tillgången av prästlönemedel inom församlingen.

För uppgörande av förslag till nya löneregleringar för prästerskapet i Stockholm jämlikt 1910 års grunder hade inom staden tillsatts särskilda kommittéer, vilka 1922 avgåvo betänkande i ämnet. Därförinnan hade huvudstaden genom inkorporering tillförts två nya församlingar — år 1914 Brännkyrka med ca 25 000 och år 1917 Bromma med ca 6 000 invånare. De förenämnda löneregleringskommittéerna framhöllo för sin del såsom uppenbart, att de tidigare verkställda delningarna av Hedvig Eleonora, Adolf Fredriks, Jakob-Johannes och Katarina församlingar icke hade undanröjt de olägenheter för den kyrkliga verksamheten, som vore förbundna med flera av stadens större församlingar. De ansåg i första hand, att delning borde ske, när en församlings folkmängd överstigit 20 000. Av huvudsakligen kostnads-skäl föreslogo de dock delning blott av vissa av församlingarna, vilkas folkmängd då mera väsentligt översteg 20 000. Vederbörande församlingar motsatte sig dock samtliga den föreslagna delningen. Med hänsyn bl. a. till svårigheterna med anskaffande av kyrkor för de nya församlingarna avstyrktes delningarna även av remissmyndigheterna i samtliga fall utom beträffande de två största av de ifrågavarande församlingarna, Kungsholms om 48 000 och Maria om 53 000 invånare; i dessa funnos nämligen redan kyrkor, som lämpade sig för de därur nybildade församlingarna. Kungl. Maj:t föreskrev också den 20 juni 1924, mot församlingarnas bestridande, att påföljande år skulle till egna pastorat avskiljas dels S:t Görans församling med ca 25 000 invånare från Kungsholms, dels Högalids församling med drygt 29 000 från Maria.

Såsom den sista i raden av indelningsändringar inom Stockholms församlingar tillkom slutligen uppdelningen 1931 av Brännkyrka i två församlingar, nuvarande Brännkyrka med en folkmängd nämnda år av ungefär 31 000 och Enskede med ca 19 000 invånare. Härefter har, som bekant, under den allra senaste tiden Spånga församling inkor-

porerats med Stockholm och utgör nu ett av huvudstadens tjugo territoriella pastorat.

På detta sätt har alltså en utökad församlingsindelning inom huvudstaden så småningom vuxit fram. Alla de svårigheter, som städse visat sig och väl också alltid måste förutsättas bli förbundna med avskiljandet av en ny församling från en — mer eller mindre av ålder — bestående församlingenshet, har till sist övervunnits. Det kan givetvis icke komma i fråga att nu långt efteråt söka pröva skäligheten i det motstånd, som på sin tid rests mot de sedermera beslutade församlingsdelningarna. Oavsett om motståndet varit grundat i sund betänksamhet inför befarade ökade byggnadskostnader och löneutgifter eller det bottnat enbart i traditionsskäl, så visar dock resultatet, att delningsförslagen i varje fall haft starkt fog för sig. Och det läser näpeligens i något fall kunna göras gällande, att bäst hade varit om ifrågavarande delning icke hade kommit till stånd. Ej heller har — såvitt känt är — efter en församlingsdelnings genomförande någon grundad anmärkning framförts i avseende å befolkningstalets uppdelning på de särskilda nybildade församlingarna. De av prästlönerregleringskommittén på sin tid angivna normerna till grund för församlingsdelnings vidtagande synes också i det hela ha följts, jämväl vid de senaste delningarnas genomförande; dock har delning icke i något fall efter 1910 genomförts, förrän vederbörande församlings folkmängd överstigit 35 000.

Om man ser på församlingsindelningen efter sekelskiftet i exempelvis städer som Göteborg och Malmö, så visar det sig, att den av prästlönerregleringskommittén i detta hänseende i vad gäller Stockholm framställda principen i största utsträckning varit normgivande även här.

På grundval av en utredning på uppdrag av kyrkofullmäktige för samfälligheten i Göteborg genomfördes sålunda därstädes år 1908 en reglering av församlingsindelningen med utgångspunkt i att varje församling normalt borde innefatta omkring 15 000 personer. En

av de nya församlingarna, Vasa, delades senare (år 1928) i två, nämligen Vasa med ca 17 000 och Johanneberg med ca 15 000 invånare. Sedan stadens folkmängd på 1940-talet stigit uppemot 300 000 och invånarantalet i några av församlingarna börjat närma sig och i ett fall till och med överstigit 50 000, föranstaltades om utredning för ny översyn av församlingsindelningen i Göteborg. Därvid uppgjorda förslag, för vilka i huvudsak följts de förut angivna grundprinciperna, underkastades överarbetning av särskilda församlingssakkunniga. Dessa uppställde som norm, att, när en storstadsförsamling når ett invånarantal av 30 000 och visar tendens till ökning, då måste tidpunkten anses vara inne att överväga ny reglering. De sakkunnigas med utgående härifrån uppgjorda förslag blev av Kungl. Maj:t genom beslut den 23 januari 1948 i allt väsentligt fastställt och genomfördes den 1 januari 1951. Omedelbart genom delning nybildades dock härvid blott en enda församling, Härlanda, med ett invånarantal vid genomförandet av regleringen av 30 000. Övriga församlingar ombildades i stor utsträckning genom en radikal överflyttning av områden från en till en annan församling.

Även Malmö har under senaste tid underkastats en genomgripande ny församlingsindelning. Sedan folkmängden i staden vuxit till över 160 000 och två av de därvarande församlingarna nått ett invånarantal vardera av ca 40 000, framlades efter verkställd utredning förslag om att staden skulle indelas i tio församlingar, var och en — med undantag för två av övervägande agrar natur — med ett beräknat invånarantal av mellan 15 000 och 30 000. Nyindelningen blev den 21 februari 1947 fastställd av Kungl. Maj:t i saklig överensstämmelse med förslaget.

De församlingsregleringar, som under de senaste decennierna genomförts, ha för Stockholms del resulterat i att Stockholm för närvarande med en kyrkoskriven folkmängd den 31 december 1950 av närmare 750 000 har 20 territoriella församlingar, som även äro egna pastorat. Enligt befolkningssiffrorna för

nämnda dag, de sist tillgängliga officiella, finnes bland dessa församlingar ej mindre än åtta med en folkmängd överstigande 35 000. De största är Bromma med 83 813, Enskede med 97 057 och Brännkyrka med 116 183 invånare.

Utsträckes jämförelsen även till andra städer än Göteborg och Malmö, visar det sig, att Stockholm siffermässigt sett har en sämre organiserad församlingsindelning än någon av landets övriga städer. Jämförelsen de olika orterna emellan kan självfallet dock icke bedömas enbart med ledning av gällande befolkningstal — hänsyn måste också tagas till därvarande befolknings struktur och rådande kommunikations- och andra lokala specialförhållanden. Detta oaktat är jag överens med interpellanten om att de exceptionellt höga befolkningssiffror, som föreligger för åtminstone de tre ytterförsamlingarna i Stockholm — Bromma, Enskede och Brännkyrka — måste innebära en för dessa församlingar föga tillfredsställande församlingsindelning. Frågan om en uppdelning av i varje fall dessa tre församlingar synes mig därför särskilt angelägen. Huru en dylik uppdelning i det enskilda fallet skall göras måste givetvis, efter förebragt utredning, noga prövas i vederbörlig ordning. Det kunde i och för sig befinnas naturligt, att de av 1897 års prästlöneregleringskommitté angivna normerna i fråga om församlingsstorlek även lades till grund för de regleringar, som jag här närmast berört beträffande Stockholms ytterförsamlingar. Någon godtagen kritik av dessa normer har i allt fall hittills icke kommit fram, bortsett från det att man numera väl hellre vill anse behovet av församlingsdelning konstaterat, när folkmängden i församlingen/pastoratet börjat stiga utöver 35 000, än vid de av kommittén angivna befolkningstalen 25 000 à 30 000. Även om jag alltså principiellt kan vara benägen att godtaga dylika delvis jämkade allmänna normer för blivande förslag till församlingsdelningar i de större städerna, vill jag dock kraftigt understryka, att varje delningsprojekt städse måste självständigt bedömas utifrån de lokala förhållandena å vederbörande ort.

Med vad jag här anfört, har jag främst velat framhålla vikten av att de sakkunniga, vilka förordnats att överse församlingsindelningen i Stockholm, skyndsammast möjligt fullfölja sitt arbete beträffande övriga församlingar härstädes — och naturligtvis i all synnerhet i fråga om de återstående stora ytterförsamlingarna Enskede och Brännkyrka, men därjämte har jag velat understryka, att redan föreliggande förslag om delning av Bromma församling icke är så självklart och enkelt, som interpellanten synes ha velat antyda. Remissmyndigheterna synes visserligen i sina senaste yttranden i frågan i huvudsak ense i fråga om sättet för denna församlingsdelnings genomförande, men i tidigare yttranden över delningsförslaget har ett flertal avseende å detaljerna skiljaktiga uppfattningar även kommit till uttryck. Alla dessa olika uppslag måste givetvis noga prövas under behandlingen inom departementet, innan förslaget slutligt framlägges för Kungl. Maj:t. Jag vill i detta sammanhang särskilt erinra om betydelsen för det blivande delningsbeslutet av huru frågan om det s. k. Blackebergsområdet framtida förläggning i församlingshänseende kommer att slutligt bedömas. Detta område, vilket för närvarande är beläget inom såväl Bromma som Spånga församlingar och som — enligt senaste uppgift — torde vara fullbyggt inom innevarande år för en befolkning av drygt 11 000 personer, är ju uppenbarligen av den största vikt för gestaltningen av den enligt det föreliggande förslaget kvarstående delen av Bromma församling och än mer för den ytterligare delning av denna församling, som tillika är projekterad, och varom förslag med viss sannolikhet kan vara att emotse, så snart befolkningstillväxten i församlingen stabiliserats efter slutförandet av exploateringen av nämnda och kanske några andra därvarande områden, Nockebyhov m. fl. Enligt vad till mig meddelats är det att förvänta, att till departementet inom de närmaste dagarna inkommer framställning från vederbörande myndigheter i Stockholm om åtminstone en partiell reglering av församlingsgränsen inom bl. a. Blackebergs-

området. Det är möjligt, att vid remiss-behandlingen av en dylik framställning-frågan om Bläckebergsområdets församlingstillhörighet i dess helhet jämväl upptages till dryftande. Allt som allt är det för mig tydligt, att föreliggande delningsfrågas komplicerade natur icke gör det möjligt för mig att för närvarande bestämt ange, när jag kan anse mig beredd att hos Kungl. Maj:t anmäla frågan till slutligt avgörande. Enligt min uppfattning är frågan emellertid av den betydelse för den kyrkliga verksamhetens tillbörliga tillgodoseende inom ifrågavarande församling, att frågans avgörande om möjligt icke bör undanskjutas längre tid än som med nödvändighet kräves för dess slutliga beredning.

Jag vill här till sist endast tillägga, att den tid av fyra månader, som enligt gällande bestämmelser måste ligga mellan dagen för beslut om ändring i församlingsindelning och dagen för samma indelningsändrings ikraftträdande, i vad gäller för handen varande förhållanden — där fråga är om församlings delning i flera självständiga församlingar — icke är tillnärmelsevis tillräcklig. Skall en borgerlig kommun delas, kräves enligt indelningslagen en tid av minst nio månader efter beslutet om delningen för att denna må träda i kraft. För det fallet är det speciellt nödvändigheten av att vederbörande taxeringsmyndigheter under året före indelningsändringens ikraftträdande skall kunna i sitt arbete tillämpa den nya kommunindelningen, som motiverat denna längre tidsfrist, innan delningen må gå i verkställighet. Samma omständighet kan naturligtvis även då fråga är om församlingsdelning bli av viss vikt — om än icke så tvingande som i avseende å kommunindelningen. Men oavsett detta kan en dylik längre mini-

mitid ofta av andra skäl visa sig påkallad vid större ändringar i församlingsindelning. Jag vill i förevarande fall blott erinra om de mångahanda andra indelningsändringar av skilda slag, som en ändrad församlingsindelning i Stockholm i allmänhet drar med sig. Det är ju här ett stort antal till den administrativa verksamheten i staden hörande distriktsindelningar, som ytterst bygger på församlingsindelningen såsom stomme. Jag behöver här endast erinra om de betydelsefulla indelningarna i fattigvårdsdistrikt och pensionsdistrikt samt indelningen i valdistrikt för kyrkofullmäktigeval. Ändringar härutinnan kräver naturligtvis sin tid och kan svårigen ens förberedas, innan beslutet i församlingsfrågan föreligger. Vidare är det statbehandlingen för året, då församlingsdelningen skall träda i kraft, som också kräver sin särskilda förberedelse-tid såväl inom de skilda församlingarna som inom församlingsdelegerade. Innan för de sistnämnda stat fastställes, skall ej blott förslag därtill uppgöras inom delegerades beredningsutskott utan detta förslag skall därförinnan särskilt beredas av delegerades tjänstekommitté, och för att så skall kunna med tillförlitlighet ske bör delegerade och dess nämnder i god tid ha fått del av de enskilda församlingarnas stafförslag. Delegerade lär också fördenskull numera ha anmodat kyrkoråden i församlingarna att årligen före den 1 juli giva delegerade del av deras stafförslag. Av vad jag här påpekat torde med tydlighet framgå, att något beslut i frågan om Bromma församlings delning under alla förhållanden icke lär kunna komma att vinna tillämpning från och med den 1 januari 1953 utan tidigast från och med samma dag 1954.